

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2004-2005

25 oktober 2004

BELEIDSNOTA

Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel

2004-2009

ingediend door mevrouw Fientje Moerman, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel

Met deze beleidsnota wordt voor de periode 2004-2009 een meer concrete uitwerking gegeven aan de basisopties in het regeerakkoord. Een beleidsnota geeft de grote strategische keuzen en opties van het beleid voor de duur van de regeerperiode weer. De nota is de weergave van de visie van de functioneel bevoegde minister en vormt de basis van een debat in het Vlaams Parlement. In voorkomend geval zullen de uitvoeringsmaatregelen, daar waar nodig, ter goedkeuring aan de Vlaamse Regering of het Vlaams Parlement worden voorgelegd.

INHOUD

	Blz.
Inhoud	3
Inleiding	9
Krachtlijnen	11
1. Vlaanderen kenniseconomie	11
2. Vlaanderen investeringsregio	11
3. Wetenschappen en innovatie	11
4. Ondernemend Vlaanderen	13
5. Internationaal Ondernemen	13
Hoofdstuk 1:	
Algemene context.	15
1.1. Macro-economische context	15
1.2. Beleidscontext	17
Hoofdstuk 2:	19
Vlaanderen competitieve kenniseconomie.	19
2.1. Kenniseconomie als uitdaging	19
2.1.1. Context	19
2.1.2. Beleidsvorming	20
2.2. Informatie- en communicatietechnologieën als basis voor een competitieve kenniseconomie.	21
2.2.1. Vlaams economisch, wetenschaps- en innovatiebeleid voor de informatie- en communicatietechnologieën.	22
2.2.2. Ondersteunend Beleid	24
a) Elektronische communicatie.	24
b) Diensten van de Informatiemaatschappij.	27
c) Algemeen Mededingingsbeleid	27

Hoofdstuk 3:

Vlaanderen competitieve investeringsregio	29
3.1. Investeringsklimaat	29
3.2. Het sociaal-economisch streekontwikkelingsbeleid	30
3.3. Beheer van bedrijventerreinen	30
3.3.1. Het voorkomen van tekorten aan bedrijventerreinen	30
3.3.2. Het bevorderen van de snelle en kwaliteitsvolle ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen	31
3.3.3. Verouderde bedrijventerreinen en brown fields	31
3.3.4. Het belang van wetenschapsparken en incubatiecentra	31
3.4. Bedrijfshuisvestigingsmogelijkheden buiten bedrijventerreinen	32
3.5. Bedrijfsvriendelijke gemeente	32
3.6. Plaats voor industrieel beleid	33
3.7. Geïntegreerd en coherent beleid inzake het aantrekken van buitenlandse investeringen	33
3.7.1. Intensieve beleidsafstemming	33
3.7.2. Relaties met de buitenlandse investeerder	33
3.7.3. Vlaams imago	33

Hoofdstuk 4:

Wetenschap en Innovatie	34
4.1. De uitdagingen	34
4.2. Naar een geïntegreerd wetenschaps- en innovatiebeleid	35
4.2.1. Innovatiepact: engagement aanhouden	35
4.2.2. Het Vlaams Innovatiebeleidsplan	35
4.3. De beleidsinstrumenten optimaliseren	38
4.3.1. De middelen	38
a) Meer financiële middelen en een meerjarenbegroting	38
b) Menselijk kapitaal	39

c) Het maatschappelijk draagvlak van wetenschap, techniek en technologische innovatie	42
d) Onderzoeksinfrastructuur en apparatuur	43
4.3.2. De beleidsinstrumenten	44
a) Het versterken van het algemeen kennisverruimend fundamenteel onderzoek	44
b) Het strategisch Basisonderzoek: kennis t.b.v. economische of maatschappelijke uitdagingen	45
c) Een horizontaal beleid als basis van het technologisch innovatiebeleid	47
d) Het benutten van innovatieopportuniteit	49
4.4. Kennistransfer en valorisatie van onderzoek	50
4.4.1. De rol van de universiteiten en hogescholen	50
4.4.2. De rol van de onderzoeksinstellingen	50
4.4.3. Intellectuele eigendom	51
4.4.4. Risicokapitaal	51
4.5. Voorbereiding, evaluatie en advisering van het beleid	52
4.5.1. Beleidsrelevant en beleidsvoorbereidend onderzoek	52
4.5.2. Evaluatie van acties en onderzoeksorganisaties	52
4.5.3. Beleidsadviesing	53
4.5.4. Monitoring en Benchmarking	53
4.6. Vlaamse innovatie in de wereld: de internationale dimensie	53
4.6.1. Bilaterale samenwerking	54
4.6.2. Samenwerking met Nederland	55
4.6.3. Multilaterale samenwerking	55
4.6.4. Samenwerking met landen in ontwikkeling	55
Hoofdstuk 5:	
Competitief ondernemen	57
5.1. Stimuleren van ondernemerschap	58
5.1.1. Sensibiliseren van het brede publiek	59

5.1.2. Sensibiliseren van specifieke doelgroepen	59
a) De jongeren	60
b) Vrouwen	60
c) 45-plussers	61
d) Allochtonen	62
5.1.3. Sensibiliseren van de doelgroepen voor kennisintensieve activiteiten	63
5.2. Prestarters	63
5.3. Starters	64
5.3.1. Subsidies	64
5.3.2. Financiering	65
5.4. Groeiers	66
5.4.1. Financiering	67
5.4.2. Subsidies	68
a) Expansiesteun	68
b) Ecologiesteun	68
c) Opleiding en advies	68
5.4.3. Fiscale stimuli	69
5.4.4. De Europese dimensie	69
a) De regionale steunkaart	69
b) Het Witboek ‘Diensten van Algemeen Belang’ en de regionale steunkaarten	70
5.5. Het proces van de creatieve destructie	70
5.5.1. De markt van vraag en aanbod bij overnames	70
5.5.2. Faillissement	72
5.6. Maatschappelijk verantwoord ondernemen	72

Hoofdstuk 6:

Internationaal Ondernemen	74
6.1. De Vlaamse Buitenlandse Handel in kaart gebracht	74
6.1.1. Export en import	74
a) Aantal exporterende ondernemingen	74
b) Exportcijfers	74
c) Importcijfers	75
6.1.2. Buitenlandse investeringen in Vlaanderen	75
6.1.3. Vlaamse ondernemingen, actief in het buitenland	76
6.2. Maximaliseren van de Vlaamse economische belangen	76
6.3. Instrumenten en strategieën	78
6.3.1. Instrumenten	78
a) Dienstverlening	78
b) Financiële stimuli	78
c) Netwerking met strategische partners	79
6.3.2. Strategische planning	80
a) Europese Unie	80
b) NAFTA	82
c) APAC	82
d) Midden-Oosten	83
e) Afrika	84
f) Centraal- en Latijns-Amerika	84
6.3.3. Ethisch aankoopbeleid	85
6.4. Structuren	85
6.4.1. Integratie Export Vlaanderen & Dienst Investeren Vlaanderen	85
6.4.2. Beleidsondersteuning inzake internationaal ondernemen	86
6.4.3. Samenwerkingsakkoorden	86

6.4.4. Optimalisatie van de geografische structuur van het buitenlands netwerk	87
6.4.5. Samenwerking in binnen- en buitenland met strategische partners, kennispartners	87
6.4.6. Tarifiering van diensten	87
6.4.7. Agentschap voor Buitenlandse Handel (ABH)	87

Hoofdstuk 7:

Invoer, doorvoer en uitvoer van wapens en producten van tweeeërlei gebruik	89
7.1. Begrippenkader	89
7.2. Het verzoenen van economie en ethiek	90
7.3. Naar een Vlaams wapenexportdecreet	90
7.4. Het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie	90
7.5. Vlaamse administratieve cel Wapenexport	91
7.6. De vertegenwoordiging in internationale fora	91
Besluit: synergieën tussen de diverse beleidsdomeinen	92

Inleiding

Eén van de kernopdrachten van de Vlaamse regering is er voor te zorgen dat Vlaanderen tot de meest competitieve regio's van de wereld behoort met een economie die gelijktijdig de economische, sociale en ecologische vooruitgang bevordert. Deze doelstelling kan slechts worden gerealiseerd als Vlaanderen zich nog meer profileert als een kennisregio en een regio waar het goed investeren en werken is. Informatie, kennis, onderzoek en ontwikkeling, innovatie, opleiding, en creativiteit bieden troeven en mogelijkheden, die Vlaanderen optimaal moet benutten en uitbouwen. Slechts dan zullen ondernemers en ondernemingen opteren om in Vlaanderen te investeren en zodoende economische groei en werkgelegenheid creëren.

Daartoe dient Vlaanderen nog meer een regio te zijn die ondernemingen beschouwen als een plaats om hun onderzoekscentra te vestigen. De aanwezigheid van kennisinstellingen waar voldoende hoogopgeleiden uitstromen en waar hoogstaand (ook fundamenteel wetenschappelijk) onderzoek op internationaal niveau wordt verricht, is hierbij cruciaal. Zowel grote ondernemingen als KMO's moeten aangespoord worden om te innoveren, want innovatie is een belangrijke determinant voor economische groei. Daarnaast is openheid naar het wereldgebeuren essentieel. Heel wat ondernemingen kunnen hun groeipotentieel slechts ten volle benutten als ze internationaal ondernemen. Export is een essentieel element voor onze economie en ook internationaal investeren maakt deel uit van deze dimensie.

Een kwaliteitsvol en verantwoordelijk optreden van de Vlaamse Overheid is in deze van essentieel belang. Er is immers een duidelijke correlatie tussen de professionaliteit van de overheid en de economische ontwikkeling van een regio¹.

Het uitgestippelde beleid wil dan ook de diverse opgesomde elementen op een synergetische manier samenbrengen en zoveel mogelijk een fragmentarische aanpak vermijden. Of het nu gaat over het wetenschappelijk onderzoek, het ondernemen in Vlaanderen of het internationaal ondernemen de doelstelling blijft de verdere uitbouw van een duurzame competitieve economie die de welvaart en welzijn garandeert van de regio en zijn inwoners. Vandaar dat onderliggende beleidsnota de diverse aspecten - kennisregio, investeringsregio, economie, competitief ondernemen in Vlaanderen, internationaal ondernemen, wetenschap en innovatie in één nota samenbrengt.

Het Vlaams regeerakkoord 2004-2009 legt prioriteiten vast voor het toekomstig beleid. Deze prioriteiten zullen uiteraard de krijtlijnen zijn van het beleid van de komende regeerperiode.

Het aantreden van een nieuwe Vlaamse regering zal geen volledige trendbreuk betekenen met dat van de vorige regering. Continuïteit gaat immers gepaard met rechtszekerheid. Dit betekent echter niet dat er niets moet veranderen. Stilstaan betekent in dit geval achteruitgaan. Via evaluatie zal de doelmatigheid van de lopende maatregelen in kaart worden gebracht, zodanig dat nieuwe maatregelen kunnen worden genomen en worden ingezet op die plaatsen waar ze het meest efficiënt en effectief zijn.

¹ David C. King, Richard J. Zeckhauser en Mark T. Kim, The management performance in the United States, Harvard University, 2004.

Monitoring en benchmarking met andere landen zullen een leidraad zijn voor het bepalen van het beleid.

Het overheidsbeleid is geen finaliteit an sich. Het zijn de concrete resultaten van dit beleid waar dient op afgerekend te worden. Daarbij moet er oog zijn voor maatregelen die op korte termijn vruchten afwerpen, tegelijk mogen de lange termijnperspectieven niet uit het oog verloren worden.

De vermindering van de administratieve lasten gekoppeld aan de kwaliteit van de regelgeving is een essentieel element als middel om de attractiviteit van Vlaanderen als investeringsregio te bestendigen. In uitvoering van het Regeerakkoord blijft de administratieve vereenvoudiging noodzakelijk voor kwaliteit en transparantie.

Het Regeerakkoord voorziet in de voortzetting van het gestarte hervormingstraject in uitvoering van en met respect voor de principes van het kaderdecreet Beter Bestuurlijk Beleid (BBB).

De resultaten van het kerntakendebat en de beleidsbeslissingen inzake de reorganisatie van de Vlaamse overheid (cf. BBB) zullen aanleiding geven tot een aantal grondige aanpassingen in de overheidsstructuren. Uitgangspunten zijn efficiëntere en meer doorzichtige structuren die bijdragen tot een betere dienstverlening.

De Vlaamse regering ambieert de realisatie van een geïntegreerd e-government beleid dat een loket met een lage drempel aanbiedt en ondersteund wordt door een organisatie die snel en kwaliteitsvol antwoorden biedt.

Krachtlijnen

1. Vlaanderen kenniseconomie

Vlaanderen kiest voluit voor de ontwikkeling van een economie gebaseerd op kennisintensieve activiteiten. De snelheid waarmee Vlaanderen zijn troeven kan valoriseren en inspeelt op de technologische evoluties, wordt dan ook van steeds groter belang. De Vlaamse regering zal onderzoeken in welke kennisintensieve domeinen Vlaanderen een toegevoegde waarde kan betekenen in een globaliserende economie. In functie hiervan worden gerichte maatregelen genomen zowel in het domein van economie en ondernemen als in het domein van wetenschap en innovatie. Deze maatregelen worden op gezette tijden herzien en indien nodig bijgestuurd.

Gelet op het belang van de informatie- en communicatietechnologieën voor de economie in het algemeen en de kennisintensieve economie in het bijzonder, zal de Vlaamse regering in dit domein de ondersteuning op het vlak van wetenschap en innovatie onverminderd voortzetten zonder voorkeur voor een bepaalde technologie en met behoud van eerlijke concurrentie.

2. Vlaanderen investeringsregio

Het is belangrijk dat Vlaanderen meer en meer wordt gepositioneerd als aantrekkelijke vestigingsplaats. Vlaanderen moet zich profileren als competitieve investeringsregio zowel voor de binnenlandse als de buitenlandse investeerder. Een dynamischer beleid ten aanzien van bedrijventerreinen dringt zich op. Zo zal worden gestreefd naar het voorkomen van tekorten aan bedrijventerreinen, het bevorderen van een snelle en kwaliteitsvolle ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen, inclusief het verduurzamen van verouderde bedrijventerreinen en brown fields. Tevens zal een beleid gevoerd worden gericht op het verder ontwikkelen van incubatiecentra en wetenschapsparken. Verder zal een geïntegreerd en coherent beleid ontwikkeld worden inzake het aantrekken van buitenlandse investeringen.

3. Wetenschappen en innovatie

Het wetenschaps- en technologisch innovatiebeleid heeft als doelstelling het Vlaamse kennispotentieel verder uit te bouwen en dit potentieel maximaal aan te wenden om de innovatiekracht te versterken zodat Vlaanderen in 2010 koploper is in de Europese kenniseconomie.

De budgettaire inhaalbeweging die sinds 1996 is op gang gekomen wordt verdergezet en het Innovatiepact wordt uitgevoerd teneinde in 2010 de Europese O&O-norm van 3% te bereiken. De extra middelen worden evenwichtig verdeeld tussen de verschillende O&O-uitvoerders enerzijds en over de verschillende types van onderzoek in de kennisketen anderzijds.

De budgettaire O&O-inspanning van de Vlaamse overheid zal zich vertalen in een meerjarenbegroting, en de extra middelen zullen worden verdeeld vanuit een toekomstgerichte visie. Hierdoor zullen de verschillende actoren over een stabiel kader beschikken dat hen zal toelaten een lange termijn beleid uit te tekenen.

Centraal in het wetenschaps- en innovatiesysteem staat de onderzoeker. Vlaanderen heeft aanzienlijk meer onderzoekers nodig om zijn ambities waar te maken. In de eerste plaats

moeten meer jongeren doorstromen naar het hoger onderwijs en worden gesensibiliseerd om meer wetenschappelijke en technisch/technologische studies aan te vatten. Daarnaast moet de loopbaan als onderzoeker aantrekkelijker worden: meer jonge afgestudeerden moeten kansen krijgen doctoraatsonderzoek te verrichten om vervolgens hun onderzoek economisch of maatschappelijk te valoriseren.

De Vlaamse overheid blijft er op toezien dat voor het volledige spectrum van de kennis- en innovatieketen transparante steunmaatregelen beschikbaar zijn en dat er een goed evenwicht wordt behouden tussen de verschillende onderdelen van dat spectrum: algemeen kennisverruimend fundamenteel onderzoek², het strategisch basisonderzoek³, het beleidsondersteunend onderzoek, het toepassingsgericht onderzoek⁴ in de bedrijven, specifiek innovatiebeleid voor de KMO, technologietransfer en valorisatie van onderzoek. Deze valorisatie zal, ondermeer gebeuren door het beschikbaar stellen van risicokapitaal.

Het ondersteunen van de verschillende onderdelen van de kennisketen is evenwel onvoldoende. Zoals de meeste landen van de Europese Unie, kampt ook Vlaanderen met een kennisparadox: er is voldoende hoogwaardige kennis aanwezig, maar die kennis vindt moeilijk haar weg naar industriële activiteiten of naar maatschappelijke toepassingen. De Vlaamse regering neemt zich dan ook voor de kennisketen te dynamiseren. Zij zal het innovatieconcept evalueren en de maatregelen, die tot nu toe vooral beperkt zijn gebleven tot technologische innovatie, verruimen naar niet-technologische aspecten. De Vlaamse regering zal ook de samenwerking en mobiliteit tussen de industrie, de publieke sector en de kennisinstellingen aanmoedigen.

Tot slot zal Vlaanderen verder worden gepromoot als een creatieve en kennisintensieve regio. Vlaanderen zal een strategisch beleid uittekenen met het oog op een maximale participatie aan het EU-onderzoek en deelname aan multilaterale initiatieven. Vlaanderen zal zijn verantwoordelijkheid nemen inzake Science Sharing, en zijn kennispotentieel delen en verder ontwikkelen in partnership met de ontwikkelingslanden.

² Fundamenteel onderzoek (definitie volgens Frascati-manual): “experimentele of theoretische werkzaamheden die in de eerste plaats tot doel hebben om nieuwe kennis te vergaren over de fundamentele die aan verschijnselen en waarneembare feiten ten grondslag liggen, zonder daarbij een specifieke toepassing of een specifiek gebruik op het oog te hebben”.

³ Strategisch basisonderzoek (definitie gehanteerd in SBO-besluit Vlaamse regering): “Het strategisch basisonderzoek is kwalitatief hoogwaardig op middellange en lange termijn gericht onderzoek dat het opbouwen van wetenschappelijke of technologische capaciteit beoogt (die de basis vormt voor economische en/of maatschappelijke toepassingen waarbij op het moment dat het onderzoek start deze nog niet duidelijk gedefinieerd zijn en om deze te ontwikkelen nog vervolgonderzoek nodig is). Het strategisch basisonderzoek is gepositioneerd tussen grensverleggend onderzoek en technologische innovatie en beoogt nieuwe kennis te ontwikkelen die potentieel heeft om binnen een periode van 5 tot 10 jaar te worden gebruikt in meer dan één specifieke economische of maatschappelijke toepassing.

⁴ Toegepast onderzoek (definitie volgens Frascati-manual): “oorspronkelijk onderzoek dat in de eerste plaats is gericht op een specifiek praktisch doel”;

4. Ondernemend Vlaanderen

De topprioriteit van de Vlaamse regering, zoals vermeld in het Vlaams regeerakkoord 2004-2009 luidt: “*Meer ondernemen, meer werkgelegenheid*” (p.11). Vlaanderen zijn ondernemend, innoverend, lerend en creatief potentieel verder ontwikkelen.

Inzake netto-aangroei van het aantal ondernemingen moet Vlaanderen bij de vijf beste Europese regio's behoren. Er wordt gewerkt aan een positief imago van ondernemerschap en aan opleidingen waaruit verhoudingsgewijs veel starters en ondernemers voortkomen. Het starten van een eigen zaak of onderneming wordt vergemakkelijkt. Er wordt een kader geschapen voor het begeleiden van starters en een globaal beleidsraam voor (risico)kapitaal.

Het is belangrijk dat de dalende trend van startende en snelgroeiende middelgrote bedrijven (gazellen) wordt omgebogen. Er moet een platform worden gecreëerd om het groeiend aanbod aan over te laten bedrijven in contact te brengen met potentiële overnemers zodat op deze manier bestaande bedrijven met groeipotentieel niet teloor gaan. Maar daarnaast heeft Vlaanderen ook meer groeiende en internationale bedrijven nodig. Er wordt gekozen voor efficiënte, voorspelbare en rechtszekere stimuleringsinstrumenten, gebaseerd op een permanente evaluatie en benchmarking waarbij stabiliteit, effectiviteit en efficiëntie doorslaggevend zal zijn. Dit alles moet er toe leiden dat Vlaanderen tegen 2009 tot de meest performante regio's van Europa behoort.

Meer performantie gaat samen met meer administratieve vereenvoudiging. Daartoe is het absoluut noodzakelijk dat ondernemingen zich tot één aanspreekpunt moeten wenden voor informatie, bedrijfsadvies, bedrijfsbegeleiding, export en investeringsbegeleiding, ondersteuning in subsidiebeleid zowel inzake expansiesteun, export als innovatie- en onderzoeksprojecten. Het staat vast dat een dergelijk loket moet worden opgebouwd vanuit het standpunt van de ondernemer, zowel Vlaams als internationaal, en niet vanuit de (bestaande) structuren. Het centrale idee achter dit loket is dat het zal functioneren op basis van het principe “single access multiple back office”. Dit betekent dus dat het uitgesloten is dat de verschillende structuren zelf een uniek loket oprichten. De doelstelling is dat een over de diensten heen gestroomlijnde organisatie, ondersteund door de nieuwste communicatietechnologieën, de directe toegang vergemakkelijkt, versnelt en vereenvoudigt inzake de mogelijkheden die het gehele Vlaamse overheidsinstrumentarium biedt aan de ondernemer. Individuele, persoonlijke begeleiding en ondersteuning door een account manager, ondersteund door een flexibel samen te stellen projectteam van specialisten, staat daarbij centraal. De gebruikte informatietechnologie moet permanent op de laatste stand van technische vernieuwing en performantie worden gehouden gelet op de mogelijkheden ervan om tijd en energie te sparen, vereenvoudigingen door te voeren en de efficiëntie te verhogen.

5. Internationaal Ondernemen

De mondialisering van vraag en aanbod is langzaam maar zeker een feit geworden. Om hun bestaan en expansie te vrijwaren moeten Vlaamse bedrijven die vandaag enkel lokaal opereren buiten de regionale grenzen kijken. Voor expansie op nieuwe markten gaat traditionele export steeds vaker gepaard met een vorm van investeren. De complexiteit van internationaal ondernemen is enorm toegenomen. Het is aan het Agentschap voor

Internationaal Ondernemen (FIT)⁵ om de Vlaamse ondernemingen meer te sensibiliseren om zich te wagen aan internationalisering en hen daarin zoveel mogelijk te ondersteunen (waar mogelijk via individueel maatwerk).

Efficiënte dienstverlening moet het ultieme doel van FIT zijn. Deze dienstverlening, inclusief haar binnenlands en buitenlands netwerk, zal dan ook op regelmatige tijdstippen gemeten, geëvalueerd en bijgestuurd worden. Pas indien ondernemers aanvoelen dat de dienstverlening betrouwbaar is en hun omzet bevordert, zal de interesse groeien om meer markten te betreden.

Tarifiering van de dienstverlening inzake internationaal ondernemen wordt in het buitenland algemeen toegepast. Ook FIT zal die piste onderzoeken met het oog op het beter filteren van de aanvragen en het bevorderen van de kwaliteit van de dienstverlening en efficiëntie van de tijdsbesteding.

FIT zal werken met flexibele meerjarenplannen die niet alleen per regio uitgewerkt worden, maar ook sectorgericht zullen zijn. Gezien de Europese Unie het grootste aandeel van de handelsrelaties van de Vlaamse ondernemingen voor haar rekening neemt, zal er zeker een primaire focus uitgaan naar de EU. In het bijzonder zullen specifieke acties gepland worden voor de startende Vlaamse exporteurs naar de buurlanden. Dat neemt niet weg dat FIT in haar planning flexibel zal inspelen op de nieuwe marktopportunities geboden door snelle economische groeiers wereldwijd, zoals momenteel bijvoorbeeld China.

Om internationaal ondernemen verder aan te moedigen, kunnen naast dienstverlening ook aangepaste flankerende instrumenten nuttig zijn. Het toepassingsgebied van de huidige steunmaatregelen zal daarom verruimd worden zodat het aan de noden tegemoet kan komen van elke onderneming – conform de Europese regelgeving en/of OESO-consensus terzake - die via internationaal ondernemerschap wenst te groeien. Tevens zal FIT de Vlaamse bedrijven meer begeleiden om marktopportunities te benutten die aangeboden worden door de multilaterale instellingen en/of hun projecten.

Tot slot is het interessant voor Vlaanderen om open samenwerkingsverbanden en –netwerken uit te bouwen met andere (groei)regio's die een structurele versterking willen realiseren van hun economische performantie via informatie- en ervaringsuitwissling en via het stimuleren van directe contacten tussen economische actoren. Daarbij zal gestreefd worden naar concrete 'business development' en internationale clustervorming zowel tussen bedrijven onderling als tussen bedrijven, kennisinstellingen en politieke overheid. Om te beginnen, zal met Wallonië en Brussel maximaal als partners samengewerkt worden.

⁵ FIT = Flanders Investment and Trade = Agentschap voor Internationaal Ondernemen

Hoofdstuk 1:

Algemene context

1.1. Macro-economische context

Na een periode van hoogconjunctuur in Vlaanderen op het einde van vorige eeuw (in 2000 werd een groei van het BBPR⁶ van 4,1% gerealiseerd) werden de jongste drie jaar gekenmerkt door een aanzienlijke vertraging van de economische groei. De Vlaamse groeicijfers overschreden amper de 1%. Het betreft namelijk 1% in 2001, 0.7% in 2002 en 1.3% in 2003⁷.

De groei van de wereldeconomie en van de internationale handel versnelde in het tweede semester van 2003. Hoewel de verschillende economische zones hebben bijgedragen tot die opleving, is vooral het herstel van de Amerikaanse en Japanse economie opzienbarend. De groeiprognozes voor de Verenigde Staten en Japan werden door diverse conjunctuurinstellingen zoals het Internationaal Monetair Fonds (IMF), de Europese Commissie (EC) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) duidelijk opwaarts bijgesteld. De OESO voorspelt dan ook een forse toename van de wereldhandel namelijk 8,6% dit jaar en 10,2% in 2005.

Reële groei van het BBP (in %). Realisaties en vooruitzichten voor België in internationaal perspectief⁸.

	2003	2004 – raming			2005 – prognose		
		EC	IMF	OESO	EC	IMF	OESO
België	1,3	2,0	2,5	2,0	2,5	2,3	2,6
Nederland	-0,7	1,0	1,1	0,9	1,6	1,8	2,1
Frankrijk	0,5	1,7	2,6	2,0 (2,7)	2,4	2,3	2,6
Duitsland	-0,1	1,5	2,0	1,1 (1,7)	1,8	1,8	2,1
VK	2,2	3,0	3,4	3,1 (3,4)	2,8	2,5	2,7
EU-15	0,8	2,0	2,6	/	2,4	2,5	/
Eurozone	0,5	1,7	2,2	1,6 (2,0)	2,3	2,2	2,4
VS	3,1	4,2	4,3	4,7 (4,3)	3,2	3,5	3,7

⁶ BBPR = Bruto Binnenlands Regionaal Product.

⁷ APS of Administratie Planning en Statistiek, 2004.

⁸ Europese Commissie (Spring 2004 Economic Forecasts), IMF (World Economic Outlook, September 2004), OESO (Perspectives économiques de l'OCDE, Vol. 2004/1, N° 75, juin 2004; Principaux Indicateurs Économiques, septembre 2004).

Japan	2,7	3,4	4,4	3,0 (4,4)	2,3	2,3	2,8
India	7,2	/	6,4	/	/	6,7	/
China	9,1	8,7	9,0	/	8,1	7,5	/

De cijfers tussen haakjes geven de voorspellingen van het *interim assessment* van de OESO weer (21 september 2004).

Meedrijvend op de golven van de internationale conjunctuur zou de Belgische economie in 2004 en 2005 heropleven. Voorspellingen van het Federaal Planbureau geven aan dat de groei van het Belgische BBP dit jaar zal aantrekken tot 2,4%. Deze trend zou worden bestendigd in 2005 met een economische groei van 2,5%. De groeiverwachtingen 2004 voor de Vlaamse economie worden door de Administratie Planning en Statistiek hoger ingeschat dan de groei van de Belgische economie. Het Vlaamse BBPR zou in 2004 met 2,6% toenemen.

De drijvende krachten achter de groeiversnelling in 2004 zijn de betere uitvoercijfers ten opzichte van 2003. Samen met de toename van de binnenlandse bestedingen zorgen zij ervoor dat de groei van het BBP in 2004 boven de 2% drempel zal liggen.

De uitvoer vanuit het Vlaamse Gewest nam in nominale termen in het eerste kwartaal van 2004 met 5,9% toe ten opzichte van een jaar eerder. De lichte toename van de binnenlandse vraag in 2004 wordt vooral gekenmerkt door een forse remonte, na twee jaar van achteruitgang, van de bedrijfsinvesteringen. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) noteerde bovendien tijdens het tweede kwartaal van 2004 een toename van de productie in de Vlaamse industrie met 4,5% in vergelijking met het tweede kwartaal van 2003. De bedrijfsinvesteringen in België zouden ook in 2005 verder toenemen tot 4,7%. De binnenlandse vraag zal bijgevolg de rol van motor achter de economische groei in 2005 overnemen van de netto-uitvoer. Naast de bedrijfsinvesteringen wordt immers verwacht dat met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 ook de investeringen van de lokale overheden zullen toenemen.

De consumptieve bestedingen van de Belgische gezinnen zouden volgens het Federaal Planbureau met 2,0% aangroeien in 2004. Dit is iets onder het niveau van 2003 (+ 2,2%). Het verschil in dynamiek tussen de bedrijfsinvesteringen en de particuliere consumptie is eveneens terug te vinden in de vertrouwensindicatoren van de Nationale Bank van België (NBB). De conjunctuurbarometer noteerde in september een toename van het vertrouwen van de Belgische bedrijfsleiders in de evolutie van de economie en dit zowel in de handel, de bouwsector en de verwerkende industrie. De index van het consumentenvertrouwen verloopt iets statischer. Ten opzichte van begin 2004 is er in september nauwelijks verbetering merkbaar.

Het economisch herstel van de voorbije maanden vertaalt zich maar met mondjesmaat in de werkloosheidscijfers. Het Vlaamse Gewest telde 243.324 niet-werkende werkzoekenden eind september 2004; dit zijn er 7% meer dan in september 2003. Daarmee lijkt er een einde aan het afzwakkende stijgingsritme van de voorbije maanden te komen, doch de toename wordt mede verklaard door de opname van oudere werkzoekenden en PWA-werknemers in de statistieken. In juli 2004 bedroeg de jaar-op-jaar verhoging nog 3,8%. Volgens het Federaal Planbureau zou de werkgelegenheidsgraad in België slechts langzaam stijgen van 61,6% in 2003 naar 62% in 2005. De werkgelegenheidscreatie zou immers de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd nauwelijks overtreffen.

Twee belangrijke onzekerheden in de internationale omgeving kunnen een domper zetten op de gunstige economische prognoses van het Federaal Planbureau. Vooreerst is de situatie in het Midden-Oosten een bron van geopolitieke risico's. Hierdoor ontstaat onzekerheid omtrent de olieprijs en het vertrouwen in de economie. Wel moet worden vermeld dat de waardeinstijging van de euro ten opzichte van de dollar ten opzichte van enkele jaren terug voor soelaas zorgt, daar de olie in dollar betaald wordt. Daarnaast zouden de Amerikaanse financiële onevenwichten kunnen leiden tot een verdere depreciatie van de dollar en een verstrakking van het begrotingsbeleid. Dit zou minder gunstige gevolgen kunnen hebben voor de Europese en Aziatische economieën.

1.2. Beleidscontext

Investeren in kennis en innovatie is nodig om duurzame groei te bereiken. Dat is het leidmotief van de *Lissabon- en Barcelona-doelstellingen*. Tijdens de Europese Raad in Lissabon in 2000 hebben de regeringsleiders van de Europese Unie de ambitie uitgesproken dat de Unie in 2010 moet zijn uitgegroeid tot “de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie ter wereld, die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang”. Tijdens de Europese Raad in Barcelona in 2002 hebben de regeringsleiders het innovatieluik concreet ingevuld. Om de ambitie waar te maken is het nodig dat in 2010 gemiddeld voor alle landen van de Unie drie procent van het bruto binnenlands product wordt besteed aan onderzoek en ontwikkeling, waarvan een derde uit publieke bronnen en twee derde uit private bronnen. Deze ambitie is voortgekomen uit de erkenning dat kennis, en het gebruiken van die kennis, in toenemende mate de motor vormen van economische groei, de bron van onze welvaart.

Via de ondertekening van het *Pact van Vilvoorde* op 22 november 2001 vertaalden de Vlaamse regering en de Vlaamse sociale partners de Lissabon-doelstellingen naar de 21 doelstellingen voor de 21ste eeuw.

Voor wat betreft economie, ondernemen, wetenschappen en innovatie en internationaal ondernemen zijn volgende vier doelstellingen relevant:

1. Vlaanderen is in 2010 verder geëvolueerd naar een ondernemende samenleving. De dalende trend van startende ondernemingen is omgebogen. Inzake de netto-aangroei van het aantal ondernemingen hoort Vlaanderen bij de vijf beste Europese regio's (doelstelling 6).
2. De Vlaamse economie steunt tegen 2010 op een verdubbeling van het percentage ‘gazellen’. Deze snelgroeiende middelgrote ondernemingen hebben Europa als thuismarkt en zijn sterk aanwezig in internationaal erkende netwerken en kenniscentra (doelstelling 7).
3. Vlaanderen is tegen 2010 een van de meest aantrekkelijke Europese regio's voor de vestiging en ontwikkeling van ondernemingsactiviteiten. Dit blijkt uit het feit dat de investeringsquote in Vlaanderen dan tot de top 5 van EU-regio's behoort (doelstelling 8).
4. In 2010 wordt een kwart van de omzet van de Vlaamse ondernemingen gerealiseerd via nieuwe producten en diensten en is het aantal starters dat vanuit de kenniscentra in Vlaanderen voortspuit, verdubbeld (doelstelling 9).

Via de ondertekening van het *Innovatiepact* op 29 maart 2003 maakten de Vlaamse regering, vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, de Vlaamse universiteiten en Vlaamse onderzoeksinstituten afspraken over de wijze waarop tegen 2010 de door de EU vastgestelde doelstelling van 3% van het bruto regionaal product voor onderzoek en ontwikkeling kan gehaald worden.

Met de *Ondernemingsconferentie*, die afgesloten werd op 9 december 2003, werd het startschot gegeven om samen met het maatschappelijk middenveld (o.a. werkgevers en -nemers) en de burgers het beleid op het vlak van innovatie, arbeidsmarkt, infrastructuur, milieu, fiscaliteit en regelgeving aan te zwengelen. Op deze conferentie engageerde de Vlaamse regering zich om de groeistrategie voor de Vlaamse economie verder uit te bouwen via 72 concrete maatregelen die inwerken op volgende vier sporen:

1. het *stimuleren* van ondernemerschap en starters
2. het *flankeren* van het ondernemingsgebeuren
3. het *investeren* in menselijk, fysiek, virtueel en sociaal kapitaal
4. het *innoveren* van het economisch weefsel

In een Europese context speelt het Europees fonds voor Regionale Ontwikkelingen (EFRO) ook een belangrijke rol in de verdere ontwikkeling van Vlaanderen. Het EFRO beoogt de regionale ongelijkheden binnen de Europese Unie te verminderen via de ondersteuning van meerjarenprogramma's gericht op het bevorderen van de sociaal-economische ontwikkeling.

Tijdens de programmaperiode (2000 – 2006) worden in Vlaanderen meerjarenprogramma's uitgevoerd in het kader van erkende gebieden (de Doelstelling 2 gebieden), van de innovatieve acties en de communautaire initiatieven betreffende stedelijke ontwikkeling (Urban II) en internationale en interregionale samenwerking (Interreg III). Deze worden verder uitgevoerd op basis van een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse overheid en de provinciebesturen. Volgens de voorstellen inzake de nieuwe financiële perspectieven (2007-2013) en de hervorming van het Cohesiebeleid die de Europese Commissie op 14 juli 2004 heeft meegedeeld, zou na 2006 Vlaanderen volledig in aanmerking kunnen komen voor EFRO - subsidies. Hierbij zou gewerkt worden met thematische programma's, waarbij de accenten liggen op innovatie en kenniseconomie (O&O, ondernemerschap), economische bereikbaarheid (o.a. wegen, havens, luchthavens, multimodale platformen, breedband), leefmilieu (o.a. duurzame ontwikkeling, brown fields, hernieuwbare energie) en stadsontwikkeling. Er zal bijzondere aandacht worden geschonken aan de coherentie met het Vlaams regionaal-economisch beleid en de uitbouw van een aangepaste organisatiestructuur.

Hoofdstuk 2:

Vlaanderen competitieve kenniseconomie

Vlaanderen heeft resoluut gekozen voor de kenniseconomie, een economie die wordt gekenmerkt door een steeds grotere mobiliteit van activiteiten tengevolge van de innovaties in informatie- en communicatietechnologieën. De snelheid waarmee Vlaanderen zijn troeven kan valoriseren en een gezonde en internationaal competitieve kenniseconomie kan uitbouwen, wordt dan ook van steeds groter belang. Het beleid dient daarom maximaal gericht te worden op de aspecten die Vlaanderen, ten opzichte van andere regio's, specifiek voor kennisintensieve activiteiten aantrekkelijker kan maken. In de paragraaf 'kenniseconomie als uitdaging' worden op basis van de reële context waarin Vlaanderen zich bevindt de contouren van dergelijk beleid bepaald. In de hiernavolgende hoofdstukken komt de verdere uitwerking van dit beleid aan bod.

Informatie- en communicatietechnologieën spelen een belangrijke rol in de aantrekkelijkheid van een regio voor de ontwikkeling van een kenniseconomie. In de paragraaf 'informatie- en communicatietechnologieën als basis voor een competitieve kenniseconomie' wordt specifiek ingegaan op de verdere ontwikkeling van Vlaanderen op het vlak van deze technologieën.

2.1. Kenniseconomie als uitdaging

2.1.1. Context

De toenemende digitalisering van informatie en kennis en de ontwikkeling van steeds performantere elektronische communicatienetwerken maakt in het bijzonder de diensteneconomie in Vlaanderen vatbaarder voor delocalisatie van haar kennisintensieve economische activiteiten. Hoe complexer de informatie en kennis die kan worden gedigitaliseerd en hoe sneller die gedigitaliseerde kennis en informatie kan worden verplaatst, hoe groter de mogelijkheid wordt om kennisintensieve diensten te verlenen vanuit, en veelal ook te ontwikkelen in een andere regio.

De mate waarin het administratief, fiscaal en reglementair profiel van Vlaanderen verschilt van het profiel van andere regio's, beïnvloedt daardoor steeds meer de vestigingsstrategieën van ondernemers. Zelfs al zou Vlaanderen bijvoorbeeld van oudsher uitblinken in een bepaalde technologie of wetenschap en zelfs al zou dit daarom in principe voor een stevige verankering moeten zorgen in Vlaanderen, dan nog zouden bijvoorbeeld betere vestigings-, fiscale of arbeidsvoorwaarden voldoende kunnen zijn opdat ondernemers en bedrijven zouden uitwijken om hun diensten vanuit een andere regio aan te bieden. Door beperkte investeringen (zoals in IT-materiaal) en scholing op hoog niveau voor een eerder beperkt aantal mensen en op lager niveau voor een bredere bevolkingslaag, slagen sommige regio's er in bijzonder concurrentieel te worden. Toonaangevend voorbeeld daarvan is India in de sector van de informatica.

Vlaanderen heeft de evoluties in elektronische communicatie reeds resoluut en tot nu toe zelfs met brio omarmd. Op het vlak van gebruik van breedbandcommunicatie prijkt Vlaanderen bovenaan de top in Europa. Van primordiaal belang is daarom de snelheid waarmee Vlaanderen de troeven waarover ze beschikt valoriseert en een gezonde en zeer competitieve

kenniseconomie ontwikkelt. Andere regio's staan immers voor de zelfde uitdagingen. Vlaanderen moet er voor zorgen steeds een "first mover" te zijn.

Opdat Vlaanderen snel en maximaal voordeel zou kunnen halen uit de veranderingen die de technologische evoluties teweeg zullen brengen, dienen complementaire maatregelen te worden genomen op verschillende beleidsdomeinen samen. Dit wordt bevestigd door de resultaten van een onderzoek naar de impact van technologische en structurele verandering op de werkgelegenheid⁹. Eén van de belangrijkste bevindingen van de studie suggereert dat een beperkte toename van uitgaven voor O&O reeds een aanzienlijke verhoging kunnen teweegbrengen van BBP en de werkgelegenheid op voorwaarde dat bepaalde complementaire maatregelen geïmplementeerd worden. Vermits nieuwe technologieën vaak gepaard gaan met structurele veranderingen, zijn geconcentreerde beleidsacties noodzakelijk om het volledig potentieel van de nieuwe technologie te exploiteren en om te verzekeren dat de volledige maatschappij van de voordelen kan genieten. In het bijzonder zijn beleidsmaatregelen noodzakelijk op het vlak van opleiding, vorming, arbeidsrecht en reglementen en zijn impulsen nodig voor onderzoek, innovatie en investeringen. De maatregelen die de Vlaamse Regering zal nemen, zullen gericht zijn op het creëren van de ideale omstandigheden om kennisintensieve activiteiten naar Vlaanderen te halen en hier ook te houden.

Deze verhoogde aandacht voor kennisintensieve economische activiteiten betekent echter niet dat producerende nijverheden geen verdere aandacht verdienen of niet langer welkom zijn, wel integendeel. Deze producerende industrieën zullen eveneens competitieve voordelen kunnen halen uit de evoluties in de kennisintensieve sectoren door middel van de innovaties die deze laatste zullen mogelijk maken in de producerende sectoren.

De ontwikkeling van de kenniseconomie zet de producerende nijverheid sowieso aan om informatie en kennis als een belangrijke productiefactor te beschouwen. In de studie van Bain & Company¹⁰ over hoe het groeipotentieel van de Belgische ondernemingen te verbeteren, wordt gesteld dat bedrijven moeten onderzoeken hoe ze meer in O&O kunnen investeren, dat ze dit ook effectief moeten doen wanneer de middelen voorhanden zijn, zich moeten toeleggen op nieuwe producten, externe bronnen van kennis en know-how moeten zoeken wanneer mogelijk en aan informatie-uitwisseling moeten doen met andere bedrijven en academische instellingen. De Vlaamse Regering zal ondernemers aanzetten zich in te schrijven in deze evolutie van het ondernemingsmodel en hen stimuleren meer opportuniteiten te zoeken in samenwerkingsverbanden met andere ondernemers en kennisinstellingen om zowel nationaal als internationaal verder te groeien.

2.1.2. Beleidsvorming

Teneinde echter een doeltreffend beleid te kunnen voeren gericht op de ontwikkeling van een kenniseconomie in Vlaanderen, moet eerst en vooral geïdentificeerd worden in welke kennisintensieve domeinen Vlaanderen een comparatief voordeel zou kunnen ontwikkelen ten opzichte van andere regio's en dan ook een echte toegevoegde waarde op de wereldmarkt zou kunnen bieden.

⁹ P. Christides, H. Hernandez, J. Lievonon, Impact of Technological and Structural Change on Employment: Prospective Analysis 2020, European Joint Research Centre, IPTS-ESTO, EUR 20258 EN, March 2002

¹⁰ Bain & Company, How to improve the Growth Potential of Belgian Companies. What makes them tick, what gets them stuck?, 2001.

Voor deze domeinen dienen vervolgens de typische ideale ontwikkelingsvoorwaarden te worden gedefinieerd. Onderzoek bij ondernemers die reeds actief zijn in deze domeinen kan uitwijzen welke criteria zij in hun vestigingsstrategieën betrekken.

In functie van die criteria kunnen gerichte acties worden ondernomen zowel op het vlak van economie en ondernemen als op het vlak van wetenschap en innovatie. Voor elk van de domeinen binnen de bevoegdheid van Vlaanderen op het vlak van economie, ondernemen, wetenschap en innovatie wordt in de hiernavolgende hoofdstukken aangegeven welke stappen specifiek in functie van de ontwikkeling van de kenniseconomie in Vlaanderen dienen te worden genomen.

Tenslotte dient benadrukt te worden dat de geïdentificeerde kennisintensieve domeinen, de criteria en de gerichte acties op gezette tijden moeten worden geëvalueerd op hun geldigheid. Ten gevolge van wetenschappelijke, technologische, economische en maatschappelijke evoluties wordt Vlaanderen immers genoodzaakt het lopende beleid regelmatig bij te sturen.

2.2. Informatie- en communicatietechnologieën als basis voor een competitieve kenniseconomie

Informatie- en communicatietechnologieën werden door de Europese Raad in Lissabon in 2000 geïdentificeerd als één van de belangrijkste bouwstenen van een kenniseconomie. Naast het feit dat zij een belangrijke kennisintensieve activiteit vormen op zichzelf, met een aanzienlijk direct effect in de economie in termen van onder andere tewerkstelling en toegevoegde waarde, zijn zij van cruciaal belang voor de ontwikkeling en groei van andere kennisintensieve activiteiten. Deze katalyserende rol van de ICTs in de economie heeft volgens een recente studie veel aan belang gewonnen. Verwacht wordt dat dit indirecte effect in de toekomst zelfs sterker zal toenemen dan het directe effect¹¹.

Het Federaal Planbureau schat dat sinds 1995 ruim één vierde van de globale productiviteitsverhoging te wijten is aan het gebruik van informatie- en communicatietechnologieën in België¹². Opmerkelijk is dat deze productiviteitsverhoging niet werd behaald ten koste van de werkgelegenheid, wel in tegendeel. Gedurende de periode '95-'99 zou volgens ramingen van het Planbureau meer dan de helft van de gecreëerde tewerkstelling zich situeren in sectoren die gebruik maken van informatie- en communicatietechnologieën, terwijl sectoren die weinig of geen gebruik maken van deze technologieën een verlies aan banen hebben geregistreerd. De andere helft van de nieuwe banen werd bij ICT-producerende en -dienstverlenende bedrijven zelf gecreëerd.

Volgens hoger vermelde studie waren er eind 2002 11.068 ondernemingen actief in informatie- en communicatietechnologieën. In datzelfde jaar waren er 106.901 mensen aan de slag met ICT, meer bepaald in de ICT-dienstenlevering en in het bijzonder in telecommunicatie en informatica. Slechts een vierde van het totaal aantal ICT-jobs bevond zich in de ICT-industrie (productie van computers, kabels, telecomapparatuur, ...). Hiermee zijn de informatie- en communicatietechnologieën verantwoordelijk voor 6,9% van de totale private werkgelegenheid in de Belgische economie. Ze vertegenwoordigen daarentegen 9,6%

¹¹ Agoria ICT, De Belgische ICT-sector op zoek naar kennis, niches en vlaggenscheppen, 23 juni 2004

¹² Federaal Planbureau, ICT Contribution to Economic Performance in Belgium: Preliminary Evidence, revision of WP 7-02, werkdocument

van de totale toegevoegde waarde, wat hun karakter als hoogtechnologische, kennisintensieve domeinen benadrukt. In vergelijking met andere landen bevindt er zich in België en Vlaanderen echter nog heel wat potentieel voor verdere groei van de ICT-industrie en -dienstverlening en dit potentieel dient absoluut ontgonnen te worden. Gelet op de betekenis van de ICT voor de economie in het algemeen mag Vlaanderen zich niet tevreden stellen met het ICT-gebruiker zijn alleen, maar dient het optimaal in te spelen op de toenemende vervaging van de grenzen tussen ICT-gebruikers en ICT-producenten. Er groeit een steeds grotere wisselwerking tussen beide waardoor gebruikers de positie innemen van producent en vice versa. Dit veroorzaakt een dynamiek die Vlaanderen maximaal moet aanwenden om zich voortdurend te heroriënteren op de schakels in de ICT-keten met de hoogste toegevoegde waarde.

De Vlaamse Regering zal intensief aandacht besteden aan de verdere gezonde en snelle ontwikkeling van de activiteiten inzake informatie- en communicatietechnologieën teneinde de voordelen van de technologische innovaties in dit domein maximaal te laten renderen voor Vlaanderen. Daartoe zal een integraal en coherent beleid worden gevoerd. Cruciaal is immers dat enerzijds de Federale en Vlaamse regelgeving inzake openstelling en regulering van de markten, ex ante of ex post, en anderzijds de impulsen die de Vlaamse Regering aan de markten geeft op het stuk van wetenschap en innovatie waar en wanneer de marktwerking faalt, elkaar optimaal versterken.

2.2.1. Vlaams economisch, wetenschaps- en innovatiebeleid voor de informatie- en communicatietechnologieën

Naast de maatregelen die zullen worden genomen ten behoeve van de kennisintensieve sectoren in het algemeen, worden hier de economische, wetenschaps- en innovatiemaatregelen beschreven die specifiek van belang zijn voor het kennisintensieve domein van de informatie- en communicatietechnologieën.

Op het vlak van de informatie- en communicatietechnologieën gaat op dit ogenblik veel aandacht uit naar breedbandcommunicatie. In het bijzonder speelt breedbandtoegang tot het internet een cruciale rol in de ontwikkeling van een kenniseconomie.

Volgens het rapport Telecom Services Indicators 2004¹³ heeft België zijn positie wat betreft internettoegang verbeterd t.o.v. het EU-15 gemiddelde met een stijging van 32% in 2003 naar 40% in 2004 terwijl het EU-15 gemiddelde slechts steeg van 34% naar 39%.

Wat betreft breedbandtoegang tot het internet prijkt België zelfs bij de top in Europa met een evolutie van 15% naar 32%, ver boven het EU-15 gemiddelde van 5% en 12%. Deze stijging is voornamelijk te danken aan de penetratie van breedband in Vlaanderen. Het gebruik van DSL¹⁴-technologieën heeft zijn voorsprong op de toegang tot internet via TV-kabel nog versterkt. Waar in 2003 nog 8% van de huishoudens via DSL toegang tot het internet namen ten opzichte van 7% van de huishoudens die daartoe gekozen hadden voor de TV-kabel, blijkt dat in 2004 reeds 19% van de huishoudens het met DSL doen ten opzichte van slechts 12% met de TV-kabel. Nederland heeft België echter ingehaald met een stijging van 12% naar

¹³ IPSOS-INRA, Telecom Services Indicators 2004, produced for the European Commission, DG Information Society, http://europa.eu.int/information_society/topics/ecom/useful_information

¹⁴ DSL of Digital Subscriber Line.

36% van de huishoudens, terwijl ook Denemarken sterke inhaalbewegingen maakt met een evolutie van 17% naar 30% van de huishoudens. Heel recent zou Denemarken België ook hebben ingehaald.

Als reden voor de relatieve vertraging van de breedbandpenetratie wordt onder andere de matig scorende PC-penetratie in België gezien. Deze bedroeg volgens hoger vermeld rapport Telecom Services Indicators in 2003 42% en in 2004 51%. Er is dan ongetwijfeld ook nog ruimte voor verbetering op dit vlak.

De Vlaamse Regering zal daarom haar verdere steun verlenen aan PC-donatie projecten (nationaal en internationaal), in het bijzonder aan de projecten die worden gekenmerkt door een uitgesproken win-win karakter voor de donor en de ontvanger. De Vlaamse Regering zal tevens aandacht besteden aan de fiscale initiatieven die werden genomen door de Federale Regering (cf. infra).

Naast deze rechtstreeks op de PC-penetratiegraad werkende maatregelen zal echter verdere bijzondere aandacht uitgaan naar:

- sensibilisering voor ICT in het algemeen en breedbandtoepassingen in het bijzonder;
- onderzoek naar en ontwikkeling van breedbandtoepassingen die een maatschappelijke en economische waarde hebben.

Het Vlaams regeerakkoord stelt terzake:

“We stimuleren het aanbod van diensten via breedband. We besteden daarbij bijzondere aandacht aan maatschappelijke noden waarop een innovatief en efficiënt antwoord kan worden gegeven (e-veiligheid, gezondheidszorg en ouderenzorg)” (p. 52).

Het nieuw interdisciplinair onderzoekscentrum voor breedbandtechnologie (IBBT) dat recent van start is gegaan en dat strategisch basisonderzoek zal voeren naar de technische, maatschappelijke, en juridische aspecten van breedbandtoepassingen, is hiervan een concrete invulling. De Vlaamse Regering zal verder, samen met het IBBT, de mogelijkheden onderzoeken om te voorzien in platformen om real life testen uit te voeren van technische en zelfs commerciële aard. Voor de hand liggend is in dit opzicht bijvoorbeeld het i-City project.

De Vlaamse Regering zal haar steun aan het i-City project verder zetten waarbij zij echter met bijzondere aandacht zal toezien op de inspanningen die worden geleverd om de kennis en knowhow die dit project oplevert te hergebruiken ten behoeve van gelijkaardige projecten in andere Vlaamse steden en gemeenten. De Vlaamse Regering zal in dit licht toezien op het gebruik van Open Standaarden en/of Open Specificaties en het i-City project open houden voor nieuwe partners, in het bijzonder deze die zich volledig inschrijven in het gebruik van Open Standaarden en/of Open Specificaties.

De aandacht van de Vlaamse Regering zal ook uitgaan naar:

- de mogelijkheden die breedbandcommunicatie biedt voor andere vormen van werken. Het Vlaamse Regeerakkoord stelt terzake:

“Het werken van op afstand (e-werken, thuiswerken, werken in satellietkantoren, ...) gemakkelijker zal gemaakt worden” (p.20) .

- de mogelijkheden die de mobiele netwerken bieden op het vlak van betalingen;
- de mogelijkheden die de toekomstige mobiele netwerken bieden op het vlak van leren en gezondheidszorg.

De Vlaamse Regering zal haar structurele steun aan het meest markante Vlaamse onderzoekscentrum van belang voor het domein van de informatie- en communicatietechnologieën, het Interuniversitair Micro-Electronica Centrum (IMEC), onverminderd verder zetten. Het IBBT kan zijn ambities spiegelen aan de realisaties van IMEC. Zoals reeds aangehaald, dient er daarbij wel bijzondere zorg gedragen te worden voor het realiseren van een aanzienlijke meerwaarde voor Vlaanderen.

Verder moet de overheid, gelet op de toenemende convergentie, extra waken over het behoud van de technologie-neutraliteit van haar beleid. Er zijn momenteel reeds alternatieve technologieën waarlangs de burger zijn stap in de informatiemaatschappij kan zetten. Naast kabeltechnologie, ADSL¹⁵, SDSL¹⁶ en VDSL¹⁷ ontwikkelt zich nu immers ook bijvoorbeeld interactieve digitale televisie. De Vlaamse Regering zal er dan ook op toezien dat de projecten die zij ondersteunt, katalyserend werken ten voordele van alle spelers en technologieën.

2.2.2. Ondersteunend Beleid

De maatregelen die de Vlaamse Regering neemt op het vlak van economie, ondernemerschap, wetenschappen en innovatie in het domein van de informatie- en communicatietechnologieën dienen ondersteund te worden door het Vlaams beleid op de markt voor omroepen en het federaal beleid inzake telecommunicatie, diensten van de informatiemaatschappij en algemene mededinging.

a) Elektronische communicatie

Om voldoende innovatie-impuls in de markt voor omroep te genereren dienen de openstelling en regulering van deze markt conform de Europese regels te verlopen. De Vlaamse Regering zal dan ook zorgen voor een correcte uitvoering en strikt toezicht op de bepalingen van het Vlaams decreet betreffende de radio- en televisieomroepen. Dit houdt ook in dat Vlaanderen zal worden uitgerust met een regulator die efficiënt en krachtig kan optreden op de markt voor omroepen. Het Vlaams regeerakkoord stelt terzake:

“Alle toezichts- en controleorganen worden gestroomlijnd tot één nieuw toezichts- en controle-instituut (met verschillende gespecialiseerde kamers) dat zowel als enig en laagdrempelig meldpunt functioneert en als dé mediaregulator” (p. 51).

En ook:

“Via een efficiënte marktcontrole waarborgt de Vlaamse overheid die bevoegd moet zijn voor het hele luik van media en telecom de verdere uitbouw van deze markt [de markt voor informatica en communicatie]” (p. 51).

¹⁵ ADSL of Asymmetric Digital Subscriber Line.

¹⁶ SDSL of Symmetric Digital Subscriber Line.

¹⁷ VDSL of Very High Bit-rate Digital Subscriber Line.

De Vlaamse overheid heeft tijdens de vorige legislatuur het “Digitaal Actieplan Vlaanderen” goedgekeurd met daarin 4 hoofdkrachten om van Vlaanderen een informatiemaatschappij te maken. Het stimuleren van een open en competitieve telecommunicatiemarkt in Vlaanderen waarbinnen optimaal gebruik kan worden gemaakt van breedbandnetwerken en het aan iedereen de mogelijkheid verschaffen om toegang te krijgen tot deze infrastructuur via een waaier aan toegangstoestellen en toegangsmodaliteiten zijn daar essentiële onderdelen van (Hoofdkrachtlijn 1 – Hoogwaardige en Toegankelijke Infrastructuur).

In het kader van het “Digitaal Actieplan Vlaanderen” werd tevens een operationele structuur opgezet bestaande uit enerzijds de Stuurgroep Informatiemaatschappij met vertegenwoordigers van alle Vlaamse kabinetten, de betrokken administraties, de ICT-manager en de projectleider e-government, en anderzijds het Strategisch Digitaal Forum met eminente vertegenwoordigers en field experts uit de Vlaamse academische en bedrijfswereld die de Vlaamse overheid adviseerden bij het beleid van de Vlaamse regering met betrekking tot de informatiemaatschappij. De Vlaamse Regering zal deze initiatieven en structuren verder optimaal aanwenden. Het Vlaams regeerakkoord stelt terzake:

“We realiseren een doorgedreven actieplan om de digitalisering van de communicatie in de samenleving te ondersteunen [...]” (p.51).

De Vlaamse Regering zal in haar overleg met de Federale Overheid aandringen op:

- de correcte en spoedige omzetting van de Europese richtlijnen inzake elektronische communicatie voor wat betreft de telecommunicatie.

Daarbij zal zij toezien op de naleving van het Arrest van het Arbitragehof van 14 juli 2004 in zake het beroep tot vernietiging ingesteld door de Vlaamse Regering van de wet van 17 januari 2003 met betrekking tot het statuut van de regulator van de Belgische post- en telecommunicatiesector, de wet van 17 januari 2003 betreffende de rechtsmiddelen en de geschillenbehandeling naar aanleiding van zonet vermelde wet, de wet van 11 maart 2003 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet en de wet van 11 maart 2003 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij.

- een efficiëntere samenwerking op basis van op federaal niveau beschikbare geografische gegevens ten behoeve van het Vlaams vergunningsbeleid voor basisstations en antennes van mobiele operatoren.

Er dienen inspanningen geleverd te worden opdat het vergunningsbeleid geenodeloos tijd en energierovende schakel zou vormen in het proces van aanleg van mobiele netwerken. Dit aspect wordt van bijzonder belang voor de toekomstige aanleg van UMTS¹⁸ netwerken.

- een oplossing voor het aanslepende probleem met de frequentiecoördinatie tussen Vlaamse en Waalse lokale radio's en de federale controle op deze coördinatie.

Een degelijke frequentiecoördinatie en een daadwerkelijke en doeltreffende controle hierop zijn essentieel voor het Vlaams concurrentiebeleid op de markt voor omroepen.

¹⁸ UMTS of Universal Mobile Telecommunications System.

Deze laatste heeft een ondersteunende functie ten opzichte van het Vlaams wetenschaps- en innovatiebeleid.

- vereenvoudiging van de administratieve lasten die gepaard gaan met de fiscale maatregelen die de Federale Overheid reeds heeft genomen om eventuele financiële drempels voor het aanschaffen van een PC te verlagen (PC-privé en het @ction PC Fed+ initiatief).

Uit bevraging van de sector blijkt dat de administratieve stappen die moeten worden ondernomen door de werkgever als zwaar en ontmoedigend worden ervaren. Dit drukt tot nu toe het aantal werkgevers dat in deze formule wenst te stappen.

- het openstellen van het I-line¹⁹ initiatief voor concurrentie.

Er zijn tevens een aantal aandachtspunten die voor de ganse sector van de elektronische communicatie gelden:

- Teneinde de wil om te ondernemen en te investeren, alsook de beschikbaarheid van risicokapitaal te verhogen, moet zowel de Vlaamse als de Federale Regering zeer voorzichtig omspringen met eventuele reglementering in ontluikende markten. In het bijzonder hebben markten waar nog steeds hoge investeringen dienen plaats te grijpen en/of hoge risico's verbonden zijn met het ondernemen, nood aan een zo hoog mogelijke juridische zekerheid en redelijke terugverdientermijnen. Reglementen mogen noch innovatie, noch ondernemerschap en investeringen afschrikken. Niettegenstaande deze absolute nood aan voorzichtigheid moet men anderzijds uiteraard steeds waakzaam blijven voor tendensen tot afsluiting van de markt.

In de zeer nabije toekomst zal deze voorzichtigheid bijvoorbeeld van cruciaal belang zijn in de sector van de elektronische communicatienetwerken alwaar breedbandnetwerken verder worden uitgebouwd en aanzienlijke investeringen zullen vergen. De concurrentie die er momenteel heerst tussen twee belangrijke spelers ter zake speelt hierin een drijvende, innoverende kracht die nog niet aan glans heeft verloren. Er dient echter over gewaakt te worden dat deze dynamiek niet stilvalt.

- Specifiek voor wat betreft de vaste netwerken, is het belangrijk dat deze niet belast worden met doorgangsrechten.

Dergelijke bijkomende lasten zouden reeds geplande en toekomstige netwerkinnovaties zwaar hypothekeken. De Vlaamse Regering zal er over waken dat dit niet gebeurt.

- Ook voor wat betreft de mobiele elektronische communicatienetwerken is het van bijzonder belang dat masten en antennes niet fiscaal worden belast.

Naast het feit dat het heffen van belastingen of retributies op masten en antennes de markt voor mobiele communicatie zouden verstoren en discriminerend zou zijn, zouden dergelijke heffingen ook de aanleg van bijvoorbeeld UMTS-netwerken kunnen in het gedrang brengen.

¹⁹ I-line of een aansluiting op het internet voor scholen, bibliotheken en ziekenhuizen die interactiviteit toelaat

b) Diensten van de Informatiemaatschappij

Open Standaarden zijn voor de sector van de informatietechnologie quasi wat toegang en interconnectie zijn voor de sector van de elektronische communicatie, namelijk van fundamenteel belang voor de ontwikkeling en het behoud van een gezonde concurrentie. En zoals voorzichtigheid geboden is op ontluikende markten in de sector van de elektronische communicatie om juridische zekerheid en redelijke terugverdientermijnen te garanderen, is een billijke en correcte bescherming van de intellectuele eigendom noodzakelijk in de sector van de informatietechnologieën.

Van bijzonder belang voor de ontwikkeling van een kenniseconomie is dan ook de implementatie van de Europese “Copyright” richtlijn en vooral het verband tussen de auteursrechtenvergoeding voor privé gebruik en de technische beschermingsmiddelen, bekend onder de naam Digital Rights Management (DRM) respectievelijk Technical Protection Measures (TPM).

In het bijzonder het artikel 5.2.b van de richtlijn dat bepaalt dat de vergoeding voor privé gebruik rekening moet houden met de technische beschermingsmiddelen is van groot belang voor de ontwikkeling van nieuwe, interessante markten in België.

De Vlaamse Regering zal dan ook aandringen bij de Federale Regering op het afschaffen van het duaal systeem op deze auteursvergoeding of met andere woorden tegen het uitbreiden van de vergoeding naar digitale apparaten (bovenop de bestaande vergoeding op media). De nieuwe DRM technologieën maken dergelijke uitbreiding overbodig. Deze zou bovendien resulteren in een dubbele betaling: de consument zal een vergoeding moeten betalen op het product (of hij nu kopies maakt voor privé gebruik of niet) en op de beschermde downloads.

Even belangrijk is ook de wettelijke bescherming van de technische beschermingsmiddelen zelf in de zin dat het omzeilen van deze beschermingsmiddelen onmogelijk tot zelfs onwettelijk zou moeten gemaakt worden.

Tenslotte zal de Vlaamse Regering er in het belang van een goede werking van de markten voor informatie- en communicatietechnologieën bij de Federale Regering eveneens op aandringen om de nodige wettelijke stappen te nemen teneinde de Belgische wetgeving betreffende koppelverkoop in lijn te brengen met de Europese evoluties. Het huidig verbod op een gezamenlijk aanbod van producten en diensten opgenomen in de wet van 14 juli 1991 op de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument heeft, zeker wat de ICT-sector betreft waar de convergentie tussen technologieën steeds sterker wordt, zijn waarde verloren en wordt in steeds meer gevallen zelfs als een onterechte belemmering ervaren. Deze regel geldt enkel nog in België en veroorzaakt hierdoor een nadeel voor Belgische gebruikers ten opzichte van gebruikers in het buitenland. De Advies Commissie Raad voor het Gebruik heeft ter zake reeds gesteld dat de Belgische wetgeving in lijn moet worden gebracht met de wetgeving van de ons omringende landen, maar er zijn nog geen wettelijke stappen ondernomen.

c) Algemeen Mededingingsbeleid

Vermits de nood om te innoveren bij bedrijven een gevolg is van onder andere een stijgende concurrentiële druk, zal de Vlaamse Regering er bij de Federale Regering op aandringen dat de Belgische Mededingingsautoriteit voldoende adequaat wordt uitgerust teneinde krachtig te

kunnen optreden, zowel in het algemeen als specifiek in de sector van de informatie- en communicatietechnologieën.

Hoofdstuk 3:

Vlaanderen competitieve investeringsregio

3.1. Investeringsklimaat

Vlaanderen moet bij economisch interessante en goede gedefinieerde doelgroepen meer en meer worden gepositioneerd als aantrekkelijke vestigingsplaats. Studies wijzen uit dat onze geografische ligging, de concentratie van economische activiteiten, ons sterk uitgebouwde logistiek en infrastructuur, de centrale ligging als uitvalsbasis en draaischijf voor de rijkste consumentenmarkten van Europa, het stedelijk draagvlak met in het bijzonder de internationale uitstraling van Brussel en een aantal zachte omgevingsfactoren zoals kwaliteit van het leven reeds aanvaarde troeven zijn²⁰. Op andere domeinen zoals bijvoorbeeld de fiscaliteit en de loonkost, kan de Vlaamse Overheid slechts beperkte invloed uitoefenen. Het pro-actief aantrekken van buitenlandse investeerders naar Vlaanderen wordt met andere woorden bepaald door een veelheid aan factoren die niet enkel binnen de bevoegdheid van de Vlaamse minister van Economie en Buitenlandse Handel vallen.

De omgevingsfactoren die vandaag echter remmend werken bij het aantrekken van potentiële buitenlandse investeerders, worden in vele gevallen ook als remmend ervaren door de binnenlandse ondernemers. Een intensieve beleidsafstemming binnen de Vlaamse Overheid is daarom vereist opdat Vlaanderen over een slagkrachtig instrumentarium kan beschikken om zo meer concurrentieel op de internationale investeringskaart geplaatst te worden. Dat vraagt een aanpak boven alle departementsgrenzen heen.

Opmerkelijk is dat een groot deel van onze economische activiteiten niet op professionele locaties (zoals bedrijventerreinen) zijn gesitueerd en bovendien ook in het landelijk gebied voorkomen. Nochtans, bedrijven hebben een duidelijke voorkeur voor professionele locaties. Gelet op de tekorten aan bedrijfshuisvestingsmogelijkheden in verscheidene streken in Vlaanderen dringt een dynamischer beleid t.a.v. bedrijventerreinen zich op. Attractieve vestigingslocaties veronderstellen tevens permanente modernisering. Vlaanderen kent immers teveel brown fields en verouderde bedrijventerreinen die niet meer aangepast zijn aan de noden van vandaag.

Het is wenselijk dat een volwaardig economisch locatiebeleid ook inspeelt op de actuele noden van ondernemers en ondernemingen. Dit vergt een economische onderbouwing van het infrastructuurebeleid en aandacht voor professionele bedrijfshuisvestingsmogelijkheden voor alle types en fasen van ondernemerschap.

²⁰ Ernst & Young, Onbekend is onbemind, 2004.

3.2. Het sociaal-economisch streekontwikkelingsbeleid

Conform het Regeerakkoord wordt het hervormingsproces verder doorgevoerd. Dit betekent de erkenning van nieuwe structuren, het voorbehouden van de bestaande financiële middelen bedoeld voor sociaal-economische streekontwikkeling ter subsidiëring van de nieuwe structuren, het voorzien in een coördinatieplatform op Vlaams niveau en het organiseren van verder interbestuurlijk overleg.

Opdat de vernieuwde overlegstructuren ook werkelijk dynamiserend kunnen werken voor vraagstukken op vlak van sociaal-economische streekontwikkeling, is het vereist dat het Vlaamse niveau rekening houdt met een bottom-up beleidsvoorbereidende input.

Daarnaast zal onderzocht worden in hoeverre Vlaamse ondersteuning noodzakelijk is opdat de aandacht voor de economische noden en ontwikkelingen in het sociaal-economische streekontwikkelingsoverleg kan worden versterkt. Het introduceren van een methodiek rond een economische impacttoets voor het beleid van de verschillende overheidsniveaus zal eveneens worden onderzocht.

3.3. Beheer van bedrijventerreinen

Er zal worden gestreefd naar het voorkomen van tekorten aan bedrijventerreinen, het bevorderen van de snelle en kwaliteitsvolle ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen, het verduurzamen van verouderde bedrijventerreinen en brown fields, en het ontwikkelen van incubatiecentra en wetenschapsparken.

3.3.1. Het voorkomen van tekorten aan bedrijventerreinen

In dit kader zal een monitoringmodel worden uitgewerkt op basis van het principe van een ijzeren voorraad van bouwrijpe en uit te rusten bedrijventerreinen. Belangrijk hierbij is dat dit model aansluit bij de reële noden van het bedrijfsleven (economische dynamiek, verhuisbewegingen enz.). Dit vergt de systematische uitbouw en het permanent actualiseren van gegevens via samenwerking met de relevante actoren. Deze informatie moet tevens goed ontsloten worden in functie van de informatieverstrekking naar bedrijven over beschikbare terreinen en panden.

Daarvoor is het noodzakelijk dat er een ruimtelijk-economische databank bestaat voor heel Vlaanderen. Daartoe zullen bestaande databanken worden gelinkt en zo nodig vervolledigd. Er zal worden op toegezien dat deze informatie steeds wordt geactualiseerd en voldoende bekend is bij de potentiële investeerders.

Het desgevallend detecteren van tekorten aan bouwrijpe en uit te rusten terreinen moet de impuls geven om, in voorkomend geval, na te gaan waarom eerder bestemde terreinen niet op de markt geraken en om voorstellen voor bijkomende bedrijventerreinen uit te werken. Een nader te verfijnen economisch locatiebeleid dient de relevante actoren te oriënteren op interessante zoekzones en de voorstellen voor bijkomende terreinen goed te onderbouwen.

Er zal een pro-actief beleid voor bedrijventerreinen met unieke potenties of in functie van het aantrekken van welbepaalde strategische investeerders worden gevoerd.

3.3.2. Het bevorderen van de snelle en kwaliteitsvolle ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen

Eens een terrein werd bestemd voor een ondernemingsactiviteit, moet de realisatie (aanleg en uitrusting) van het terrein snel, op duurzame wijze en kwaliteitsvol gebeuren. Voor de ontwikkelaar staan financiële stimuli en juridische instrumenten ter beschikking die een dergelijke kwaliteitsvolle ontwikkeling kunnen bevorderen.

Om veroudering en verwaarlozing tegen te gaan en hergebruik te bevorderen, moet goed beheer van bedrijventerreinen worden gestimuleerd. Een doordachte inrichting is immers een cruciaal gegeven om onder meer zorgvuldig ruimtegebruik te bevorderen. Met het oog op een betere toegankelijkheid van de bedrijventerreinen voor éénieder, zou op het ogenblik van de modernisering van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen ook aandacht moeten worden besteed aan een optimale ontsluiting door het openbaar vervoer.

De financiële stimuli voor ontwikkelaars zullen worden gekoppeld aan “best practices” op het vlak van inrichting, uitgifte en terreinbeheer, onder meer door het ter beschikking stellen van een handleiding voor de ontwikkeling (draaiboek) en het beheer (voorbeeldplan) van bedrijventerreinen, en op termijn door voorbeelden van goede praktijken via een website aan te bieden. Het is de ambitie om dergelijke aanpak te veralgemenen voor alle nieuwe terreinen, ook voor deze die zonder subsidiëring worden ontwikkeld.

Om het geheel van bedrijventerreinen te verbeteren is er naast stimulerend optreden ook een betere decretale verankering van de juridische instrumenten nodig. Tevens zal de noodzaak van een verdere verruiming van het juridisch instrumentarium worden onderzocht.

Voor de uitwerking van een nieuw subsidiereglement zal een gerichtere aanwending van de beschikbare kredieten worden nagestreefd. Mogelijke opties daarbij zijn het ondersteunen van beleidsprioriteiten zoals multimodale ontsluitingen, strategische terreinen, terreinen met zware randvoorwaarden, verouderde terreinen, enz.

3.3.3. Verouderde bedrijventerreinen en brown fields

Herinrichtingen van verouderde bedrijventerreinen en brown fields bieden grote mogelijkheden om een bijkomend effectief aanbod te creëren voor bedrijfshuisvesting. Om de drempel tot de aanpak van de herinrichtingprojecten te verlagen, zullen studie- en coördinatiekosten worden gesubsidieerd.

Na een duidelijke omschrijving van het begrip ‘verouderd bedrijventerrein’, zal onderzocht worden in welke mate juridische en financiële instrumenten hierop dienen te worden afgestemd.

3.3.4. Het belang van wetenschapsparken en incubatiecentra

De Vlaamse overheid zal verder blijven investeren in de uitbouw van incubatiecentra en wetenschapsparken. Studies tonen immers aan dat wetenschapsparken en incubatiecentra behoren tot de betere instrumenten om onderzoeksresultaten te vertalen in concrete bedrijfsprojecten en om ondernemerschap te stimuleren voor zover aan een aantal basiscriteria

is voldaan²¹. In die zin bevinden wetenschapsparken en incubatiecentra op het kruispunt van ondernemerschap en onderzoek, met inbegrip van aspecten van ruimtelijke economie.

Opdat wetenschapsparken en incubatiecentra een belangrijke bron zouden vormen voor de economie dienen wel een aantal criteria te worden vervuld. Zo mogen incubatiecentra niet uitgroeien tot vastgoedkantoren maar moet een voldoende rotatie van de incubatieondernemingen en een netwerk van die ondernemingen met grotere ondernemingen en ex-geïncubeerden worden uitgebouwd. Voorts is de aanwezigheid van zaaikapitaal essentieel voor het welslagen van de incubator. De diverse projecten in Vlaanderen zullen ter zake worden gebenchmarked teneinde hun effectiviteit te verhogen. Bovendien zullen specifieke benaderingen die succesvol blijken in het buitenland, zoals incubatoren gericht op het stimuleren van vrouwelijk ondernemerschap, incubatoren gericht op spinouts (dit zijn bedrijven die zelfstandig groeien vanuit grotere bedrijven en geleid worden door een ex-personeelslid van het groter bedrijf maar die nauwe contacten houdt met de grotere onderneming) of nog technologiespecifieke incubatoren, worden onderzocht.

3.4. Bedrijfshuisvestigingsmogelijkheden buiten bedrijventerreinen

Het merendeel van onze economische activiteiten is gelokaliseerd buiten de bedrijventerreinen. Een groot deel van de verweven locaties stelt weinig problemen. Toch stellen zich een aantal problemen, zowel voor individuele bedrijven en sites als voor bedrijfshuisvestigingsmogelijkheden voor ruimere gebieden.

Er zal gewerkt worden aan een ruimtelijk-economisch perspectief voor het platteland waarbij huisvestigingsmogelijkheden voor allerlei economische activiteiten worden voorzien, rekening houdend met de ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden.

3.5. Bedrijfsvriendelijke gemeente

Een goede institutionele omgeving is zeer belangrijk voor het functioneren van bedrijven en om een aantrekkelijk investeringsklimaat te bieden. De voorbije jaren is de belangstelling voor de rol van de gemeenten daarbij toegenomen. De slagkracht en de bedrijfsvriendelijkheid van lokale besturen verdienen bijgevolg ook aandacht van de Vlaamse regering.

Acties zullen worden uitgewerkt en worden uitgevoerd op de verschillende beleidsniveaus die daarvoor het meest geschikt blijken. Teneinde deze acties uit te werken zullen we ons onder meer baseren op de resultaten van een grootschalige enquête²² bij bedrijven en gemeentebesturen.

De vertegenwoordigers van de bedrijven zullen tevens met steun van de Vlaamse overheid de dialoog met de verschillende gemeentebesturen aangaan en samen naar oplossingen zoeken.

²¹ R. Aernoudt, Incubators: Tool for entrepreneurship?; in Small Business Journal, September 2004.

²² Voka West-Vlaanderen, project “Bedrijfsvriendelijke gemeente, resultaten van de enquête bij gemeenten en bedrijven”, 2004.

3.6. Plaats voor industrieel beleid

De Vlaamse regering is zich ten volle bewust van het belang van de Vlaamse industrie voor de welvaartscreatie. Rekening houdend met de directe en indirecte welvaartscreatie, levert de industrie een bijdrage van ongeveer 40% van de globale welvaart in Vlaanderen. Het is dus voor onze welvaart, nu en in de komende jaren, van groot belang dat de industrie in Vlaanderen haar vleugels kan uitslaan en kansen op nationale en internationale markten kan grijpen. De industriële basis van onze economie moet worden veilig gesteld. Hoewel belangrijke troeven inzake creativiteit, innovatie en verandering in handen van de bedrijven zelf liggen, is het aan de overheid om een ruimte te creëren waarin die creativiteit wordt gestimuleerd. Dit houdt in dat er enerzijds nood is aan meer ruimte en dat anderzijds overregulering moet worden tegen gegaan. In overleg met de sector zal de Vlaamse Overheid die beleidsinstrumenten inzetten die het meest adequaat worden geacht te zijn.

3.7. Geïntegreerd en coherent beleid inzake het aantrekken van buitenlandse investeringen

3.7.1. Intensieve beleidsafstemming

Er zal een horizontale task force worden opgericht onder leiding van de Minister van Economie en Buitenlandse Handel met als doel een coherente beleidsafstemming van alle betrokken factoren. Tevens zal Vlaanderen actief samenwerken met de reeds bestaande horizontale task force op federaal niveau.

3.7.2. Relaties met de buitenlandse investeerder

Een coherent beleid rond het aantrekken van buitenlandse investeerders heeft, naast het pro-actief aantrekken van nieuwe investeerders van buitenlandse oorsprong, bijzondere aandacht voor het behoud van de bestaande buitenlandse investeerders in Vlaanderen en het gevaar van de delocalisatie. Flanders Investment and Trade (FIT) zal instaan voor een actieve nazorgstrategie van de in Vlaanderen gevestigde buitenlandse bedrijven om snel te kunnen inspelen op hun noden en/of ambities.

3.7.3. Vlaams imago

Een positief en duidelijk communicatiebeleid dat het imago van Vlaanderen als ondernemings-, industrievriendelijke en vooruitstrevende regio profileert, is tevens belangrijk om Vlaanderen te positioneren als investeringslocatie.

Een coherent communicatiebeleid impliceert een geïntegreerde aanpak in samenwerking met Buitenlands beleid, Toerisme, Cultuur, Sport, Wetenschap & Innovatie, Onderwijs, enz. Gezien de centrale ligging van Vlaanderen in Europa, en de nabijheid van de Europese instellingen, moet Vlaanderen er relatief snel en efficiënt in slagen om zich te profileren als Europese speerpuntregio. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat Brussel een van de hoogste diplomatieke en journalistieke concentraties in de wereld heeft.

Hoofdstuk 4:

Wetenschap en Innovatie

4.1. De uitdagingen

De grote uitdaging voor de toekomst is van Vlaanderen een regio te maken waar ondernemingen hun onderzoekscentra vestigen en waar nieuwe hoogtechnologische bedrijven tot ontwikkeling kunnen komen. Welvaart en welzijn van de Vlaamse bevolking zijn hier onlosmakelijk mee verbonden. De aanwezigheid van kennisinstellingen waar voldoende hoogopgeleiden uitstromen en waar hoogstaand onderzoek op internationaal niveau wordt verricht, is hierbij cruciaal. Om van Vlaanderen een performante kennisregio te maken is dan ook een integrale aanpak en een strategische visie nodig. Innovatie is van cruciaal belang voor de versterking van de competitiviteit van de Vlaamse ondernemingen in een zich steeds meer globaliserende economie. De cijfers betreffende de financiële inspanningen die werden geleverd gedurende het afgelopen decennium op het vlak van onderzoek en ontwikkeling wijzen niet alleen op de intensere tussenkomst van de overheid op dit vlak, maar tevens op een aanzienlijke verhoging van de inspanningen geleverd door de private sector. Gecombineerd met een gezond concurrentiebeleid heeft het wetenschaps- en innovatiebeleid dat de Vlaamse Regering het voorbije decennium heeft gevoerd, dus duidelijk een hefboomeffect gehad en dit zowel op de creatie van nieuwe kennis als op het toepassen ervan in de private sector. De Vlaamse Regering zal deze lijn van beleid dan ook verderzetten.

Internationale benchmarking toont aan dat Vlaanderen qua O&O-intensiteit de enorme kloof met zijn buurlanden die er een tiental jaar geleden was (1993: 1,7% Vlaanderen t.o.v. gemiddeld 2,2% voor F, VK, N, D), heeft overbrugd en nu zelfs beter scoort (2001: 2,5% Vlaanderen t.o.v. 2,1% gemiddeld voor F, VK, N, D).²³ Voorlopige cijfers voor het Indicatorenboek 2005 (in voorbereiding) wijzen in de richting van een verdere klim.

Met 1,93% O&O-uitgaven/BBPR scoren de Vlaamse bedrijven internationaal zeer goed. Maar onderzoek en ontwikkeling zijn zeer sterk geconcentreerd in een aantal sectoren (ICT, chemie) en in een aantal grote ondernemingen. Deze concentratie zet zich nog door, wat het Vlaams innovatiesysteem zeer gevoelig maakt voor ontwikkelingen in deze sectoren en bedrijven, en daarmee ook de O&O-norm. Spreken we niet over O&O- maar over ‘innovatie’-activiteiten, dan blijkt uit de CIS-3 (Community Innovation Survey) enquête van 2002 dat ca. 57% van de Vlaamse ondernemingen ‘innovatief’ zijn²⁴. Daarmee staat Vlaanderen statistisch aan de top in Europa. Voorzichtigheid is hier geboden omdat er toch enige onduidelijkheid bestaat over de toepassing van deze innovatiedefinitie in de praktijk van het bedrijfsleven.

Bibliometrische analyses²⁵ tonen aan dat de Vlaamse universiteiten en onderzoeksinstellingen tot de Europese top behoren zowel qua publicatieoutput als internationale zichtbaarheid. Op het vlak van octrooien is er duidelijk een stijgende trend en behoort Vlaanderen tot de meer

²³ Vlaams Indicatorenboek 2003, uitgegeven door het Steunpunt O&O-Statistiek.

²⁴ IWT-Studie 47: Patterns of innovation in the Flemish Business Sector. A multivariate analysis of CIS-3 firm-level data (L. Peeters, G. Swinnen en M. Tiri, 2004).

²⁵ Ibid 23.

performante Europese regio's. Octrooien zijn evenwel sterk geconcentreerd bij een beperkt aantal grote multinationale ondernemingen, terwijl KMO's opvallend afwezig zijn in het octrooilandschap.

Met betrekking tot zijn menselijk kapitaal doet Vlaanderen het goed wat de deelname aan het hoger onderwijs betreft, maar scoort het zwak voor het aandeel van de wetenschappelijke en technisch/technologische richtingen hierin. Ook het aantal doctoraten ligt lager dan in andere landen.

Het Vlaams kennispotentieel verder uitbouwen en dit potentieel maximaal aanwenden om de innovatiekracht te versterken zodat Vlaanderen in 2010 koploper is in de Europese kenniseconomie: dit is de grootste prioriteit voor de volgende 5 jaar. Hiervoor zijn niet alleen meer O&O middelen nodig, maar dit vraagt een geïntegreerd beleid dat bijna alle bevoegdheidsdomeinen overspant.

4.2. Naar een geïntegreerd wetenschaps- en innovatiebeleid

4.2.1. Innovatiepact: engagement aanhouden

Europa heeft zich tot ambitie gesteld om tegen 2010 uit te groeien tot de meest innoverende wereldregio. Dit heeft de Europese ministerraad (Lissabon/Barcelona) vertaald in de doelstelling om tegen 2010 een gemiddeld bestedingsniveau aan onderzoek en ontwikkeling te bereiken van 3% t.o.v. het gezamenlijke BBP van de Europese Unie. Hiervan dient 2% te worden ingevuld door de bedrijven en 1% door de overheid.

Met de ondertekening van het Innovatiepact op 29 maart 2003 hebben de vorige Vlaamse regering, het bedrijfsleven en de onderzoekswereld in Vlaanderen zich ten volle ingeschreven in deze doelstelling en zich geëngageerd om in Vlaanderen tegen 2010 3% van het BBPR (Bruto Binnenlands Product per Regio) te besteden aan onderzoek en ontwikkeling. De nieuwe Vlaamse regering zal dit engagement aanhouden.

Het Regeerakkoord 2004-2009 stelt ter zake:

“We voeren het Innovatiepact correct uit. We investeren de nodige middelen voor wetenschap en innovatie om de 3%-norm te halen. (...)” (p.15)

4.2.2. Het Vlaams Innovatiebeleidsplan

In het Vlaams regeerakkoord wordt de doelstelling geformuleerd om te komen tot een geïntegreerd, overlegd en evenwichtig innovatiebeleid.

Het Vlaams regeerakkoord stelt in dat verband:

- *“We verankeren innovatie als een horizontaal beleid, dat door werkt in alle beleidsdomeinen en streven maximaal naar synergieën.” (p. 43)*
- *“We gaan uit van een duidelijke strategische visie. We versterken de beleidsinstrumenten die nodig zijn voor het innovatiesysteem als geheel en realiseren een geïntegreerd en overlegd innovatiebeleid. We groeperen alle aspecten van de innovatieketen in een transparant en duidelijk project dat tot stand komt in nauw overleg met alle betrokken actoren. Dit project zal alle dimensies van de*

innovatieketen dekken. (...) We organiseren een doelmatig horizontaal wetenschapsbeleid. (...) (p. 15)

- *“(...) We spreiden deze stijging gelijkmatig over enerzijds de ondersteuning van het onderzoek in de bedrijven en anderzijds de ondersteuning van het fundamenteel en toegepast onderzoek aan de universiteiten en hogescholen binnen de associaties resp. de onderzoeksinstellingen” (p. 13).*
- *“In uitvoering van het Innovatiepact worden de bijkomende O&O-middelen evenwichtig verdeeld tussen grensverleggend onderzoek, strategisch basisonderzoek en technologische innovatie” (p. 42).*

Het Innovatiepact schept een financieel kader en vormt de hoeksteen voor het ontwikkelen van een visie voor het Vlaams wetenschaps- en innovatiebeleid. Het Innovatiepact bestrijkt het volledige spectrum van de kennisketen: kennisverruimend wetenschappelijk onderzoek, het strategisch basisonderzoek, het beleidsondersteunend onderzoek, het toepassingsgericht onderzoek in de bedrijven, specifiek innovatiebeleid voor de KMO, technologietransfer en valorisatie van onderzoek. De scope van dit pact beperkt zich echter tot het technologisch innovatiebeleid.

Innovatie²⁶ is evenwel veel ruimer dan technologische innovatie. Innovatie omvat alle nieuwe combinaties van kennis, en beperkt zich niet tot technologische kennis. Innovatie wordt immers door heel wat meer beleidsdomeinen beïnvloed dan door het innovatiebeleid als “verticaal” beleidsdepartement (reguleringen, standaarden, vergunningen; kenniswerkers, permanente vorming, onderwijs; overheidsinvesteringen en –uitgaven; bescherming van know-how; incubatie en risicofinanciering; fiscaal beleid; industriële politiek, export, investeringen; sociale, ethische dimensie, enz.). Het beleid in de overige beleidsdomeinen kan innovatie zowel positief beïnvloeden als afremmen. Vooral de vraagzijde van het innovatiepotentieel ondervindt een belangrijke impact van de overige beleidsdomeinen. Zo dient er in het bijzonder over gewaakt te worden dat overheidsreglementeringen in diverse beleidsdomeinen congruent zijn met de ondersteuning door het innovatiebeleid. Dit vergt overleg tussen de betrokken beleidsdomeinen.

Innovatie gaat bovendien niet alleen over economische valorisatie, maar heeft tevens een ruime maatschappelijke relevantie (o.m. arbeidsorganisatie, toepassingen in de welzijnssector, onderkenning en oplossen van maatschappelijke problemen, ...). Specifiek hebben zeker ook de humane wetenschappen hierin hun rol te spelen. De gedrags- en cultuurwetenschappen liggen immers aan de basis van een beter inzicht in het menselijk functioneren en communiceren, en bovendien leveren ze ook een belangrijke bijdrage tot de ontwikkeling van een (zelf-)kritische blik op verleden, heden én toekomst van de technologie. Technologische innovatie betekent werkelijke vooruitgang, maar op voorwaarde dat ze ingebed wordt in een grondige reflectie over haar weerslag op ons menszijn.

Het innovatiebeleid zal dan ook op de beleidsagenda terechtkomen van de volledige Vlaamse regering. Het Vlaams innovatiebeleid zal na overleg tussen de overheid, de kennisinstellingen

²⁶ Cf. Innovatiedecreet van 18 mei 1999

en de socio-economische actoren door de politieke verantwoordelijken vastgelegd worden in een Vlaams Innovatiebeleidsplan²⁷.

Dit geïntegreerd en overlegd Vlaams Innovatiebeleidsplan dient te ontstaan vanuit een strategische visie, en moet een kwaliteitsvolle inzet van middelen inhouden met een evenwichtige verdeling ervan over de diverse types van onderzoek, over de verschillende actoren en over zowel bottom-up als top-down activiteiten.

Ook de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB) stelt in zijn memorandum (2004-2010) : “ De matrix van de financiering voor onderzoek in Vlaanderen wordt geleidelijk aan volledig. De Vlaamse overheid moet erop toezien dat er een goed evenwicht wordt behouden in het ganse spectrum van wetenschappelijk onderzoek (...). De discussie dient gevoerd over wat een evenwichtige verdeling inhoudt, op basis van een grondige analyse en internationale benchmarking (...)”. De VRWB wordt gevraagd snel werk te maken van deze analyse.

Het innovatiebeleid dient in de eerste plaats gericht te zijn op het stimuleren van kwalitatief hoogstaand onderzoek en op kwaliteitsverbetering. Voor het fundamenteel, kennisverruimend onderzoek op initiatief van de onderzoeker kan het enige verantwoorde criterium excellent onderzoek zijn. Om zijn toekomstkansen als kleine regio te vrijwaren, dient naast het in stand houden van een brede kennisbasis, in een beperkt aantal domeinen en sectoren een mondiale leiderspositie te worden uitgebouwd²⁸.

Het onderwijs dat aan onze universiteiten en steeds meer – in het kader van de Bolognahervorming – ook aan de hogescholen wordt verstrekt, dient aan de studenten inzicht te geven in de meest recente ontwikkelingen in de verschillende wetenschapsgebieden. Zeker in de masteropleidingen vraagt dit model docenten die zelf actief betrokken zijn bij onderzoek. Bovendien zijn de ontwikkeling en de toepassing van kennis, die steeds meer verweven zijn, niet of zeer moeilijk te voorspellen. Wil Vlaanderen over een dynamische, toekomstgerichte kennisbasis beschikken, dient ze in staat te zijn om op nieuwe ontwikkelingen in te spelen zodat ze ook in domeinen en/of sectoren die pas morgen voor welvaart en welzijn zullen zorgen, tot de wereldtop kan behoren. Het groeiend trans- en interdisciplinair karakter van innovatief werk vormt een bijkomend argument voor deze benadering. Vaak kan toponderzoek het maar blijven als het bij zijn verdere ontwikkeling ingebed is in een omgeving die een vlotte toelevering van kennis uit andere domeinen toelaat.

Voor het strategisch basisonderzoek en het toepassingsgericht onderzoek, aangestuurd vanuit industriële of maatschappelijke noden, spelen naast wetenschappelijke uitmuntendheid ook andere elementen mee. In continuïteit met het beleid van de vorige Vlaamse regering, kiest ook de huidige Vlaamse regering voor een horizontaal algemeen geldend steuninstrumentarium. Alle kennisinstellingen en bedrijven kunnen er op een permanente wijze gebruik van maken, ongeacht het wetenschaps- en technologiedomein waarop ze actief zijn, ongeacht de bedrijfssectoren waar ze deel van uitmaken.

Wil Vlaanderen evenwel onderzoeksmatig internationaal een grotere rol spelen in de toekomst dan moeten de middelen hier efficiënt worden ingezet, door waar het relevant is nog meer te bundelen en strategische ontwikkelingsdomeinen te selecteren. Deze vraagstellingen en

²⁸ Evidence Ltd, Funding research diversity. A report for Universities, UK, 2003.

onderwerpen worden best afgeleid uit concrete en goed gedefinieerde maatschappelijke middellange tot lange-termijn noden. Deze grote thema's kunnen verder als focus en toetssteen dienen voor het bepalen van de top-down prioriteiten en acties. De Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid heeft in opdracht van de Vlaamse Regering een proces geïnitieerd om via een breed opgezette consultatie van betrokkenen en experts tot een aantal vraagstellingen en prioriteitenstellingen te komen. Het beleid zal dit proces met belangstelling volgen.

Voorwaarde voor een doelgericht geïntegreerd beleid is het beschikken over een goed gestructureerde overheidsadministratie. In het kader van "Beter Bestuurlijk Beleid" zal de juridische structuur van de overheidsagentschappen moeten toelaten dat het geheel van opdrachten optimaal zal kunnen worden uitgevoerd.

De verdere regionalisering van het beleidsdomein zal leiden tot een performanter en beter geïntegreerd wetenschaps- en technologisch innovatiebeleid.

Het regeerakkoord stelt terzake het volgende: *"Vele uitdagingen en problemen van mensen in Vlaanderen kunnen niet, of niet afdoende worden aangepakt omdat Vlaanderen niet of niet volledig over de bevoegdheden of hefboomen beschikt om dat effectief te doen. (...) Concreet gaan zij dus voor volledige Vlaamse bevoegdheden voor(...) het wetenschaps- en technologiebeleid (...)" (p.10).*

4.3. De beleidsinstrumenten optimaliseren

4.3.1. De middelen

a) Meer financiële middelen en een meerjarenbegroting

Sedert de start van de inhaalbeweging in 1995 is de begroting van het beleidsdomein wetenschap en innovatie zeer sterk gestegen, van 198 miljoen euro tot 550 miljoen euro in 2004, of maar liefst met 175%. Deze middelen zijn bijna volledig – 96% - bestemd voor onderzoek en ontwikkeling (O&O). Alle Vlaamse ministers samen zullen in 2004 1418 miljoen euro spenderen aan wetenschapsbeleid, waarvan 847 miljoen euro voor onderzoek en ontwikkeling (Speurgids 2004).

Ook de bedrijfsinspanningen voor O&O zijn in diezelfde periode enorm toegenomen. Het Steunpunt O&O-Statistieken berekent dat de totale O&O-uitgaven in Vlaanderen in 2001 2,5% van het BBPR hebben bereikt, waarvan 1,9% voor rekening van de bedrijven en 0,6% van de overheid. In 1995 was de totale O&O-intensiteit in Vlaanderen slechts 1,7%.

De evolutie is dus gunstig, maar er is nog een belangrijke weg af te leggen tijdens deze legislatuur. De overheidsbestedingen voor O&O moeten nog voor ca. de helft stijgen in reële termen om de 1%-doelstelling te bereiken en het zal vooral de Vlaamse overheid zijn die dit moet waarmaken.

In 2005 worden 55 miljoen euro structurele bijkomende middelen vrij gemaakt voor wetenschappen en innovatie. Daarnaast wordt 75 miljoen euro vrij gemaakt via de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) voor de financiering van innovatieprojecten via risicokapitaal. Voor de volgende jaren wordt een groeipad overeengekomen ten einde de doelstellingen in 2010 te behalen.

De budgettaire O&O-inspanning van de Vlaamse overheid zal zich dus vertalen in een meerjarenbegroting. Een meerjarenbegroting moet ook de nodige houvast bieden aan alle betrokken actoren. Nieuwe onderzoeksinspanningen vergen immers een substantieel planningsproces.

Europees wordt ook gepleit voor een goede “policy mix” waarbij de overheidsinspanningen zich niet zouden beperken tot subsidies alleen. Er moet een geoptimaliseerde diversificatie ontwikkeld worden in de steuninstrumenten van de overheid.

Wat dit laatste betreft stelt de Vlaamse regeerverklaring:

“Om een krachtig innovatiebeleid te kunnen voeren, onderhandelen we met de federale overheid over een pakket stimulerende maatregelen.(...)” (p.16).

Dit impliceert in het bijzonder de inzet, naast subsidies of dotaties, van volgende instrumenten:

- Het voorzien van voldoende risico-kapitaal voor jonge innoverende starters (cf. infra).
- Het ontwikkelen van systemen van “innovatief uitbesteden” vanaf overheidsbestellingen (cf. infra).
- Het uitbouwen van fiscale maatregelen voor O&O, inzonderheid gericht op de reductie van de loonkost voor onderzoekers en de exploitatie van intellectuele eigendomsrechten.

b) Menselijk kapitaal

De meest cruciale factor in het gehele wetenschaps- en innovatiesysteem is zonder twijfel de onderzoeker.

Vlaanderen heeft in de loop van de volgende tien jaar aanzienlijk meer onderzoekers nodig. Dit is geen louter Vlaams probleem. Wil Europa tegen 2010 de Lissabon- en Barcelona-doelstellingen halen, dan moeten er in de Europese Unie naar schatting minstens 700.000 onderzoekers bijkomen²⁹. Alhoewel onderzoekers uit het buitenland aantrekken nodig zal blijken, moet Vlaanderen meer onderzoekers vormen en vooral maatregelen nemen die een gunstig onderzoekersklimaat bewerkstelligen teneinde haar onderzoekers hier te houden.

▪ De instroom

Regeerakkoord:

“We evalueren het systeem in verband met de toekenning van beurzen aan onderzoekers en realiseren een verhoging van het aantal beurzen” (p. 43).

Het aanbod aan potentiële onderzoekers wordt door meerdere factoren bepaald, zoals de aantrekkingskracht van de onderzoeksloopbaan op jonge mensen en het aantal beschikbare doctoraatsbeurzen, maar ook door de mate waarin Vlaanderen er in slaagt buitenlandse

²⁹ Commission Communication “Investing in research: an action plan for Europe”(COM(2003)226 final)

onderzoekers aan te trekken ('brain gain') en de eigen 'brain drain' onder controle te houden of zelfs 'reversed brain drain' te creëren.

Gelet op de evolutie in de maatschappij is er nood aan meer onderzoek, vooral aan niet-gericht basisonderzoek, en aan meer onderzoekers in de gedrags- en maatschappijwetenschappen (rechten, economie, politieke en sociale wetenschappen). De arbeidsvoorwaarden en de markt spelen hier uiteraard een belangrijke rol, maar ook de onderzoekscultuur binnen de faculteiten zelf is van cruciaal belang in het aantrekken van jonge onderzoekers.

In vergelijking met andere EU-landen behalen relatief minder Vlamingen een doctoraatsdiploma. In het afstudeerjaar 2000-2001 doctoreerde 0,8% van de afgestudeerden, wat relatief laag is in vergelijking met het OESO-gemiddelde (1,1%) en de Scandinavische landen (ruim 2%).

Of de verschillende financieringssystemen voor jonge doctorandi en post-docs die er vandaag bestaan (intra-universitaire, FWO, IWT, Europese) voldoende complementair zijn, zal worden onderzocht. De instroom zal geoptimaliseerd worden uitgaande van een duidelijk inzicht in de noden aan menselijk kapitaal in de academische en de bedrijfswereld. Vast staat nu reeds dat een stapsgewijze stijging in de loop van de volgende jaren van het aantal beschikbare doctoraatsbeurzen en post-doctorale mandaten een absolute prioriteit vormt.

▪ Onderzoeker: een volwaardige loopbaan

Regeerakkoord:

- *"Daartoe zorgen we voor een degelijk statuut, kwaliteitsvolle omkadering en voldoende loopbaanperspectieven. We maken een gedifferentieerd loonbeleid mogelijk" (p.15).*
- *"Universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten krijgen de mogelijkheid om een echt HRM-beleid te voeren, waarbij de mobiliteit tussen de instellingen wordt aangemoedigd" (p. 43).*

Onderzoekstalent moet niet alleen in voldoende getale instromen, het moet ook begeleid en ontwikkeld worden zodat de nodige competenties en expertise kunnen doorstromen naar de bedrijfsomgeving of op een selectieve wijze naar een academisch excellentieniveau kunnen doorgroeien. De kwaliteit van de begeleiding is onder meer afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende ervaren onderzoekers. De verhouding tussen het aantal jonge onderzoekers enerzijds en het aantal ZAP-leden (Zelfstandig Academisch Personeel) en post-doctorale onderzoekers anderzijds beïnvloedt rechtstreeks de ontplooiingskansen van jonge doctorandi.

Voor vrouwelijke onderzoekers blijkt het gebrek aan loopbaanperspectief nog meer uitgesproken aangezien hun ondervertegenwoordiging drastisch toeneemt naarmate ze opklimmen in de hiërarchie van de universiteit, hogeschool of onderzoeksinstituut (cijfers voor Vlaanderen voor 2002: 34,4% vrouwen in academische staf – prof, docent, post-doc, pre-doc – t.o.v. nog 9,5% vrouwen in professorenkorps. Europees gemiddelde in 2002:

34,7% vrouwen in academische staf t.o.v. 16,4% in professorenkorps)³⁰. Dit vereist specifieke acties, zoals meer aandacht voor de genderdimensie in het HRM-beleid.

Mobiliteit, zowel intersectorieel als internationaal, moet worden erkend als een toegevoegde waarde in de onderzoeksloopbaan.

Hoewel de sleutel vooral bij de hoger onderwijsinstellingen zelf ligt, beschikken ze binnen de bestaande statuten over te beperkte mogelijkheden om een dynamisch en modern personeelsbeleid te voeren. De Vlaamse regering wil in overleg met universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstellingen werk maken van de rechtspositieregeling van de onderzoeker waarbij ondermeer bestaande belemmeringen aan mobiliteit worden weggewerkt.

Voor bedrijven is de aanwezigheid van gekwalificeerd personeel de sleutelfactor tot innovatie; een gebrek hieraan wordt door bijna 53% van de bedrijven (zowel innovatieve als niet-innovatieve) als de meest innovatiebelemmerende factor gezien (Vlaams indicatorenboek 2003). Daarnaast belemmert de hoge loonkost van O&O-personeel de innovatieve capaciteit van onze bedrijven. De loonkost ligt namelijk 10% hoger dan in onze buurlanden. De initiatieven die recentelijk de federale regering onder mijn impuls heeft genomen zullen toelaten deze belangrijke en eerder historisch opgebouwde achterstand weg te werken.

Een loonmaatregel voor onderzoekspersoneel van bedrijven moet niet alleen een relatieve kostenhandicap met het directe buitenland wegwerken. Hij moet bovendien voldoende zekerheid en stabiliteit bieden om internationale ondernemingen te overtuigen hun O&O activiteiten in Vlaanderen te lokaliseren. Bovendien biedt een loonmaatregel ook aan de Vlaamse bedrijven de mogelijkheid meer onderzoekers aan te trekken om hun innovatieve capaciteit te versterken.

In dit kader dienen de regionale autoriteiten samen te werken met het federale niveau om tot een optimale oplossing te komen.

▪ Mobiliteit van onderzoekers

Regeerakkoord:

- *“We moedigen een grotere mobiliteit aan tussen de industrie, de publieke sector en de academische wereld, evenals een grotere mobiliteit van vorsers zowel binnen als van en naar Vlaanderen” (p.15).*
- *“We voeren een actieve politiek om buitenlandse onderzoekers (tijdelijk) aan te trekken om hier aan onderzoek en kennisuitwisseling te doen. We moedigen ook onderzoekers van hier aan om tijdelijk te gaan werken aan buitenlandse universiteiten en onderzoeksinstellingen. Nadien kunnen zij hun opgebouwde knowhow in Vlaanderen valideren” (p.43).*

De directe persoonlijke interactie tussen onderzoekers speelt een bijzonder belangrijke rol in de overdracht van kennis en expertise, en in de creatie van innovatiepotentieel. Daarom is het van bijzonder groot belang dat er voldoende mobiliteit van onderzoekers is, zowel binnen Vlaanderen tussen de hoger onderwijsinstellingen en de onderzoeksinstellingen onderling en

³⁰ She Figures 2003, Women and Science, Statistics and Indicators, European Commission.

tussen de bedrijfs- en academische wereld, als internationaal. Internationale mobiliteit moet als tweerichtingsverkeer worden beschouwd, waarbij uit- en instroom zoveel mogelijk in balans moeten zijn (“geen mobiliteit zonder stabiliteit”).

Remmende factoren, die mobiliteit in de weg staan, moeten zoveel mogelijk worden teruggedrongen³¹. De samenwerking met de federale overheid zal verder worden opgevoerd om flexibele oplossingen uit te werken voor mobiele onderzoekers. Vlaanderen ondersteunt de invoering van een Europees wetenschappelijk visum. De uitbouw van het Belgisch/Vlaamse Mercatornetwerk van mobiliteitscentra als onderdeel van het Europese netwerk ERA-MORE zal bijdragen tot een meer kwaliteitsvolle opvang van buitenlandse onderzoekers. Een mobiliteitscentrum groepeerde alle mensen die binnen eenzelfde organisatie instaan voor de opvang en begeleiding van mobiele buitenlandse onderzoekers.

Het aantrekken van toponderzoekers uit ontwikkelingslanden moet gepaard gaan met een actieve bijdrage tot capaciteitsopbouw in de landen van herkomst.

c) Het maatschappelijk draagvlak van wetenschap, techniek en technologische innovatie

Het maatschappelijk draagvlak en het imago van wetenschap, techniek en technologie zijn van bijzonder belang voor de instroom van jong talent in het onderzoeks- en innovatiesysteem.

Daarnaast is het de opdracht van de overheid het belang duidelijk te maken van wetenschap, techniek en technologie voor onze welvaart en welzijn. Investeren in kennisopbouw kost geld. De resultaten van deze investeringen worden echter slechts op lange termijn zichtbaar.

Ook deze problematiek is niet louter Vlaams. Zo ook worstelen andere Europese staten met het op punt stellen van een recept dat een antwoord kan bieden op de hierboven gestelde doelstellingen. Het Europees actieplan “Wetenschap en Samenleving” heeft als doel de relatie tussen de wetenschap en de samenleving te verbeteren. Het omvat diverse acties die betrekking hebben op de plaats van de wetenschap in onderwijs en cultuur, de betrokkenheid van de burgers bij het wetenschapsbeleid, de genderdimensie, ethische aspecten en het bestuur.

Vlaanderen onderschrijft de doelstellingen van dit Europese actieplan en participeert actief binnen de verschillende actielijnen die werden vooropgesteld.

Binnen het Zesde Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling van de EU is er een afzonderlijk luik “Wetenschap en Samenleving” waaraan Vlaanderen, via het ERA-net-project Euroscene (European Union Science Education Network) deelneemt.

De eerste vraag die dient gesteld te worden is: “Wat is de rol van de Vlaamse overheid in deze en welke rol is weggelegd voor andere actoren zoals de bedrijven, de sectorfederaties, de onderzoeksinstellingen, de universiteiten en de hogescholen, de media enz....?”. Ook elke individuele onderzoeker heeft een belangrijke maatschappelijke verantwoordelijkheid ter zake.

³¹ OECD, International mobility of the Highly Skilled, 2002.

Via het actieplan popularisering van wetenschappen, techniek en technologische innovatie worden de initiatieven die de Vlaamse overheid terzake neemt, gebundeld.

Netwerking vormt een belangrijk onderdeel van dit actieplan. In het najaar 2003 werd door de administratie Wetenschap en Innovatie het WetenschapsInformatieNetwerk opgericht. Dit netwerk omvat, naast de overheid tal van actoren, actief op het terrein. Het netwerk beoogt een degelijke informatie-, ervarings- en expertise-uitwisseling. Tevens worden, waar mogelijk, samenwerkingsverbanden en synergieën opgezet, met de bedoeling het aanbod van activiteiten zowel te professionaliseren als beter op elkaar af te stemmen.

Voor het verhogen van de in-, uit- en doorstroom in de wetenschappelijke en technische opleidingen wordt bijzondere aandacht besteed aan (schoolgaande) jongeren. Bij deze groep is de interesse voor wetenschap en technologie groot. Dit reflecteert zich echter niet in de verhoging van de in-, uit- en doorstroom in de wetenschappelijke en technische opleidingen. Bij deze groep dient vooral aandacht te worden besteed aan het verhogen van de synergie tussen de schoolse en buitenschoolse beleving van wetenschap en technologie.

Bedrijven, universiteiten en overige kennisinstellingen hebben ook hun rol te spelen in het populariseren van wetenschap, technologie en innovatie. De rol van de overheid is een werkbaar en integrerend kader aanbrengen voor zowel de eigen initiatieven als deze van de overige actoren (of intermediairen). Door de interactie tussen de actoren te bevorderen, kan de overheid als katalysator, de beoogde resultaten maximaliseren.

d) Onderzoeksinfrastructuur en apparatuur

Regeerakkoord: *“We blijven de klemtoon leggen op zwaartepuntvorming” (p.15).*

De beschikbare onderzoeksinfrastructuur bepaalt in belangrijke mate de wetenschappelijke kwaliteit, het economische potentieel en de internationale aantrekkingskracht van het innovatiesysteem. “Infrastructuur” zijn alle faciliteiten en bronnen die essentiële diensten verlenen aan de academische en de industriële onderzoekswereld. De definitie is ruim en omvat naast de klassieke wetenschappelijke apparatuur, ook collecties, natuurlijke habitats, databanken, met inbegrip van de digitale ontsluiting ervan.

Inzake zware apparatuur (vanaf 1 miljoen euro per dossier) heeft de Vlaamse regering een aantal belangrijke initiatieven genomen voor de financiering hiervan ten laste van het Financieringsfonds voor Schuldafbouw en Eenmalige Investeringsuitgaven (FFEU) maar er is geen structureel financieringskanaal, dat de apparatuurnoden van de Vlaamse onderzoeksactoren structureel kan lenigen. Bovendien ontbreekt het aan specifieke financiering voor de werkings-, onderhouds-, actualiserings- en personeelskosten die met deze apparatuur verbonden zijn.

Er zal onderzocht worden op welke wijze de aanschaf van zware onderzoeksinfrastructuur op een structurele manier kan gefinancierd worden. Bij het uitwerken van de modaliteiten van dit financieringsmechanisme zullen incentives worden ingebouwd om de gemeenschappelijke aanschaf door meerdere onderzoeksactoren te stimuleren.

Voor die infrastructuur, die omwille van de kostprijs of de beperkte kritische massa van de eigen onderzoeksgemeenschap niet in Vlaanderen zelf kan worden uitgebouwd maar die elders beschikbaar is, moeten in functie van de noden van de Vlaamse onderzoeksgemeenschap toegangsmogelijkheden worden gecreëerd.

Om strategische beslissingen te kunnen nemen over de deelname aan initiatieven voor de ontwikkeling van nieuwe super-apparatuur - die *a priori* slechts in een internationale, multilaterale context kan worden gefinancierd, en waarvan de kostprijs vaak meerdere tientallen miljoenen euro bedraagt - zal de Vlaamse overheid een toetsingskader ontwikkelen. Strategische afspraken met prioritaire partnerlanden of partnerregio's kunnen hierbij een belangrijke rol spelen.

Met de federale overheid wordt overlegd om via het beschikbaar stellen van de Vlaamse netwerkinfrastructuur, een snelle toegang tot internationale onderzoeksnetwerken en de uitbouw van een gridinfrastructuur mogelijk te maken. Onderhandelingen met Belnet dienen hiertoe te worden verder gezet.

4.3.2. De beleidsinstrumenten

a) Het versterken van het algemeen kennisverruimend fundamenteel onderzoek

Het algemeen kennisverruimend fundamenteel onderzoek heeft als uniek doel de kennis te vergroten, zonder dat daarbij aan een bepaalde economische of maatschappelijke toepassing gedacht wordt. Het is onderzoek dat zich pas op langere termijn in de praktijk laat omzetten. In Vlaanderen wordt het fundamenteel onderzoek aan de universiteiten verricht. Het ondersteunen van fundamenteel onderzoek en het stimuleren van de kwaliteit en de diversiteit van het fundamenteel onderzoek is een belangrijke taak van de overheid.

Het mag niet uit het oog worden verloren dat aan iedere nieuwe toepassing, aan elke innovatie, een nieuw inzicht ten grondslag ligt. Het fundamenteel onderzoek speelt hier een cruciale rol. Zonder voldoende fundamenteel onderzoek droogt de kennistoevoer op en verschaalt de voedingsbodem voor innovatie.

Nieuwe kennis en inzichten zullen meestal niet op korte termijn tot innovaties leiden maar genereren nieuwe mogelijkheden. De universiteiten beschikken over de nodige instrumenten om resultaten van fundamenteel onderzoek verder te ontwikkelen via strategisch basisonderzoek en in een volgende stap de resultaten ervan eventueel te valoriseren. Alhoewel de universiteiten vandaag hierin reeds succesvol zijn, zullen ze gestimuleerd worden om de mogelijkheden die zich aandienen aan te grijpen.

▪ Het FWO-Vlaanderen (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen)

Naast de universitaire werkingstoelagen wordt het fundamenteel onderzoek aan de Vlaamse universiteiten gefinancierd via het FWO-Vlaanderen en het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF). De bevoegdheid met betrekking tot dit laatste wordt gedeeld met de minister van Onderwijs. Het FWO-Vlaanderen, als uniek loket, financiert op basis van interuniversitaire competitie het fundamenteel onderzoek aan universiteiten. Het verstrekt verschillende types mandaten en financiert onderzoeksprojecten. Het BOF baseert zich op intra-universitaire competitie.

De afgelopen jaren zijn de BOF middelen sneller gegroeid dan die van het FWO-Vlaanderen. Zoals in het verleden dienen het BOF en het FWO-Vlaanderen elkaar aan te vullen, zodat de universiteiten een slagkrachtig onderzoeksbeleid kunnen voeren.

Daarenboven zijn door aangegane verbintenissen in het verleden de mogelijkheden van het FWO-Vlaanderen om nieuwe initiatieven te financieren onder druk komen te staan. In overleg

met het FWO-Vlaanderen dient daarom een meerjarenplan te worden opgesteld waarin de financiering van nieuwe initiatieven en de uitvoering van vroegere beslissingen transparant worden in kaart gebracht. In dit meerjarenplan zal eveneens een budgettair groeipad worden uitgetekend voor dit financieringskanaal.

▪ Onderzoek van wereldniveau een kans geven

Voor grensverleggend onderzoek aan de universiteiten heeft Vlaanderen vandaag een goed uitgebalanceerde structuur met een inter- en een intra-universitair financieringskanaal.

Deze financieringsstructuur laat toe dat uitstekende onderzoeksgroepen worden uitgebouwd. Maar de middelen zijn niet omvangrijk genoeg en vooral niet voldoende stabiel in de tijd om groepen toe te laten echt door te stoten tot de mondiale top en er te blijven.

Een aantal landen zoals Nederland en Duitsland, beschikken wel over een mechanisme om uitmuntende onderzoeksgroepen die hun sporen reeds hebben verdiend, de kans te geven uit te groeien tot wereldleiders in hun discipline.

De Vlaamse regering zal onderzoeken op welke wijze als sluitstuk op de piramidale financieringsstructuur voor het grensverleggend onderzoek, een mechanisme kan worden opgezet om aan een klein aantal uitmuntende onderzoeksgroepen langlopende programmafinanciering toe te kennen.

b) Het strategisch Basisonderzoek: kennis t.b.v. economische of maatschappelijke uitdagingen

Strategisch basisonderzoek onderscheidt zich niet van het algemeen kennisverruimend fundamenteel onderzoek naar de aard of kwaliteit van het werk.

De toepassingshorizont van kennisverruimend fundamenteel onderzoek en deze van strategisch basisonderzoek verschillen echter. Waar de resultaten van kennisverruimend fundamenteel onderzoek potentieel kunnen leiden tot toepassingen op langere termijn, beoogt strategisch basisonderzoek kennis te ontwikkelen die op middellange termijn (afhankelijk van de sector tussen vijf en tien jaar) kan worden gebruikt in meer dan één toepassing.

In Vlaanderen wordt een belangrijk deel van het strategisch basisonderzoek aan de universiteiten en de onderzoeksinstellingen verricht, al dan niet in samenwerking met Vlaamse bedrijven of in internationale samenwerkingsverbanden, ondermeer binnen het EU-kaderprogramma.

Basisonderzoek blijft erg risicovol en overheidstussenkomst is noodzakelijk om het onderzoek optimaal te laten verlopen. In de loop van de voorbije tien jaar heeft de Vlaamse overheid een aantal initiatieven genomen om het basisonderzoek te ondersteunen.

▪ Het Programma Strategisch Basisonderzoek

Het programma Strategisch Basisonderzoek (SBO) financiert onderzoeksprojecten met een vrij substantiële omvang (in de orde van 3 à 3,5 miljoen euro per project gespreid over 4 jaar). Het staat open voor alle mogelijke domeinen, toepassingsgebieden en actoren. De projecten ontstaan op initiatief van onderzoeksgroepen. Maar de steunselectie is gebaseerd op zowel hun wetenschappelijke excellentie als op hun economische of maatschappelijk

valorisatiepotentieel. De goed onderbouwde interactie met bedrijven of maatschappelijke actoren is ter zake dan ook cruciaal.

Het SBO programma zal tijdens deze legislatuur een belangrijk instrument blijven in het Vlaams wetenschaps- en innovatiebeleid. Het zal verder worden geoptimaliseerd en versterkt in functie van de budgettaire mogelijkheden.

▪ Het industrieel onderzoeksfonds

Naast projecten ondersteund met middelen afkomstig uit bovenvermeld financieringskanaal voor Strategisch Basisonderzoek en uit internationale initiatieven waarbij het Kaderprogramma het belangrijkste is, groeit aan de Vlaamse universiteiten het volume aan onderzoek dat door de bedrijven wordt gefinancierd. Deze ontwikkeling is op zich zonder meer positief, zowel voor het Vlaams economisch weefsel als voor de universiteiten zelf voor de relevantie van hun onderzoeks- en vormingsopdracht.

De universiteiten beschikken echter niet over voldoende middelen om autonoom een beleid inzake strategisch basisonderzoek uit te bouwen waarbij de aanwezige kennis verder wordt ontwikkeld met het oog op toekomstige valorisatie.

Vanuit dit gegeven werd geopteerd om het Industrieel Onderzoeksfonds (IOF) op te richten. Het moet de universiteiten toelaten een meer permanente omkadering uit te bouwen. Om met dit fonds de nodige hefboomen te creëren, dienen aan een aantal voorwaarden te worden voldaan. Zo zal er een reglementair kader worden uitgewerkt met enerzijds criteria voor de verdeling van de middelen tussen de instellingen en met anderzijds criteria die toelaten de prestatie van het fonds binnen elke instelling te evalueren. Bovendien vormt het IOF een instrument dat aan de universiteiten de mogelijkheid biedt om in de schoot van de associaties met de hogescholen een geïntegreerd beleid te voeren om het kennispotentieel dat in deze instellingen aanwezig is, verder uit te bouwen en te valoriseren. Aangezien in het kader van de academisering het onderzoek dat in de hogescholen wordt verricht, moet aansluiten bij het verstrekte onderwijs, heeft het immers vooral een toepassingsgericht karakter.

Er zal een budgettair groeipad uitgetekend worden conform de basisprincipes zoals goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 28 mei 2004.

▪ De Vlaamse onderzoeksinstellingen

In het verleden werden reeds belangrijke strategische keuzes gemaakt en met succes. De onderzoeksinstellingen IMEC (Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum), VIB (Vlaams Interuniversitair Instituut voor de Biotechnologie) en VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek) vormen zeer belangrijke pijlers voor de strategische onderzoeksinvesterings in Vlaanderen. Hun wetenschappelijke, maar vooral ook hun economische en maatschappelijke relevantie vergen echter een permanente bewaking, o.m. via de jaarlijkse rapporteringen en de voorziene vijfjaarlijkse evaluaties van hun beheersovereenkomsten. De overheid dient een klimaat te creëren opdat deze instellingen hun internationale positie verder kunnen versterken.

Recent werd hier het Interdisciplinair Instituut voor Breedband Technologie (IBBT) aan toegevoegd. Hierbij werd niet geopteerd voor een volledig nieuw instituut, maar voor de formule van een “virtueel” instituut waarbij verder gebouwd wordt op aanwezige competentie bij universiteiten, onderzoeksinstellingen, e.a. De onderzoeksprogrammering van IBBT dient

ook “vraaggedreven” ingevuld te worden vanuit economische en maatschappelijke prioriteiten. Gelet op het hefboomeffect die het wetenschaps- en innovatiebeleid van de Vlaamse Regering van het afgelopen decennium heeft gehad op de private inspanningen inzake onderzoek en ontwikkeling, zal de Vlaamse Regering haar steun aan het IBBT verder zetten. Zoals voor de andere onderzoeksinstituten is een grondige vijfjaarlijkse evaluatie voorzien. Naast het realiseren van een internationale positie in het desbetreffende wetenschaps- en technologisch domein, zal de aandacht van de Vlaamse Regering in het bijzonder uitgaan naar de mate waarin het IBBT in staat blijkt de resultaten van zijn onderzoek te valoriseren en een significante meerwaarde te creëren voor de Vlaamse economie.

c) Een horizontaal beleid als basis van het technologisch innovatiebeleid

Innovatie wordt fundamenteel gedreven vanuit de overlevingsdrang van een onderneming. In een concurrentiële omgeving zal de onderneming haar eigen competitiviteit zoeken te verhogen naarmate de winst, die haar zuurstof is, onder hogere druk komt te staan tengevolge van prijserosie. De onderneming zal om te overleven spontaan op zoek gaan naar alternatieve, goedkopere productiemethodes en/of nieuwe producten en diensten. De kapitaalsintensiteit en het risico verbonden met innovatie nopen ondernemingen er vaak toe af te zien van deze overlevingspiste ware het niet dat de Vlaamse Overheid in steeds sterkere mate het innovatieproces in Vlaanderen dynamiseert ten voordele van de volledige Vlaamse ondernemersgemeenschap. Het innovatiebeleid vormt dan ook ongetwijfeld het krachtigste instrument in handen van het Vlaams economisch beleid.

▪ De rol van de hogescholen

Met de vorming van de associaties universiteit-hogescholen worden de hogescholen volwaardig ingeschakeld in het Vlaams wetenschaps- en innovatiesysteem. Hiermee is een proces afgerond dat startte met de goedkeuring van het hogescholendecreet.

De Vlaamse hogescholen hebben reeds een lange traditie inzake samenwerking met KMO's. Daarom vormen Vlaamse hogescholen een belangrijke schakel in de innovatieketen.

Het Tetra(TechnologieTransfer)-fonds, goedgekeurd door de Vlaamse regering op 30 april 2004, is een programma voor technologiegedreven kennisoverdracht vanuit de hogescholen en universiteiten naar bedrijven in het algemeen en de traditionele KMO's in het bijzonder. Het geheel werd op maat van minder innovatieve bedrijven opgemaakt.

Via het Tetra-fonds en zijn voorloper werden reeds 2.200 bedrijven en social profit organisaties actief betrokken (waarvan 2/3 KMO's).

Het Tetra-fonds bekleedt een belangrijke plaats in het ganse spectrum aan maatregelen. Er zal worden onderzocht of de scope van het programma kan worden verruimd en of de budgetten zullen worden verhoogd.

Decretaal werd tevens vastgelegd dat voor het Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek (PWO) in het hoger professioneel onderwijs middelen worden voorzien. Hiermee kunnen de hogescholen activiteiten financieren die in het verlengde liggen van hun onderwijsopdracht en in de eerste plaats gericht zijn op laag technologische KMO's. Hiervoor zal een gepast regelgevend kader worden ontwikkeld. De bevoegdheid inzake PWO wordt gedeeld met de minister van Onderwijs.

▪ De rol van de bedrijven

Tijdens de vorige legislatuur werd werk gemaakt van stroomlijning, complementariteit en administratieve vereenvoudiging van de programma's van het IWT. Het IWT behoudt zijn rol van uniek loket voor technologische innovatie, zoals ook vooropgesteld in de regeerverklaring:

- De steun aan O&O-bedrijfsprojecten (nieuw reglementair besluit van 5 oktober 2001).
- Het KMO-Programma, opgestart medio 2001, met ondertussen een verdriedubbeling van het KMO-bereik.
- De steun aan Vlaamse innovatie Samenwerkingsverbanden (VIS-besluit van 24 mei 2002) gericht op innovatiestimulering en netwerking van bedrijven (inzonderheid KMO's) i.s.m. de kenniscentra.

Al deze programma's staan open voor alle mogelijke domeinen en toepassingsgebieden.

De horizontale benadering zal ook deze legislatuur de basis vormen van het innovatiebeleid. Het is immers essentieel dat alle relevante actoren hierbij aan bod kunnen komen, ook al zijn de talenten in het kennen en kunnen niet gelijk verdeeld bij bedrijven en onderzoeksinstituten. De steunverlening biedt gelijke kansen in de indieningsvoorwaarden en de steunselectie. Dit belet niet dat er zwaartepunten ontstaan. De nodige diversiteit staat niet gelijk aan versnippering.

Belangrijk daarbij is het herdefiniëren van het innovatieconcept zelf en van de innovatie-activiteiten die voor financiering in aanmerking komen in de diverse programma's. Die zijn tot nu toe beperkt geweest tot steun aan "technologische innovatie", ook al werden reeds openingen gemaakt naar de niet-technologische aspecten die ermee verbonden zijn.

Het is niet de bedoeling om bijvoorbeeld, alle marktonderzoek van bedrijven te financieren, evenmin als dit het geval is voor normale engineeringsactiviteiten van bedrijven. Dit is trouwens niet compatibel met de Europese regelgeving.

Maar voor succesvolle innovatie is ook andere kennisontwikkeling nodig: nieuwe benaderingen in het gedragsonderzoek van gebruikers; onderzoek naar de impact van nieuwe reglementeringen; arbeidsorganisatorische innovatie bij de introductie van nieuwe technologieën; enz. Het zijn essentiële kennisontwikkelingen voor het innovatief en dus economisch slagen. Deze kennisactiviteiten moeten aan bod kunnen komen in de diverse programma's. Niet alleen bij de O&O-bedrijfsprojecten maar evenzeer in bijvoorbeeld het Tetra-fonds.

Ten slotte kunnen fiscale stimuli ook een impact hebben op het toekomstig subsidiebeleid van O&O-activiteiten in ondernemingen. Subsidies hebben ten volle zin wanneer zij gekenmerkt worden door voldoende "additionaliteit" t.a.v. private middelen. Subsidies moeten het verschil kunnen maken voor het onderzoeksgedrag van ondernemingen. Bovendien gaan subsidies gepaard met relatief belangrijke indienings- en evaluatiekosten, zowel bij de ondernemingen zelf als bij de overheid, in casu het IWT. Eens een adequate fiscale loonmaatregel van kracht, zullen subsidies bij prioriteit gericht worden op projecten waar een hoog subsidiepercentage verantwoord is (basisonderzoek van bedrijven, al dan niet i.s.m. onderzoeksinstituten; KMO-projecten; enz.). De impact van dergelijke benadering dient te

worden onderzocht en hierbij dient tevens rekening te worden gehouden met bedrijven die in de levensfase verkeren waar ze nog niet winstgevend zijn en waar maatregelen van fiscale aftrek dus zinloos zijn.

d) Het benutten van innovatieopportuniteit

De themagerichte initiatieven zijn complementair aan de voormelde horizontale benadering gericht naar alle mogelijke domeinen en toepassingsgebieden.

Dit vanuit twee beweegredenen:

- De nood aan zwaartepuntvorming d.m.v. belangrijke kennisinvesteringen.
- Het benutten van innovatie-opportunities door samenwerking met andere bevoegdheidsdomeinen.

Willen we op internationaal gebied het verschil maken dan zijn excellente “kennissokkels” vereist in gebieden waar Vlaanderen economische troeven heeft en die troeven nog kan versterken en/of in die domeinen waar Vlaanderen veel kennis heeft maar vooralsnog weinig bedrijven actief zijn.

Om op deze uitdaging in te spelen, werd voorzien in de oprichting van en de steun aan Excellentiepolen in zeer diverse domeinen (Logistiek, Mechatronica, Geo-Informatie, Materialenonderzoek, Food³², Productinnovatie en design³³, enz...).

Het is een beleidsdoelstelling om deze excellentiepolen meer en diepgaander onderling te laten samenwerken, maar ook met andere actoren in het veld. Bovendien zal vooraleer eventueel nieuwe excellentiepolen te erkennen en te steunen, werk worden gemaakt van het uittekenen van een duidelijk selectie- en evaluatiekader.

Het versterken van de innovatieperformantie in Vlaanderen is zeker geen exclusieve opdracht van het beleidsdomein wetenschappen en innovatie.

De verschillende overheden en beleidsdomeinen kunnen een stimulerende dan wel een afremmende rol spelen naar innovatie-opportunities toe. Omgekeerd kunnen innovaties een wezenlijk antwoord geven aan diverse beleidsuitdagingen.

De Vlaamse regeerverklaring stelt het als volgt:

“We verankeren innovatie als een horizontaal beleid, dat doorwerkt in alle beleidsdomeinen en streven maximaal naar synergieën.” (p. 42).

Twee soorten beleidsinstrumenten staan hierbij centraal:

- De regelgevingen die bepalend zijn voor nieuwe innovatie-opportunities of die door te weinig doordachte of door overreglementering de weg kunnen versperren voor innovaties.

³² Is in voorbereiding.

³³ Is in voorbereiding.

- De overheidsaanbestedingen die ruimte dienen te bieden aan het “innovatief uitbesteden”, wat betekent dat de innovatiecomponent deel uitmaakt van het te financieren bedrag. Het impliceert een nog noodzakelijk ontwikkelingstraject en dus ook een risico-deling door de uitbestedende overheid. Dat is reeds een gehanteerd instrument in de defensiesector in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Een groep experts van de Europese Commissie bepleit de toepassing ervan in de civiele sector.

Het uitwerken van werkbare formules is aan de orde, rekening houdend met de Europese concurrentiewetgeving en al dan niet in combinatie met O&O-steun vanuit het innovatiebeleid.

Zo stelt de Vlaamse regeerverklaring:

“Openbare aanbestedingen worden aangewend als stimulans voor het innovatiepotentieel, onder meer op ecologisch gebied.” (p. 14)

Op het einde van de vorige legislatuur werd het Milieu Innovatie Platform (MIP) principieel goedgekeurd. Het MIP stelt zich tot ambitie om o.m. de voormelde nieuwe paden te bewandelen. Het MIP moet nu in nauw overleg met alle betrokken actoren concreet geoperationaliseerd worden. Het vereist de samenwerking van heel wat actoren en de samenwerking tussen de Vlaamse bevoegdheidsdomeinen innovatie, milieu en energie.

Het kan een unieke kans bieden aan de “clean technologies” in Vlaanderen. Thema’s daarbij kunnen zijn het duurzaam omgaan met energie, energie- en grondstofzuinige technieken en/of methoden, de voorbereiding van een waterstofeconomie, enz.

4.4. Kennistransfer en valorisatie van onderzoek

Zwakste schakel in de Vlaamse economie is ongetwijfeld de valorisatie van de resultaten van het onderzoek in Vlaanderen en de transfer van kennis. Beide schakels, waarbij onderzoekers en onderzoeksinstellingen enerzijds en ondernemingen anderzijds zijn betrokken, zijn nochtans van primordiaal belang wil het innovatiebeleid van de Vlaamse Regering zijn volle slagkracht en doeltreffendheid kunnen bereiken.

4.4.1. De rol van de universiteiten en hogescholen

Voor de valorisatie van onderzoek is een voldoende interactie en samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven vitaal. Ook de hogescholen vervullen hier een belangrijke rol. Het Interfacebesluit³⁴ zal dan ook moeten worden herzien om het actieterrein dat zich vandaag beperkt tot de universitaire interfacediensten te verruimen naar de associaties.

4.4.2. De rol van de onderzoeksinstellingen

Binnen het kader van de autonomie waarover ze beschikken, zijn de onderzoeksinstellingen in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor de valorisatie van hun onderzoeksresultaten en ze worden hier ook op afgerekend. In de beheersovereenkomsten van de onderzoeksinstellingen

³⁴ Besluit van 13 september 2002 betreffende de ondersteuning van interfaceactiviteiten van de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap

zal nog meer aandacht gaan naar criteria en performantie-indicatoren die het succes van de valorisatie en kennistransfer activiteiten zullen meten.

4.4.3. Intellectuele eigendom

De problematiek van het beheer van intellectuele eigendom is steeds belangrijker aan het worden, o.m. naar octrooiname toe. In de eerste plaats voor de bedrijven zelf, die er voldoende aandacht en kennis moeten aan besteden, niet alleen na de onderzoeksfase maar ook vooraf.

“Freedom to operate” is noodzakelijk omdat een onderzoeksinspanning soms zonder gevolg kan zijn.

Maar het vormt ook een belangrijk aspect in de samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen. De Vlaamse regelgeving inzake vindingen gedaan door onderzoekers aan de hogere onderwijsinstellingen stelt o.m. dat universiteiten dienen te waken over de intellectuele eigendom van hun onderzoeksresultaten en dat een “billijke vergoeding” dient bekomen te worden wanneer deze ingezet worden bij samenwerking met bedrijven.

De concrete invulling van deze bepalingen is echter minder evident en elke Vlaamse universiteit heeft hiervoor eigen werkmodellen ontwikkeld en een eigen know how opgebouwd. Het is echter de bedoeling te komen tot een systeem waarbij zoveel mogelijk projecten worden gevaloriseerd en daartoe is een evenwichtige verdeling tussen de diverse partijen essentieel, zijnde de onderzoeker, de instelling en het bedrijf.

Het is dan ook belangrijk dat de verschillende actoren onderling ervaring uitwisselen en dat ‘best practices’ worden in kaart gebracht. Zonder de autonomie van de instellingen te beknotten, kunnen lessen worden getrokken rond het optimaal beheer van ondermeer intellectuele eigendomsrechten en kan gestreefd worden, waar dit nuttig is, naar onderlinge afstemming. Om dit te bewerkstelligen hebben het IWT i.s.m. de VRWB onderzoek en discussiefora opgezet. In dit kader wordt ook Europese benchmarking gedaan. Overigens, intellectuele eigendom krijgt steeds vaker een Europese dimensie gezien de aard van de activiteit en de Europese octrooiwetgeving ter zake.

4.4.4. Risicokapitaal

Een innovatietraject omvat heel wat meer dan de onderzoeksfase alleen. Het valorisatietraject vraagt ook een veelvoud aan financiële middelen dan de onderzoeksinvestering zelf. De onderzoekssubsidiëring kan dit niet opvangen. Daarvoor is voldoende risicokapitaal nodig. En hier wringt het schoentje veelal, zeker bij jonge innoverende bedrijven, bij technostarters. Te “kleine” dossiers (< 1 miljoen euro) met bovendien nog hoge technologische, commerciële en management risico’s vinden te weinig toegang tot risicokapitaalverschaffers. Dat is geen typisch Vlaams of zelfs Europees gegeven. Er is dus nood aan een “serre-effect” voor starters, waarbij “kiemen kunnen uitgroeien tot levensvatbare plantjes”. Daarnaast blijkt het voor veel spin-offs moeilijk om hun tweede ronde financiering rond te krijgen.

Regeerakkoord:

“We werken een globaal beleidsraam uit voor (risico)kapitaal. We vereenvoudigen er ook de toegang voor, met een duidelijke afbakening en afstemming van de doelstellingen, doelgroepen en beleidsdoelstellingen(...)” (p.14).

Heel wat initiatieven zitten in de pijplijn. Deze worden verder besproken in deze nota. Ook te vermelden is dat het IWT achtergestelde leningen toekent als complementaire maatregel.

4.5. Voorbereiding, evaluatie en advisering van het beleid

4.5.1. Beleidsrelevant en beleidsvoorbereidend onderzoek

Om het beleid wetenschappelijk te ondersteunen heeft de Vlaamse Regering de Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek in het leven geroepen. De Steunpunten maken deel uit van universitaire onderzoeksgroepen of worden door consortia ervan gevormd.

Hun opdracht is korte termijn beleidsondersteunend werk te doen en exploratief onderzoek te verrichten rond onderwerpen die potentieel beleidsrelevantie kunnen hebben. De Steunpunten staan ook in voor kennisoverdracht, verzamelen van data en analyse. Dit systeem biedt een garantie voor meer stabiliteit voor beleidsondersteunend onderzoek en bouwt kritische massa aan kennis op over een aantal beleidsthema's. Voor de permanente terugkoppeling van het onderzoek naar het beleid is een stuurgroep opgezet.

De Vlaamse Regering zal het systeem van de Steunpunten evalueren in het laatste jaar van de beheersovereenkomst met de Steunpunten (2006) met als doel:

- evaluatie van het concept van het programma, met het oog op relevante aanbevelingen en feedback voor het bijsturen van dit concept;
- evaluatie van elk van de 13 Steunpunten, waarbij de invulling van de hen toebedeelde opdrachten, hun wetenschappelijke output en hun impact op de internationale wetenschappelijke scène centraal staan;
- evaluatie van de relatie tussen het Steunpunt en de overheid (administratie, kabinet, werkgroep).

4.5.2. Evaluatie van acties en onderzoeksorganisaties

Om het beleid inzake wetenschap en innovatie te kunnen bijsturen en de impact en efficiëntie ervan te verhogen, dienen regelmatig evaluaties en doorlichtingen van alle financieringsinstrumenten, acties en onderzoeksorganisaties te worden uitgevoerd.

Vandaag zijn er voor de meeste financieringskanalen structurele evaluatiemechanismen ingesteld. Dergelijke evaluaties zijn zeker niet vrijblijvend. De aanbevelingen die eruit voortvloeien laten toe bestaande maatregelen bij te sturen of eventueel nieuwe acties op te zetten. Ook worden de Vlaamse onderzoeksinstellingen in het kader van de hernieuwing van hun beheersovereenkomsten periodiek doorgelicht.

De Vlaamse regering zal de evaluatieprocedures verder stroomlijnen. Er wordt gestreefd naar transparantie en onafhankelijkheid van de beoordeling gekoppeld aan een minimale administratieve belasting voor de onderzoekers en de instellingen. Financieringsmechanismen en –instanties die vandaag nog niet onderworpen zijn aan een periodieke beoordeling, zullen in dit stelsel worden ingeschakeld.

4.5.3. Beleidsadvisering

De Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid, hét adviesorgaan van de Vlaamse Regering, werd belast met de coördinatie en uitvoering van de globale evaluatie van het Innovatiepact. De VRWB heeft een referentie-instrumentarium uitgewerkt voor de kwantitatieve opvolging van het Innovatiepact. Deze indicatoren zijn gerelateerd aan zowel de financiële input van het Vlaamse wetenschaps- en innovatiesysteem als aan de performantie ervan. De VRWB werkt aan een eerste invulling van de geselecteerde prioritaire kernindicatoren. In zijn rapport bij het Memorandum geeft de VRWB tevens een aanzet voor de kwalitatieve opvolging van het Innovatiepact en stelt een aantal bijzondere acties voor met het oog op het realiseren van een goed innovatieklimaat in Vlaanderen.

4.5.4. Monitoring en Benchmarking

Om haar beleid inzake wetenschap, technologie en innovatie beter op te volgen, te ondersteunen en internationaal te positioneren qua prestaties en resultaten, beschikt de Vlaamse overheid over beleidsindicatoren. Daarnaast levert Vlaanderen, in samenwerking en in samenspraak met de andere Belgische overheden en conform internationale afspraken, WTI-gegevens aan internationale instanties (OESO, EUROSTAT, UNESCO, ...).

De Vlaamse overheid beschikt hiervoor vandaag over een aantal instrumenten. De jaarlijkse Speurgids Wetenschap, Technologie en Innovatie bevat een diepgaande analyse van de Vlaamse begroting. Het tweejaarlijkse Vlaams Indicatorenboek, waarvan de aanmaak wordt gecoördineerd door het Steunpunt O&O-Statistiek, brengt de omvang en de internationale positie van Vlaanderen inzake onderzoek, ontwikkeling en innovatie in kaart.

Naast kwantitatieve meetinstrumenten levert het onderzoeken en analyseren van “best practices” voorbeelden uit het buitenland evenzeer erg waardevolle informatie.

Waar Vlaanderen traditioneel veel aandacht besteed aan kwantitatieve monitoring van haar beleid zal in de toekomst evenzeer aandacht worden besteed aan kwalitatieve benchmarking.

4.6. Vlaamse innovatie in de wereld: de internationale dimensie

Het Regeerakkoord stelt:

- *“We promoten Vlaanderen verder als een creatieve en kennisintensieve regio. We streven naar een actieve aanwezigheid in economische en technologische ankerpunten en naar een hoge Vlaamse participatie in Europese programma’s” (p.15).*
- *“We nemen onze verantwoordelijkheid ten aanzien van ontwikkelingslanden door de ontwikkeling, in partnerschap, van het kennispotentieel” (p.15).*
- *“Wetenschap en innovatie zijn de hefboomen voor onze maatschappelijke en economische vooruitgang. We zullen een gunstig klimaat creëren, zodat onderzoekers, universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstellingen maximaal kansen krijgen om in Vlaanderen én in internationale samenwerkingsverbanden kennis en innovatie te ontwikkelen” (p.37).*

- *“We voeren een actief buurlandenbeleid, met Nederland als bevoorrechte partner. Alle bestaande instrumenten (op gebied van grensoverschrijdende samenwerking, economie, taal en cultuur, onderwijs, wetenschap, enz.) benutten we maximaal” (p.76).*

De omgeving waarin het Vlaamse innovatiesysteem opereert, wordt steeds internationaler:

- door de toenemende globalisering van de economie;
- door de toenemende invloed van internationale onderzoeks- en innovatiebeleidsagenda's;
- door de grensoverschrijdende aard van onderzoeksvraagstukken met een enorme impact op de samenleving;
- door de ICT-evolutie, die grensoverschrijdende samenwerking aanzienlijk faciliteert en onderzoekers virtueel met elkaar verbindt;
- door de noodzaak aan grote onderzoeksinfrastructuur, die de budgettaire capaciteit van één land of regio ver te boven gaat;
- door het dreigende tekort aan onderzoekers en de daaraan gekoppelde toenemende mobiliteit van onderzoekers.

Een versterking van de internationale positie die het Vlaamse onderzoek inneemt, is cruciaal om toegang te krijgen tot de meest geavanceerde kennis, om onze onderzoekers voortdurend nieuwe perspectieven te kunnen bieden en om Vlaamse kennis maximaal economisch en maatschappelijk te valoriseren. Daarnaast moet werk worden gemaakt van de actieve promotie van Vlaanderen als kennisregio en als magneet voor buitenlands talent en buitenlandse kennisinvesteringen.

Het kader waarbinnen internationale samenwerking ontstaat, is zeer verscheiden en varieert van individuele bilaterale contacten, samenwerkingsverbanden tussen instellingen, bilaterale akkoorden van de overheid tot multilaterale onderzoeksprogramma's. Over het algemeen kan gesteld worden dat in Vlaanderen zowel de bedrijven, onderzoekscentra als universiteiten op een behoorlijk niveau deelnemen aan multilaterale programma's zoals het Europese Kaderprogramma.

De internationale opportuniteiten voor Vlaamse onderzoekers moeten worden gemaximaliseerd door Vlaanderen zwaarder te laten wegen op de internationale onderzoeksagenda's, door internationalisering als een draad te verweven in alle bestaande financieringskanalen op Vlaams niveau, en, waar nodig en opportuun, door het gericht ondersteunen van de Vlaamse deelname aan multilaterale programma's.

4.6.1. Bilaterale samenwerking

In het bilaterale beleid heeft het beleidsdomein Wetenschap en Innovatie zich tot op heden gericht op de landen of regio's die vanuit het perspectief van het buitenlands beleid als prioritair worden geoormd (China, Chili, Hongarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Zuid-Afrika). De selectie van deze landen is in eerste instantie niet gebaseerd op criteria van wetenschappelijke excellentie en complementariteit, maar in de meeste gevallen op een bijdrage tot capaciteitsopbouw.

Bij de uittekening van een vernieuwd bilateraal beleid dat een onderdeel is van het Vlaams buitenlands beleid, zullen de volgende elementen worden geïntegreerd:

- de wetenschappelijke meerwaarde voor de betrokken Vlaamse onderzoeksgroepen,
- de toegevoegde waarde in termen van potentiële economische valorisatie naar de Vlaamse industrie toe,
- de toegevoegde waarde van bilaterale initiatieven in een multilaterale omgeving,
- de noodzaak aan differentiëring tussen samenwerking met geïndustrialiseerde landen en regio's (met klemtoon op reciprociteit, ook in budgettaire termen) en samenwerking met landen in ontwikkeling (met klemtoon op capaciteitsopbouw),
- de schaalgrootte van de partnerlanden (zowel geografisch als qua bevoegdheden).

4.6.2. Samenwerking met Nederland

Nederland blijft een bevoorrechte partner voor samenwerking zowel inzake wetenschappelijk onderzoek als innovatie. De dynamiek die door de intentieverklaring van Leuven (mei 2004), die stipuleerde dat ter versterking van regionale innovatie overgegaan wordt tot het in gang zetten van een structurele strategische dialoog, zal worden omgezet in concrete samenwerkingsprojecten met onze noorderburen.

4.6.3. Multilaterale samenwerking

In het multilaterale beleid heeft de Vlaamse overheid zich tot op heden geconcentreerd op het stimuleren van de Vlaamse deelname aan internationale onderzoeksprogramma's. Ook in het kader van technologische transfers zal naar samenwerking worden gezocht (ESA).

De regering zal op deze ingeslagen weg verder gaan zodat Vlaanderen als middelgrote regio maximaal kan inspelen op de mogelijkheden die worden geboden door de zich snel ontwikkelende Europese Onderzoeksruimte en andere multilaterale initiatieven die zich aandienen.

Vlaanderen zal in overleg met de andere Belgische partners bij de voorbereiding naar het Zevende Europese Kaderprogramma een beleid voeren dat erop gericht is de eigen beleidsprioriteiten tot zijn recht te laten komen. In het bijzonder vormt de oprichting van the European Research Council (ERC) hierbij een belangrijk aandachtspunt. De regering zal de verschillende initiatieven gericht op een versterking van de Vlaamse deelname aan het Kaderprogramma verder uitbouwen en waar nodig bijsturen om de performantie en de transparantie ervan te vergroten.

4.6.4. Samenwerking met landen in ontwikkeling

De internationale dimensie van het Vlaamse wetenschaps- en innovatiebeleid mag niet exclusief gericht zijn op het verbeteren van de eigen concurrentiepositie ten opzichte van onze economische concurrenten, maar moet tevens gekenmerkt zijn door een mondiale openheid, in het bijzonder naar de ontwikkelingslanden toe. Het Vlaams wetenschappelijk potentieel heeft zijn rol te vervullen op het vlak van *science sharing*.

De wetenschappelijke agenda in Vlaanderen zal naar de toekomst toe niet enkel moeten worden vastgesteld op basis van de sterke punten en relevantie voor Vlaanderen, maar tevens zal het belang op wereldschaal en in het bijzonder voor de ontwikkelingslanden aan bod komen.

Hoofdstuk 5:

Competitief ondernemen

Gezien het belang van ondernemerschap voor de economie heeft de Europese Commissie in 2003 het Groenboek “Ondernemerschap in Europa” gepubliceerd. Met het Groenboek “Ondernemerschap in Europa” wenste de Europese Commissie een discussie op gang te brengen over de rol en de versterking van het ondernemerschap. Op basis van deze discussie werd in het voorjaar van 2004 een Actieplan voor Ondernemerschap gepresenteerd. In het actieplan werden vijf strategische beleidsgebieden in de schijnwerpers geplaatst:

- een ondernemingsgerichte mentaliteit stimuleren;
- meer mensen aanmoedigen om ondernemer te worden;
- ondernemers toerusten voor groei en concurrentiekracht;
- de financiering verbeteren;
- een KMO-vriendelijker regelgevings- en administratief kader creëren.

Met het Pact van Vilvoorde, ondertekend door de Vlaamse regering en de sociale partners op 22 november 2001, werd het engagement genomen om Vlaanderen in deze Europese groeistrategie in te schakelen. De huidige Vlaamse regering sluit zich aan bij deze langetermijnvisie en herhaalt dat “Vlaanderen in 2010 verder geëvolueerd is naar een ondernemende samenleving. De dalende trend van startende ondernemingen is omgebogen. Inzake netto-aangroei van het aantal ondernemingen behoort Vlaanderen tot de vijf beste Europese regio’s.”

Recente cijfers tonen aan dat het ondernemingsklimaat nog gevoelig verbeterd kan worden. Zo blijkt het aantal startende ondernemingen nog steeds te dalen. De oprichtingsquote (het aantal oprichtingen als percentage van het aantal bestaande ondernemingen) bedroeg in 2003 5,9% tegenover 6,4% in 2000³⁵. De graad van ondernemerschap waarnaar gepeild wordt door de internationale Global Entrepreneurship Monitor (GEM) en die weergegeven wordt aan de hand van de Total Entrepreneurial Activity-index³⁶ (TEA) bedroeg in 2002 2,6%. Het procentuele aandeel van de beroepsbevolking betrokken bij de start van een onderneming bedroeg volgens deze meetmethode in de USA 10,5 procent. Onze buurlanden Duitsland,

³⁵ Volgens de meest recente gegevens inzake de oprichting van ondernemingen in de Startersatlas was er in 2003 weliswaar een stijging van 1,06 % ten opzichte van 2002 terwijl de jaren 2001 en 2002 nog gekenmerkt werden door een daling met respectievelijk 1,98 en 2,65 %. De cijfers van 2003 worden namelijk beïnvloed door heel wat burgerlijke vennootschappen in de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO) die vroeger niet in de statistieken voorkwamen. Ook de cijfers van het Rijksinstituut voor de Sociale Zekerheid van de Zelfstandigen (jaarverslag 2003), waaruit bleek dat er 61.398 zelfstandigen zouden bijgekomen zijn dienen met de nodige relativiteitszin bekeken. De verhoging op papier is vooral te wijten aan 59.137 meewerkende echtgenoten als gevolg van het nieuwe statuut voor deze groep. Die meewerkende echtgenoten bestonden al, alleen hebben zij zich nu bekendgemaakt. Na de piek in 2000 (hoogconjunctuur) daalde deze ratio geleidelijk.

³⁶ Via een bevraging van individuen wordt het percentage van de beroepsbevolking berekend dat recentelijk actief betrokken was bij het opstarten van een onderneming of eigenaar/manager was van een onderneming die minder dan 42 maanden oud was.

Nederland en Frankrijk worden gekenmerkt door een graad van ondernemerschap van respectievelijk 5,2%, 4,6% en 3,2%. Deze eerder negatieve internationale positionering van Vlaanderen in het GEM-rapport is gedeeltelijk te wijten aan het feit dat Vlaanderen reeds vrij veel ondernemers telt. In België is 11,9% van de beroepsbevolking ondernemer tegenover bijvoorbeeld 10,4% in Nederland en 8,5% in Duitsland. Daarnaast wordt de opvolging in familiebedrijven, die in Vlaanderen relatief veel voorkomen, niet meegerekend voor de TEA-index. Dit strookt met de vaststelling dat de Vlaamse economie vooral gebaseerd is op kleine en middelgrote bedrijven. Slechts één procent van de bedrijven telt meer dan 200 werknemers, maar deze zijn wel goed voor een derde van de werkgelegenheid in Vlaanderen. Vele KMO's in Vlaanderen zijn familiale ondernemingen.

Volgens het GEM-rapport verklaart ondernemerschap tot één derde van de economische groei. Daarom is de uitdaging voor het beleid het ondernemerschap aan te zwengelen. Beleidsmatig wordt dit vertaald in algemene maatregelen die het ondernemerschap stimuleren enerzijds, en in specifieke maatregelen die noodzakelijk zijn voor elke levensfase van de onderneming anderzijds.

5.1. Stimuleren van ondernemerschap

De topprioriteit van de Vlaamse regering, zoals vermeld in het Vlaams regeerakkoord 2004-2009 luidt: *“Meer ondernemen, meer werkgelegenheid”*(p.13).

Het stimuleren van ondernemerschap behelst meerdere facetten.

Een eerste facet heeft betrekking op het creëren van een cultus van de initiatiefnemer en bijgevolg minstens op het wegwerken van de negatieve perceptie door permanente communicatie en sensibilisatie, zodat het beeld van “de ondernemer” verbetert. Deze communicatie en sensibilisatie zal zowel gericht zijn op het brede publiek als op specifieke doelgroepen.

Ondernemerschap vergt echter ook bepaalde competenties. Ondernemerschap is het creatieve vermogen van het individu om een kans te onderkennen en deze aan te grijpen, teneinde nieuwe waarde te produceren of economisch succes te behalen. Studiewerk toont aan dat persoonlijkheidskenmerken en competenties meer bepalend voor succesvol ondernemerschap zijn dan het genoten onderwijsniveau. Deze kenmerken en competenties zijn weliswaar moeilijk grijpbaar, maar via de juiste houding en een goed ondernemersklimaat deels wel aan te leren.

Voor genoemde facetten vergen een globale, volgehouden strategie. Het creëren van een positieve beeldvorming, het doorbreken van een negatieve perceptie en de aanscherping van ondernemerschapsvaardigheden is een permanent aandachtspunt waarbij resultaten zich niet steeds dadelijk aandienen. Via een meerjaren-actieplan ter stimulering van het ondernemerschap zullen zowel het brede publiek als specifieke doelgroepen, elk via een geëigende methode, worden bewerkt om deze strategische doelstelling te realiseren.

Of het nu gaat om kennisintensieve activiteiten, specifieke doelgroepen, starters of groeiers, kleine of grote bedrijven, netwerking is een *conditio sine qua non* voor ondernemerschap en vernieuwing. Door middel van benchmarking, monitoring en evaluatie zal de Vlaamse Regering het opzetten van netwerken stimuleren. Immers, interactie leidt tot actie. Het opzetten van netwerken waarin kapitaal, universiteit, technologie en ondernemen elkaar

contant vinden is heel belangrijk. Dergelijke netwerken moeten door de overheid worden gefaciliteerd en door de acteurs op het veld worden ingevuld.

Op deze manier wordt uitvoering gegeven aan het Vlaams regeerakkoord waarbij gepleit wordt *“voor een kader voor een betere kwalitatieve oriënterende vooropleiding en opleiding/begeleiding van starters. We richten deze op nieuwe doelgroepen waaronder jongeren (min 25 jaar), 45-plussers, allochtonen en vrouwen”* (p. 13).

5.1.1. Sensibiliseren van het brede publiek

Een gunstig imago van ondernemerschap bij de bevolking draagt bij tot de ondersteuning van de ondernemersactiviteit in een regio. Om ondernemerschap te waarderen, moet de maatschappij succes (en dus ook succesvolle ondernemers) naar waarde schatten en mislukking tolereren. Een positieve houding tegenover ondernemerschap is bijzonder belangrijk bij degenen van wie de ondernemers van nu en van morgen afhangen, zoals scholen, universiteiten, investeerders, lokale gemeenschappen, regio's, bedrijfsorganisaties, bedrijfsadviseurs en de media. De overheid kan bijdragen tot de verbetering van de beeldvorming, het stimuleren van een positieve attitudevorming op het gebied van ondernemerschap en de bevordering van de ondernemingszin door onder andere sensibilisatie en informatieverstrekking. Zo besliste de vorige Vlaamse regering om via diverse TV-zenders programma's te steunen die tot dit verbeterde imago moeten bijdragen.

Idealiter geschiedt dergelijke operatie in nauwe samenwerking met en wordt ze gedragen door de bedrijfswereld. Zinnvolle initiatieven vertonen actueel te veel een ad hoc karakter zodat voortdurende bewustwording ontbreekt. Bottom-up acties, zoals openbedrijvendagen, die met een regelmatige periodiciteit terugkeren, zijn essentieel voor de creatie van een positief ondernemingsklimaat en verdienen daarom alle steun op voorwaarde dat ze door de overheid meegenomen worden in een overkoepelende strategie en gedragen worden door het bedrijfsleven. Een structureel samenwerkingsverband tussen de overheid en de bedrijven zal worden opgezet teneinde een optimaal draagvlak te verkrijgen.

Een concreet voorbeeld van bewustmaking is de organisatie van zogenaamde Vlaamse netwerkcafés. De ervaring uit het leersabbatproject leert dat het occasioneel organiseren van informatiesessies nuttig is. Nog beter is het dit te institutionaliseren door jaarlijks één of meer informatiesessies te organiseren waarop alle (of alleszins de belangrijkste) nieuwe (steun)maatregelen worden toegelicht. Dergelijk platform bevordert de netwerking tussen ondernemers en creëert kansen tot ervaringsuitwisseling.

5.1.2. Sensibiliseren van specifieke doelgroepen

De gemiddelde Vlaamse ondernemer heeft het profiel van een man tussen 35 en 45 jaar die beschikt over een diploma van technisch of beroeps secundair onderwijs. Volgens de bovenvermelde GEM-studie bestaat bij jongeren, 45-plussers en vrouwen nog een groot potentieel voor ondernemerschap. Ook hoger opgeleiden hinken achterop, in tegenstelling tot andere landen.

Doelgroepgerichte sensibilisatie laat toe ongekend talent aan te boren. De potentiële ondernemers zijn bij uitstek de doelgroep die het voorwerp moeten uitmaken van dergelijke gerichte campagnes.

a) De jongeren

Het Vlaams regeerakkoord 2004-2009 stelt dat *“meedoen een onderwijs vereist gericht op talent- en competentieontwikkeling van alle leerlingen, leerkrachten en studenten. Zo zorgen we ervoor dat leerlingen zich goed voelen en verbeteren we de overgang van het onderwijs naar werk of de start van een onderneming”* (p.9). Kortom, “We maken mensen warm voor ondernemen”.

Daarom is het noodzakelijk om ondernemingscompetenties binnen alle onderwijsniveaus en bij alle deelnemers die deelnemen aan de opvoedingscyclus aan te scherpen. De bestaande initiatieven [Kid@Bizz](#) (< 12 jaar), Mini-ondernemingen (middelbaar onderwijs), Leerbedrijven, Small Business Projects (hoger onderwijs, 18-25 jaar) en de brugprojecten onderwijs-economie, dienen gebundeld en versterkt te worden. In de breedte wordt gestreefd naar een maximale bundeling van de krachten om een versnipperde benadering te voorkomen en een kostenefficiënte aanpak te garanderen.

Ervaringen in het buitenland tonen aan dat sensibiliserende maatregelen reeds aangewezen zijn op zeer jonge leeftijd. Er zal verder onderzocht worden welke maatregelen voor deze doelgroep kunnen worden genomen. In deze context zal ook het DREAM-project, het beroepsoriëntatieproject voor jongeren van 16 tot 19 jaar, verder worden gestimuleerd in Vlaanderen.

De houding van de leerkrachten is vaak doorslaggevend voor het succes van die acties. Het aanbieden van een structureel kader dat een tijdelijke jobshift toelaat tussen ondernemers en leerkrachten kan ertoe bijdragen lesgevers meer voeling met de ondernemingswereld te verschaffen, terwijl omgekeerd de ervaringsoverdracht van een professioneel ondernemer aan de leerlingen zorgt voor meer praktische en levendige visualisering van het ondernemerschap.

Deze stimulerende initiatieven naar de jongeren toe mogen geen open-einde betekenen, maar de start om, via verdere trajectbegeleiding en coaching, te komen tot een succesvol startersverhaal. Onderzocht zal worden op welke manier deze gerichte trajectbegeleiding en coaching, in eerste instantie van de jongeren in het middelbaar en hoger onderwijs, kan worden uitgebouwd.

b) Vrouwen

Het aantal vrouwelijke ondernemers heeft de voorbije decennia niet de zelfde stijging gekend als het aantal vrouwelijke werknemers in de privé-sector. Hier ligt dus nog een enorm potentieel voor de creatie van nieuwe ondernemingen. Wanneer we het aantal vrouwelijke ondernemers vergelijken met het aantal mannelijke ondernemers is er sprake van een ‘gender gap’. Deze geldt bovendien niet alleen voor bestaande ondernemingen, maar is ook van toepassing op de geboorteteratio van nieuwe ondernemingen.

Uit de bovenvermelde studie van de General Entrepreneurship Monitor (GEM) blijkt dat in België de verhouding van mannelijke ten opzichte van vrouwelijke ondernemers 5 tot 1 bedraagt.

Cijfers van de RSVZ geven een iets beter beeld daar ze rekening houden met het statuut van zelfstandige helper. Zo telde eind 1998 België welgeteld 225.606 vrouwelijke ondernemers op een totaal van 792.806 zelfstandigen, hetzij 28,45 %. Tien jaar eerder bedroeg dit percentage 26,26 % en meer dan twintig jaar geleden, in 1980, 24,80 %.

Vrouwelijk ondernemerschap is volgens de GEM grotendeels een ‘untapped area’. Onderzoek van het Centrum voor Vrouwenstudies, Universiteit Antwerpen, toont aan dat de kansen op het starten en staande houden van een onderneming gelijk zijn tussen mannen en vrouwen. Voor de uitbouw en groei van de onderneming geeft 46,15 % van de respondenten (lees bedrijfsleidsters) aan dat ze hierbij moeilijkheden ondervinden. Eén van de belangrijkste redenen is nog steeds de zware combinatie van werk en gezin.

Door middel van benchmarking, zullen initiatieven genomen worden gericht op de promotie en de ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap, teneinde de ‘gender gap’ te verkleinen. Bij dit onderzoek moeten de resultaten van de evaluatie van de recente initiatieven inzake vrouwelijk ondernemerschap ondersteund binnen het ESF zwaartepunt 5, waaronder de Vliegende ondernemer (vzw Markant), Allochtone vrouwen-ondernemers (UNIZO-vorming), Cursus thuiswerk (vzw Nito), PRISE (Voka Mechelen), meegenomen worden. Gekeken moet worden naar mogelijkheden op het vlak van mentorschap, rolmodellen en het stimuleren van de uitbouw van lokale netwerken voor vrouwen.

Gelet op het belang van die netwerking en de rolmodellen werden de voorbije jaren al peterschapsprojecten financieel ondersteund die zich richten op vrouwelijke ondernemers. Ook de volgende jaren zal hier ruimte voor zijn. Verder zal gestreefd worden naar een evenredige deelname van vrouwelijke ondernemers in andere projecten of acties van de Vlaamse overheid op het vlak van ondernemen, innovatie en internationaal ondernemen.

c) 45-plussers

Volgens recente cijfers³⁷ hebben 45-plussers vijf jaar na de start van een ondernemingsactiviteit opvallend grote overlevingskansen, ook al worden ondernemingen in deze groep vaak opgezet nadat de betrokkenen hun baan als loontrekkende verloren zijn. Ze hebben het vaak moeilijk om nog in een bedrijf aan de slag te komen en beginnen eerder als noodoplossing met een eigen onderneming. Dit neemt niet weg dat ze dikwijls door hun jarenlange expertise heel wat ondernemerschapsvaardigheden hebben opgebouwd die onontbeerlijk zijn voor het runnen van een zaak. Ondernemerszin manifesteert zich dikwijls binnen bestaande ondernemingen, het zogenaamde “bedrijfsondernemerschap”. Uit onderzoek van de Flanders Business School³⁸ blijkt dat Vlaanderen op dit vlak beter presteert dan Nederland en Wallonië³⁹, in het bijzonder op het vlak van innovativiteit en proactiviteit. Vlamingen blijken hun ondernemerschap het liefst binnen een bestaand groot bedrijf te manifesteren. Voorgesteld wordt een faciliterend kader aan te reiken aan deze doelgroep om hen aan te moedigen de stap naar het extrapreneurship te zetten.

Een tussenstap bestaat in het promoten van het mentorschap⁴⁰. Via dit instrument wordt een mentor of individuele begeleider gekoppeld aan een mentee waarbij door middel van overdracht van kennis, expertise en vaardigheden effectiever wordt gewerkt. Learning

³⁷ Startersatlas, 10 jaar starten met een onderneming in België, Unizo Startersservice, april 2004.

³⁸ “Study on Corporate Entrepreneurship: Status, Antecedents and Consequences”, Stefan Stremersch en Bruno Tindemans, Flanders Business School, 2003

³⁹ De *Entrepreneurial Intensity*, gemeten aan de hand van innovativiteit, proactiviteit, risicobereidheid, autonomie en de mate waarin bedrijven reageren op acties van concurrenten, bedraagt 4,07 terwijl Wallonië 3,89 scoort en Nederland 3,93

⁴⁰ ESF-project Effectiever Werkplek Leren, www.vov.be.

partnership is uiterst geschikt om oudere werknemers als coach van een jongere te laten functioneren. Het instrument zorgt voor een win-win doordat oudere werkenden langer aan de slag worden gehouden en zorgen voor de broodnodige ervaringdoorstroming naar jongeren terwijl jongeren op hun beurt kennis opdoen die zowel intern als extern kan worden gevaloriseerd. Vanuit die optiek past mentorschap perfect in de idee van kennismanagement en competentie management en kan de ontwikkeling en het management van kennis en competenties parallel verlopen.

d) Allochtonen

Het aandeel vreemdelingen in het Vlaams Gewest is reeds geruime tijd betrekkelijk stabiel, met waarden net onder de 5%, wat neerkomt op het EU-gemiddelde. De werkloosheidsgraad van EU-inwoners (niet-Belgen) en niet EU-inwoners in Vlaanderen ligt veel hoger dan die van de personen met een Belgische nationaliteit (respectievelijk 8,4% en 25,3% tegenover 4,5% voor de Vlamingen in 2002). Ook Belgen van allochtone afkomst hebben het blijvend moeilijk op de Vlaamse arbeidsmarkt. Het aandeel niet-werkende werkzoekenden met een niet-Europese etniciteit neemt tussen 2002 en 2003 met bijna 21% toe, tegenover een gemiddelde toename voor Vlaanderen van 14,7%.

Zoals voor de niet-Belgen is dit een gevolg van het feit dat deze personen vaak laaggeschoold zijn en van directe en indirecte discriminaties op de arbeidsmarkt. Net zoals ook andere bevolkingsgroepen zoals jongeren, gehandicapten, ouderen en laaggeschoolden participeren ook allochtonen minder aan het arbeidsgebeuren. Het scholingsniveau⁴¹ blijkt hier de meest discriminerende factor te zijn, naast onbewuste en zelfs bewuste discriminatie. De situatie van de allochtonen op de arbeidsmarkt is precair, waardoor integratie in het reguliere arbeidsproces bemoeilijkt wordt en zij meer of vaker dan anderen in de werkloosheid belanden. Ondernemerschap kan voor hen een goede uitweg zijn mits zij hierbij voldoende worden begeleid. Het “Network for Training Entrepreneurship” (NFTE) is een goed voorbeeld dat aantoonst dat het kan.

Allochtonen zijn immers een potentieel voor ondernemerschap. Naast ongeveer dezelfde knelpunten waarmee ook de autochtone ondernemers geconfronteerd worden, zijn er voor de allochtone ondernemers als kansengroep⁴² bijkomende barrières als gevolg van een geringe branchespreiding en -in sommige gevallen- een taalachterstand⁴³.

⁴¹ Uit een onderzoek aan de Universiteit Antwerpen (UA) blijkt dat het aantal allochtone studenten in de periode 1993-2003 weliswaar gestegen is van 3,4 naar 9,6%, maar de slaagcijfers blijven evenwel laag. Voor de autochtone studenten schommelt het slaagpercentage rond de 45 à 47%, bij de allochtonen is dat ruim 15% lager.

Tevens blijkt uit het rapport "Fatima of Sil, een wereld van verschil" Arbeidsmarkttopic van juni 2004 van de VDAB dat allochtonen massaal kiezen voor verkeerde studierichtingen die niet scoren op de arbeidsmarkt. Bovendien blijven werkgevers nog steeds allochtonen discrimineren.

Zo wordt bv. vermeld dat allochtone jongens uit het technisch secundair onderwijs massaal voor handel kiezen. De richtingen, bouw, hout en groenbeheer laten ze links liggen, hoewel daar meer uitzicht is op een job.

⁴² Uit “Twintig lessen over het bedrijfsopleidingsbeleid in Vlaanderen” van het HIVA, onder les 13, blijkt uit empirisch onderzoek dat bedrijven geen specifieke vormingsinspanning leveren voor kansengroepen, waaronder dus ook de etnische minoriteiten. Segregaties en segmentaties op de arbeidsmarkt worden onder meer gecreëerd aan de vraagzijde. Die vraagzijde werkt geenszins zelfcorrigerend via gerichte scholingsinspanningen. Om dit correctiegedrag te stimuleren kunnen meerdere paden gevolgd worden. Ofwel stelt men dat scholing van kansengroepen geen opdracht is voor de ondernemingen. In dit geval kan men door een sterk bedrijfsextern opleidingsaanbod enigszins correcties doorvoeren. In geval men de stelling aanleeft dat de opleiding van kansengroepen ook binnen de bedrijfsmuren moet gebeuren, zou de omvang van steunmaatregelen gekoppeld

Meer aandacht voor de manier waarop allochtone ondernemers zich organiseren en meer aandacht voor hun opleiding zouden deze barrières kunnen verminderen. Via benchmarking zal worden onderzocht in welke mate netwerken voor allochtone ondernemers adequaat functioneren en of deze zich lenen als voorportaal tot integratie in de bestaande organisatiestructuren. Daarbij wordt onderzocht welke specifieke initiatieven op het vlak van voorlichting, opleiding en advies kunnen bijdragen tot een betere sociale en economische integratie van de allochtonen om via ondernemerschap hun deelname aan het economisch proces te verhogen

5.1.3. Sensibiliseren van de doelgroepen voor kennisintensieve activiteiten

Na het identificeren van de kennisintensieve domeinen waarin Vlaanderen op wereldniveau zou kunnen uitblinken, zal worden geanalyseerd of het potentieel voor economisch succes zich al dan niet situeert in bepaalde groepen van de bevolking. Dit zal de Vlaamse regering toelaten om adequate sensibiliseringscampagnes voor deze kennisintensieve domeinen op te stellen in functie van deze doelgroepen.

5.2. Prestarters

Voor potentiële ondernemers is het van essentieel belang dat de Vlaamse Overheid een omgeving creëert waarbij de aspirant-ondernemer het gevoel krijgt dat hij ondersteund wordt als hij de eerste stap naar het ondernemerschap zet. De meeste ondernemers richten hun onderneming immers niet op bij het verlaten van de schoolbanken. Veelal werken ze eerst in loondienst om beroeps- en sectorervaring op te doen. Eens in het comfortabele statuut van loontrekkende is de stap naar een meer onzekere omgeving van ondernemer vaak (te) groot.

De DNA- of durf-na-advies-cheque is de eerste financiële stimulans indien een ondernemer in spe van plan is een zaak op te starten of over te nemen. Deze cheque, die een vraaggestuurd instrument is dat voor 75% door de Vlaamse Overheid wordt bekostigd, maakt professioneel advies goedkoop voor personen die de stap willen wagen als ondernemer.

Kandidaat-ondernemers moeten op een doordachte manier aan een onderneming beginnen. Een goed uitgedacht ondernemingsplan en een haalbaarheidsstudie verhogen de slaagkansen van de ondernemer. Deze elementen werden samengebracht in het concept van de Ondernemingsplanwedstrijd, een aanbodgestuurd beleidsinstrument, waarbij adequate trajectbegeleiding wordt gekoppeld aan financieringsopportuniteiten eens het ondernemingsplan een feit is.

Bovenvermelde beleidsinstrumenten zullen worden geëvalueerd, waar nodig bijgestuurd en permanent opgevolgd. Voor wat de DNA-cheque betreft, zal worden nagegaan in hoeverre het instrument inspeelt op de behoeften van kandidaat-ondernemers. In het bijzonder zal bij de effectiviteitsmeting nagegaan worden welke de correlatie is met andere instrumenten die

kunnen worden aan de mate waarin deze kansengroepen kunnen participeren aan bedrijfsinterne opleiding. Investeren in de kwalificaties van deze groepen kan voor een bedrijf extra kosten meebrengen (een cumulatieve van een grotere opleidingsinspanning wegens grotere achterstand, een transfer na de opleiding die meer zorg vergt, enz.)."

⁴³ Beleidsbrief "In actie voor ondernemers", pag. 23. Uitgave van het Ministerie van Economische Zaken, directie Ondernemerschap. Den Haag 2003

hetzelfde doel beogen en of het initiatief een aanvullend, complementair karakter heeft⁴⁴. Het oprichten van de Talentenbank zal worden onderzocht als mogelijk instrument om ontplooiend talent te ontplooien.

Diezelfde aanpak geldt ook voor de Ondernemingsplanwedstrijd. Bij de verdere ontplooiing van dit begeleidingsinstrument zal overigens gestreefd worden naar samenwerking met andere marktspelers die starters begeleiden bij de opmaak van een goed ondernemingsplan. De bundeling van krachten moet toelaten de enigszins versnipperde initiatieven in een breder netwerk op te nemen. Daarenboven laat dit toe meer te sturen op de output zodat dit netwerk niet alleen efficiënter werkt, maar ook meer effect ressorteert.

Er zal tevens worden onderzocht of en in welke mate het beleid inzake prestarters kan worden afgestemd op de kennisintensieve domeinen waarmee Vlaanderen een internationale positie zou kunnen innemen. Hiertoe zullen in eerste instantie de bestaande beleidsinstrumenten worden onderzocht.

5.3. Starters

Met bewustmakingscampagnes rond ondernemerschap en flankerende maatregelen ter ondersteuning van prestarters, stelt de Vlaamse regering zich onder meer tot doel het aantal feitelijke starters van een eigen onderneming of zaak op te drijven door de opstartdrempel zo laag mogelijk te houden. In uitvoering van de Ondernemingsconferentie besliste de vorige Vlaamse regering de opstartkosten voor een onderneming integraal voor haar rekening te nemen.

5.3.1. Subsidies

Met de GratisOpstart-cheque van de Vlaamse overheid kan een onderneming zich kosteloos inschrijven bij het ondernemingsloket. Het initiatief van de GratisOpstart zal worden geëvalueerd, zowel naar inhoud als naar procedure waarbij tevens zal worden onderzocht of het chequesysteem de meeste adequate allocatieformule is. Bij de evaluatie van de maatregel zal a priori worden onderzocht of, en zo ja in hoeverre, de prijs van de administratieve kost een rem is om effectief een onderneming te starten. In tweede instantie zal bekeken worden of het cheque-instrument als dusdanig wel de meest adequate manier is om de gestelde problematiek te remediëren. Zoniet zal de cheque moeten worden geheroriënteerd en zal er op termijn een flankerende strategie moeten worden ontwikkeld die rechtstreeks inwerkt op de tarifieringspolitiek van de onderscheiden dienstverlenende overheden.

⁴⁴ Zie het rapport "10 jaar starten met een onderneming in België" waar inzake het vergroten van de overlevingskansen van ondernemingen een niet onbelangrijk effect wordt toegekend aan de vestigingswet, de KMO-programmawet of de Programmawet van 10 februari 1998 tot bevordering van het zelfstandig ondernemerschap. In deze wet worden een aantal zaken geregeld waaronder vestigingsvoorwaarden en de kennis van bedrijfsbeheer met het oog op meer en beter voorbereide starters. Verder heeft deze wet onder meer ook aandacht voor versterking van de financiële draagkracht en verbetering van het sociaal statuut van starters

5.3.2. Financiering

Eén van de cruciale elementen om te ondernemen, is de beschikbaarheid van financiële middelen.

Aan de aanbodzijde van kapitaal kan worden vastgesteld dat de formele risicokapitalisten zich voornamelijk richten op bedrijven die zich in een latere groeifase bevinden, om op deze manier het risico te beperken. Voor opstartende en (snel groeiende) hoogtechnologische ondernemingen, waar het risico het hoogste is, is de toegankelijkheid tot kapitaal het kleinst. Het is echter voor deze ondernemingen dat risicokapitaal van cruciaal belang is. Deze bedrijven hebben immers veelal weinig andere keuze. Bankfinanciering is moeilijk te verkrijgen, gezien zij nog geen kasstroom hebben opgebouwd en geen bewezen terugbetalingcapaciteit aan banken kunnen voorleggen.

Het falen van de markt van het formeel risicokapitaal wordt, althans voor een gedeelte, opgevangen door het informeel risicokapitaal, de zogenaamde business angels. Business angels zijn vermogende particulieren met ondernemerservaring, die hun middelen, tijd en kennis ter beschikking stellen aan minder ervaren ondernemers. De financieringscapaciteit van elk van deze partijen blijft echter relatief beperkt en de marktorganisatie verloopt mank. De zogenaamde ‘small equity gap’ blijft bestaan.

De Vlaamse regering bepleit een globaal beleidsraam voor (risico)kapitaal: *“We vereenvoudigen er de toegang voor met een duidelijke afbakening en afstemming van de doelstellingen, doelgroepen en beleidsdoelstellingen” (p.14).*

Bij de effectieve start zal een startende ondernemer zijn onderneming in de eerste plaats proberen te financieren met eigen middelen en middelen die hij vindt bij familie en vrienden. Teneinde hieraan tegemoet te komen zal, naar het voorbeeld van de Nederlandse Tante Agaath-regeling, de zogenaamde ‘Vriendenlening’ in het leven worden geroepen. Deze zal particulieren aanmoedigen op een fiscaal gunstige wijze geldmiddelen ter beschikking te stellen van beginnende ondernemers.

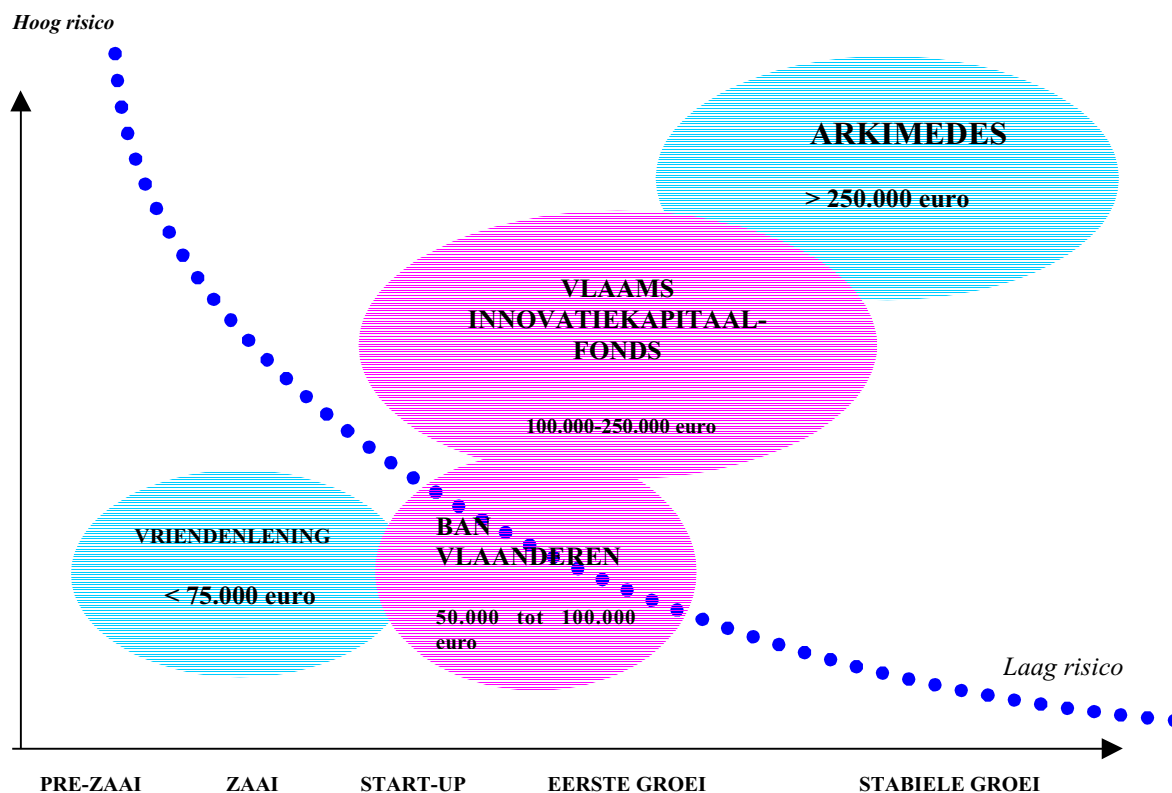
Een volgende stap in het informele risicokapitaal is het beroep doen op business angel financiering. Eén van de initiatieven van de ondernemingsconferentie 2003 is de vzw BAN Vlaanderen, hetwelk een fusie is van de vier bestaande Vlaamse netwerken. BAN Vlaanderen opereert op heden met een resultaatsgebonden overheidsondersteuning.

De eerder aangehaalde small equity gap dient ook te worden overbrugd door het oprichten van een innovatiekapitaalfonds ten bedrage van 75 mio euro, waarvan reeds eerder melding werd gemaakt in hoofdstuk 4 (cf. 4.3.1., a). Dit fonds, een publiek-private samenwerking, zal investeren in startende, innovatieve bedrijven die met een beperkte financiering in een volgende ronde fondsen zullen kunnen ophalen bij de klassieke risicokapitaalfondsen of ARKimedesfondsen. Het innovatieve karakter, in de brede betekenis van het woord, van de betrokken onderneming en haar potentieel worden geëvalueerd.

De diverse bestaande en nieuwe financieringsinstrumenten zullen op elkaar worden afgestemd. Concreet betekent dit dat de diverse instrumenten niet los van elkaar mogen worden gezien, maar complementair aan elkaar, een antwoord dienen te geven op de behoefte van de onderneming gedurende haar volledige levenscyclus. Op deze manier kan op een kostenefficiënte manier de economische groei worden aangezwengeld en kunnen jobs worden gecreëerd.

Ook wat betreft het beleid inzake starters zal worden nagegaan of en in welke mate het kan afgestemd worden op de kennisintensieve domeinen waarmee Vlaanderen een internationale positie zou kunnen verwerven.

Financieringsbehoefte:

Al deze financiële overheidsinstrumenten worden gecentraliseerd binnen de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV).

5.4. Groeiers

Eenmaal de onderneming is opgestart, is het belangrijk dat het bedrijf kan doorgroeien. Het aandeel gazellen, gedefinieerd als een middelgrote onderneming met een omzetgroei van 100% over vier opeenvolgende perioden, bedroeg in 2002 voor Vlaanderen 12,4% van het totaal aantal middelgrote ondernemingen⁴⁵. Omwille van verschillen in definities is een internationale vergelijking moeilijk maar niettemin blijken vooral het VK en de US gekenmerkt door een veel hoger aandeel gazellen. Het segment van snelgroeiende ondernemingen draagt sterk bij tot de bedrijfsdynamiek in de economie, onder meer door hun invloed op andere bedrijven met gevolg voor toe- en uittreding. Gazellen zijn bovendien veelal dragers van innovatie en vernieuwing. Zij realiseren grote omzetvolumes en creëren veel werkgelegenheid. Ze versterken het competitief vermogen van de economie.

⁴⁵ Bron: APS of Administratie Planning en Statistiek.

Het Vlaams regeerakkoord stelt dat “Vlaanderen moet verder evolueren naar een ondernemende, innoverende, lerende en creatieve samenleving”. Het zijn niet enkel bedrijfsexterne factoren zoals ondernemingsklimaat en overheidsbeleid, die het succes van een onderneming bepalen maar ook bedrijfsinterne factoren zoals de vaardigheden en capaciteiten van de mensen zowel van de werknemers als van diegenen die aan het hoofd staan van die ondernemingen. Levenslang leren en verdere professionalisering zijn daarom een noodzaak om de concurrentiepositie van de Vlaamse economie ook op lange termijn te vrijwaren. Volgens studies, onder meer de voorvermelde studie van Bains & Company, is het groeipotentieel van de Belgische ondernemingen onderbenut. Een combinatie van financieringsinstrumenten, subsidies en fiscale stimuli is nodig om dit groeipotentieel te valoriseren.

5.4.1. Financiering

Voor de financiering van de groei is zowel risicokapitaal als klassieke bankfinanciering essentieel.

Bankkrediet kan evenwel slechts verkregen worden indien er voldoende zekerheid bestaat over de terugbetalingsmogelijkheden van de onderneming. Teneinde het risico te beperken zal de bank waarborgen vragen. Als de ondernemer zelf onvoldoende zekerheden kan bieden, zal een beroep kunnen gedaan worden op de waarborgregeling voor investeringskredieten. Deze waarborgregeling zal worden vernieuwd teneinde beter tegemoet te komen aan de behoeften van de ondernemingen. Een administratief eenvoudige portfolio benadering zal de huidige bureaucratische projectanalyse vervangen. Er wordt hierbij gestreefd naar een nauwe samenwerking met en een gedeeld risico tussen de privé-banken en de Vlaamse overheid.

Voor de financiering van de expansie van de onderneming wordt de ARKImedes regeling uitgewerkt. Met dit financieringsinstrument beoogt de Vlaamse regering de toegang tot het risicokapitaal structureel te activeren en ook de particuliere investeerder warm te maken om een actieve bijdrage te leveren aan de markt van risicokapitaal. De bij de investeerder opgehaalde fondsen zullen als een hefboom dienen voor het aantrekken van privé-risicokapitaal, wat het volume risicokapitaal gevoelig zal verhogen en zo de toegang voor groeiondernemingen vergemakkelijken.

Conform het Regeerakkoord zal ook aangedrongen worden op een regionalisering van het Participatiefonds, om zo het Vlaams overheidsinstrumentarium ter financiering van de onderneming te vervolledigen en op elkaar af te stemmen. Ook het geregionaliseerde Participatiefonds zal worden ondergebracht in PMV.

Een ander probleem is het feit dat aan de vraagzijde niet altijd duidelijk is welke de meest aangewezen financieringsvorm is, rekening houdend met de fase waarin de onderneming zich bevindt. Immers, niet elke vorm van financiering is dezelfde en een bewuste keuze dient te worden gemaakt welke de meest aangewezen financieringsvorm is, rekening houdend met het profiel van de betrokken onderneming. Daarenboven weten de betrokkenen, op zoek naar financiële middelen, niet altijd waar de meest aangewezen partij moet worden gezocht. Dit gebrek aan informatie zorgt ervoor dat vraag naar en aanbod van financiering elkaar niet altijd ontmoeten.

De oplossing voor dit probleem is een geïntegreerde benadering. Dit impliceert dat er wordt geredeneerd vanuit het standpunt van de onderneming en wordt onderzocht welke de meest aangewezen financieringsvormen zijn en hoe deze kunnen worden gecombineerd. Binnen

deze constellatie wordt de redenering met andere woorden omgekeerd : in plaats van geldaanbieders te laten bepalen welke financieringsvorm zij het bedrijf willen aanbieden, wordt eerst uitgezocht hoe de verschillende financieringsvormen zullen worden gecombineerd en wordt dit aan elk van de financiële spelers voorgelegd.

Een pilootproject “geïntegreerde financiering”, naar Londens voorbeeld, waarbij diverse financiële partners tegelijkertijd de ondernemer ontmoeten (panelformule) zal worden gelanceerd.

5.4.2. Subsidies

Subsidies, naast de hierboven besproken innovatiesteun, hebben vooral betrekking op expansie-, ecologie-, investerings-, opleidings- en adviessteun en op fiscale ondersteuning.

Gelet op de uiterst beperkte fiscale en parafiscale Vlaamse bevoegdheden blijft directe investeringssteun een betekenisvol instrument om de financiële structuur en draagkracht van de ondernemingen te ondersteunen en te verstevigen, op voorwaarde dat dergelijke steun selectief en doelmatig wordt ingezet.

Ook subsidies blijven een belangrijk instrument in de financiële ondersteuning van de Vlaamse bedrijven. Het Vlaams regeerakkoord stipuleert een keuze voor “*economisch efficiënte, voorspelbare en rechtszekere stimuleringsinstrumenten*” (p.14).

a) Expansiesteun

“Met betrekking tot de expansiesteun evalueren we het callsysteem binnen een gesloten enveloppe”, stelt het Vlaams regeerakkoord. In het bijzonder omwille van budgettaire redenen werkt de zogenaamde “groeipremie” voor KMO’s volgens een wedstrijdformule waarbij op basis van vooraf bepaalde en objectieve beleids- en bedrijfseconomische criteria de bestscorende ondernemingen steun genieten tot uitputting van de voorziene subsidie-enveloppe.

Met de bedoeling tot een klantvriendelijker en rechtszeker systeem te komen en de voorspelbaarheid in hoofde van de klant te maximaliseren, zal een evaluatie en eventuele bijsturing van deze maatregel plaatsvinden.

b) Ecologiesteun

De nieuwe ecologiemaatregel, die voorziet in steun aan ondernemingen die het beter doen dan de opgelegde normen inzake ecologie, zal onverwijld worden ingevoerd. De maatregel die, zoals de overige steunmaatregelen, exclusief via het internet wordt gelanceerd zal zorgen voor een hogere penetratiegraad bij KMO’s en een verhoging van de effectiviteit, onder meer door de introductie van een resultaatsverbintenis voor energiebesparende investeringen die leiden tot CO₂-reductie.

c) Opleiding en advies

De Vlaamse regering onderschrijft ten volle het belang van levenslang en levensbreed leren. “*Kennis is en blijft onze bijzonderste grondstof. Om deze kennis op peil te houden, investeren we in vorming en in bedrijven die werken aan de vorming van het personeel*”(p.22) . Via de opleidingscheque en de adviescheque werden vraaggestuurde instrumenten ontwikkeld die inspelen op de concrete behoeften van KMO’s. Met deze laagdrempelige maatregelen wordt

de geresponsabiliseerde ondernemer aangespoord door middel van een aanbod aan intermediairs en een financiële stimulans permanent te werken aan de “human resources” van zijn onderneming.

Vanuit de lopende evaluaties zal onderzocht worden hoe de instrumenten op mekaar kunnen worden afgestemd, geïntegreerd en waar mogelijk nog verder vereenvoudigd, en dit in samenwerking met de Minister van Werk. Een mogelijke beleidspiste zou de ontwikkeling van één elektronische ondernemerscheque kunnen zijn waarmee ondernemers zowel de kosten van opleiding als van advies via één elektronische rugzak kunnen financieren. Integratie van de beide cheques vermindert het aantal chequemaatregelen en de daarbij horende verwarring, reduceert de administratieve lasten bij de aanvraag en laat toe nog meer in te spelen op de specifieke behoeften van de ondernemer.

Naast de vereenvoudiging van de bestaande maatregelen zal er ook gewerkt worden aan de versterking van de kwaliteitscontrole van de dienstverleners die de Vlaamse ondernemingen bijstaan tijdens deze weg naar een verdere professionalisering. Deze kwaliteitscontrole, die nu reeds a priori bestaat via de erkenningprocedure, wordt a posteriori ingebouwd door een permanente en continue bevraging van de gebruikers. Er zal gebruik gemaakt worden van de moderne informaticatoepassingen zodat scoretabellen kunnen worden opgesteld. Op die manier kunnen de ondernemingen zien welke aanbieders de beste scores halen.

Voorts zal het “chequeprincipe” geëvalueerd worden naar zijn fraudegevoeligheid en zal telkens worden onderzocht of er betere alternatieven bestaan, bijvoorbeeld fiscale incentives.

5.4.3. Fiscale stimuli

Binnen de fiscale autonomie waarover Vlaanderen beschikt zal de Vlaamse regering in haar ondernemingsbeleid optimaal gebruik maken van fiscale instrumenten. Met de gemeenten en provincies zal een globaal fiscaal pact worden gesloten over onder meer een bedrijfsvriendelijke fiscaliteit. Verder zal ook het nodige risicokapitaal worden verzameld door de burger de kans te geven in te schrijven op aandelen die gedeeltelijk fiscaal aftrekbaar zijn en zullen verliezen fiscaal kunnen worden ten laste genomen voor directe investeringen in bedrijven gestart door een ondernemer met wie men een affectieve band heeft. Een fiscale overheid die meedenkt met het bedrijfsleven en een positieve houding aanneemt, is een absolute noodzaak om meer mensen warm te maken voor het ondernemerschap, om Vlaanderen aantrekkelijker te maken voor buitenlandse investeerders en om de delocalisatie en stopzetting van bloeiende ondernemingen te voorkomen. Verder zal onderzocht worden of subsidies kunnen worden vervangen door fiscale incentives.

5.4.4. De Europese dimensie

a) De regionale steunkaart

Voor wat de regionale steunkaarten betreft, stelt de Europese Commissie in haar voorstel tot herziening van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen, d.d. 30 april 2004, overigens een grondig gewijzigde aanpak voor ten aanzien van het huidige beleid. Voor Vlaanderen zou dit met zich meebrengen dat er geen regio's gebaseerd op artikel 87, lid 3, c) EG-Verdrag meer als ontwikkelingsgebied zouden worden erkend.

Ter compensatie van het verlies aan ontwikkelingszones verwijst de Commissie onder andere naar de ontwerp teksten inzake de Significant Impact Test, en de LASA-test (Lesser Amounts

of State Aid) in het bijzonder. Na inwerkingtreding van deze ontwerpen zou het mogelijk zijn om per rollende periode van 3 jaar tot 1.000.000 euro steun te geven aan ondernemingen (incl. grote) buiten de huidige ontwikkelingszones.

De Vlaamse overheid is er van overtuigd dat de LASA-test een gevoelige meerwaarde kan bieden voor het uitwerken van nieuwe, horizontale steunregimes, op voorwaarde dat een aantal praktische belemmeringen worden weggewerkt (maximumplafond per lidstaat, één centrale nationale databank met overzicht van alle steunmaatregelen, enz.) aangezien deze technisch niet haalbaar zijn op korte termijn, en daarnaast eveneens fundamentele vragen oproepen in verband met de privacy wetgeving en de vertrouwelijkheid van de bedrijfsgegevens.

b) Het Witboek ‘Diensten van Algemeen Belang’ en de regionale steunkaarten

De Europese Commissie heeft in het Witboek ‘Diensten van Algemeen Belang’ (DAB’s) van 12 mei 2004 erkend dat het in de eerste plaats de taak is van de relevante nationale, regionale en lokale overheden om DAB’s te definiëren, te organiseren, te financieren en er op toe te zien. Indien er echter sprake is van een economische dienst (DAEB), moet een eventuele compensatie, die aan de openbare dienstverrichter betaald wordt, aan bepaalde voorwaarden voldoen om niet als staatssteun te worden beschouwd.

De Commissie heeft een beschikking voorgesteld waarbij een aantal gevallen worden opgesomd waarbij ze oordeelt dat er wel sprake is van staatssteun maar toch geen aanzienlijke beïnvloeding van de handel of de mededinging bestaat, zodat er een vrijstelling van aanmelding kan verleend worden. Slechts een beperkt aantal sectoren vallen onder deze vrijstelling. Het betreft compensaties van geringe omvang (bedrag nog te bepalen door de Commissie) en onder meer compensaties voor ziekenhuizen en sociale huisvestingsmaatschappijen.

De Commissie heeft de lidstaten verzocht op te sommen welke activiteiten, voornamelijk uit de sociale sector, zij wensen uit te sluiten van het toepassingsgebied. Vlaanderen heeft de Commissie begin juli officieel laten weten dat het opstellen van een dergelijke lijst op dit moment voorbarig is aangezien het Verdrag voorziet dat de Commissie een initiatief dient te nemen inzake DAEB’s. Indien en wanneer deze lijst opgesteld wordt, moeten de vrijstellingen onderzocht worden op basis van algemeen aanvaarde criteria.

5.5. Het proces van de creatieve destructie

Ondernemingen komen op diverse manieren aan hun einde. Bedrijven kunnen worden stopgezet, of overgelaten aan een nieuwe eigenaar, nog andere gaan failliet.

5.5.1. De markt van vraag en aanbod bij overnames

Na de oprichting en de groei is de overdracht de derde cruciale fase in het bestaan van een onderneming. Overname leidt dikwijls tot een nieuwe wind die het betrokken bedrijf een nieuw elan geeft.

De Europese Commissie pleit in een rapport met betrekking tot overdracht van bedrijven van augustus 2003 dat de lidstaten ‘een zelfde aandacht zouden besteden aan overdracht als aan starters’. Om de doelstelling van Lissabon te halen, dienen levensvatbare ondernemingen in de overdrachtsfase de nodige aandacht te krijgen.

Volgens recent internationaal vergelijkend onderzoek wordt het aantal overnames in Vlaanderen op jaarbasis op 3% van alle ondernemingen of circa 13.500 eenheden geschat⁴⁶. Hoewel de overnameproblematiek niet volledig ontging aan de vorige Vlaamse regering – zo werden aanpassingen doorgevoerd aan de successierechten en werd de virtuele overnamedatabank op de sporen gezet – is specifieke aandacht voor deze aangelegenheid aangewezen. In het licht van de toenemende vergrijzing die zich ook in de ondernemerswereld sterk voordoet dreigt het aanbod aan over te laten ondernemingen drastisch de vraag te overstijgen. Belangrijk is dat daarmee goede ondernemingen, overwegend met groeipotentieel en kans op slagen, dreigen verloren te gaan voor onze economie.

Dit heeft financiële repercussies voor de overlater die hiermee een verzekerde pensioenbonus ziet verwateren. Uit Nederlandse cijfers blijkt immers dat goed overgenomen ondernemingen betere overlevingskansen hebben dan pure ex nihilo starters⁴⁷.

De onderzoeksresultaten tonen aan dat het succes van een bedrijfsoverdracht staat en valt met de kwaliteit van de ondernemer en het ondernemerschap. Nieuw bloed in de onderneming resulteert veel vaker in een betere performance: management buy-ins en buy-outs, fusies en overnames, presteren op langere termijn beter (gemeten aan omzet-, winst- en werkgelegenheidsgroei).

Om bedrijfsoverdrachten te ondersteunen, moet een juiste regelgeving voorhanden zijn en tegelijkertijd gepaste ondersteunende structuren en diensten. De Europese Commissie heeft beide aspecten behandeld in haar aanbeveling inzake de overdracht van kleine en middelgrote ondernemingen van 7 december 1994. Daarin werden de lidstaten aangespoord hun wettelijke en fiscale regels ten aanzien van bedrijfsoverdrachten te verbeteren, bewustmakingsacties te organiseren en ondersteuning te bieden.

Een aantal bestaande maatregelen zullen gericht worden ingezet om de overname met een maximale kans te doen slagen.

Vooreerst is voortdurende sensibilisatie noodzakelijk: niet iedereen heeft een creatief idee om een nieuwe onderneming uit het niets op te richten. De aanwezigheid van ondernemerschapvaardigheden is echter op zich voldoende om een onderneming over te nemen en er met het voortschrijden van de tijd een nieuw elan aan te geven.

Eenmaal overtuigd van deze mogelijkheid moeten kandidaat-overnemers een geschikte over te nemen onderneming vinden. De afstemming van kandidaat-verkopers en kandidaat-kopers

⁴⁶ Volgens het Europees BEST-project inzake de overdracht van bedrijven, zal binnen Europa tijdens de komende tien jaar ongeveer een derde van alle bedrijven in andere handen overgaan (variërend van 25% tot 40% afhankelijk van de lidstaat). Naar aantal bedrijven vertaald komt dit neer op een jaarlijkse overdracht van 610.000 KMO's, waarvan de helft eenmanszaken. Hierbij zijn ongeveer 2,4 miljoen banen betrokken. Volgens Oostenrijks onderzoek en Europese cijfers overleeft 96% van de met succes overgedragen bedrijven (waarin gemiddeld 5 à 7 werknemers bij betrokken zijn) de eerste vijf jaar na een overdracht. De overlevingskansen zijn daarmee groter dan voor nieuwe bedrijven (waarin gemiddeld 2 banen worden gecreëerd), waarvan na vijf jaar nog 50% bestaat.

⁴⁷ MKB-special 2004, Nieuw perspectief na eigendomswisseling in het MKB, Economisch bureau ING, februari 2004. Overgenomen ondernemingen hebben een overlevingskans van 96% op vijf jaar, zuivere starters 50%. De gemiddelde tewerkstellingscreatie bedraagt bij starters 2 eenheden op vijf jaar, bij overgenomen ondernemingen 5 à 7 eenheden. Gemiddeld worden 2 à 3 adviseurs ingezet in Vlaanderen bij een overname.

van bedrijven kan in navolging van andere Europese landen via een online marktplaats die het aanbod van en de vraag naar over te nemen bedrijven afstemmen.

Een groot knelpunt bij overnames is de financiering. Bijna twee derde van de Vlaamse ondernemingen die van eigenaar wisselen ondervinden hierbij knelpunten, door 29% van hen wordt financiering aangeduid als belangrijkste knelpunt (in het geval van management buy-outs is dit zelfs 60%). Een gepaste mix van zowel subsidies als parafiscale maatregelen zal worden uitgewerkt teneinde tegemoet te komen aan de gestelde problematiek.

5.5.2. Faillissement

Een matige conjunctuur weegt op de overlevingskansen van bedrijven. Tijdens de drie maanden van 2004 bijvoorbeeld waren er 9,7% meer falingen dan een jaar eerder. Voor een onderneming is het belangrijk om de moeilijke eerste levensjaren te overleven.

Vaak liggen financiële problemen en een gebrekkige voorbereiding aan de oorzaak van het stopzetten van een onderneming. Gefailleerde ondernemers belanden vaak in armoede en dat schrikt potentiële ondernemers af. Hierbij moet onderzocht worden op welke manier het financiële vangnet voor ondernemers die failliet gaan versterkt kan worden. Vooreerst dient bekeken te worden hoe de effectiviteit van de huidige faillissementsverzekering kan verhoogd worden. Bovendien dienen deze inspanningen afgestemd te worden op de aanpassingen die momenteel worden onderhandeld op de Ronde Tafelconferentie van de zelfstandigen.

Bij faling speelt niet alleen een financiële factor maar eveneens een mentaal element. Iemand die faalt wordt sterk gestigmatiseerd waardoor de bereidheid tot het nemen van risico wordt afgeremd. In tegenstelling hiermee wordt vastgesteld dat in de VS faling gezien wordt als een leerproces en wordt een falende ondernemer geprezen om zijn ervaring.

Voorkomen is beter dan genezen, zeker in een omgeving waar de gefailleerde nog steeds gestigmatiseerd wordt. In deze zin is de wet op het gerechtelijk akkoord een gemiste kans: tijdens het eerste trimester van 2004 waren er welgeteld 32, een stijging met 7 eenheden in vergelijking met het jaar voordien. Het eindrapport van de Europese Commissie inzake het Best-procedureproject van september 2003 kenmerkt precies de gebrekkige rechtsstelsels als een rem voor ondernemers om een nieuwe start te maken, een spijtige zaak gezien onderzoek aantoonde dat mislukte ondernemers beduidend succesvoller zijn dan hun concurrenten. Deze materie, die tot de exclusieve bevoegdheid behoort van de federale overheid, zal meer worden opgevolgd.

De rol van de Vlaamse overheid is er dan ook één van louter flankerende aard. Zo is vroegtijdige probleemopsporing essentieel. Primair is dit een taak voor de ondernemer of zijn in boekhoudkundige en financiële gegevens beslagen medewerker.

5.6. Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Het Vlaams regeerakkoord bepaalt dat *“in deze meerzijdige economie iedereen zijn of haar talenten en competenties ten volle moet (kunnen) inzetten en ontplooien. We zullen het bedrijfsleven positief stimuleren en ondersteunen, zodat het zijn verantwoordelijkheden ten volle kan opnemen. Om gestalte te geven aan een economie waarin de mens centraal staat, is het bedrijfsleven echter niet alleen maar is er een actieve wisselwerking nodig met het maatschappelijk middenveld, de omgeving en ieder lid van de samenleving”*(p.13).

Maatschappelijk verantwoord ondernemen impliceert dat naast de broodnodige winstgeneratie ook het sociale (of maatschappelijke) en het ecologische aspect van ondernemen belangrijk is. Deze filosofie vertaalt zich in een deugdelijk bestuur van de onderneming of ‘corporate governance’, waarbij bedrijven op zoek gaan naar een goed evenwicht tussen de belangen van alle stakeholders of betrokkenen bij de onderneming, zoals de werknemers, leveranciers en klanten, de omwonenden en de overheid.

De buitenlandse ervaringen leren dat de algemene verspreiding van begrippen als verantwoord ondernemen en corporate governance geen sinecure is en niet op korte termijn mag worden opgevat. Idealiter dient de deelname aan het maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) volledig op vrijwillige basis te blijven omwille van de diverse vormen waarin het zich kan manifesteren en gezien het toch steeds een zekere inspanning vraagt van de onderneming. De overheid krijgt dus hoofdzakelijk een sensibiliserende rol toebedeeld, waarbij het evenwel belangrijk is om voldoende inzicht te verschaffen in de waarde van duurzaam ondernemen. In die optiek zijn de eerste stappen die worden gezet in kader van het baanbrekend ondernemen voor mens, milieu en maatschappij, het zogenaamde TRIVISI-proces, en de toekenning van allerlei labels inzake duurzaam ondernemen, belangrijk voor de verspreiding van het gedachtegoed. Daarnaast dringt zich vooral een goede afbakening op van wat duurzaam ondernemen precies inhoudt, gekoppeld aan de verzameling van relevante gegevens. Er is ook behoefte aan een grotere beschikbaarheid van toegankelijk en geschikt advies en ondersteuning⁴⁸.

Bij de evaluatie van de bestaande economische beleidsinstrumenten zal de focus op het maatschappelijk verantwoord ondernemen worden onderzocht. De nodige bijstellingen zullen worden doorgevoerd aan het bestaande economisch beleidsinstrumentarium, zodanig dat het MVO als generiek aandachtspunt wordt geïmplementeerd. Bij de sensibiliseringsacties die zullen worden opgestart, zal goed worden nagegaan of het MVO voldoende wordt geïntegreerd.

⁴⁸ Beschikbare gegevens voor Nederland tonen de relatief grote verspreiding van het gedachtegoed rond MVO of maatschappelijk verantwoord ondernemen: in 2001 deed ongeveer de helft van de Nederlandse ondernemers aan één of andere vorm van MVO (of ongeveer 375.000 bedrijven), waarvan 40% reeds meer dan 10 jaar. De belangrijkste meerwaarde die MVO biedt, is volgens ondernemers de sterkere binding die ze krijgen met klant en personeel. Niettemin zegt meer dan de helft van de ondernemers onvoldoende inzicht te hebben in de voordelen van MVO-activiteiten en vindt de meerderheid dat er geen adequate instrumenten zijn om MVO te laten aansluiten op de financiële waardecreatie. Deze pijnpunten worden ook in het Verenigd Koninkrijk geobserveerd.

Hoofdstuk 6:

Internationaal Ondernemen

6.1. De Vlaamse Buitenlandse Handel in kaart gebracht

Vlaanderen is een open economie. Internationaal ondernemen is dan ook zeer belangrijk voor deze regio. Tevens is ze gevoelig voor het internationale conjunctuurklimaat. Daarom is een heropleving van de wereldeconomie goed nieuws.

6.1.1. Export en import

a) Aantal exporterende ondernemingen ⁴⁹

In Vlaanderen zijn volgens cijfers van 2002 van het Nationaal Instituut voor Statistiek (NIS) 415.644 ondernemingen actief. Dit komt overeen met 60,5% van het totaal aantal Belgische bedrijven. Deze bedrijven genereren in totaal 477,1 miljard euro omzet of 63,5% van de Belgische omzet. Van die Vlaamse bedrijven doet ongeveer 5% aangifte van export bij de Nationale Bank.

b) Exportcijfers ⁵⁰

Het positievere economisch klimaat begint zich te manifesteren in de uitvoercijfers. De Vlaamse export, waarvan de waarde in 2003 174,8 miljard euro bedroeg, neemt verder toe. Op basis van de nieuwe methodologie van de Nationale Bank, is Vlaanderen momenteel goed voor 81,1% van de Belgische export. In deze methodologie is uitvoer de plaats waar de laatste toegevoegde waarde wordt gerealiseerd en niet langer de vestigingsplaats van de sociale zetel. Het gaat dus over de materiële plaats waar de economische processen zich afspelen in plaats van de identiteit van de verzender of van de eigenaar van de goederen.

▪ Geografische spreiding:

De grootste Vlaamse afzetmarkt blijft het Europa van de 15 met een aandeel van 74,30%. Gerangschikt per land gaat dit vooral over Duitsland (17,54%), Frankrijk (15,88%) en Nederland (14,01%). De totale uitvoer van Vlaanderen naar de 10 nieuwe lidstaten bedroeg 4.330,8 miljoen EUR in 2003, hetzij 2,75 % van de totale Vlaamse uitvoer.

Azië gaat met 10,77% (incl. Midden-Oosten) met ruim verschil de VS (4,47%) vooraf als tweede uitvoercontinent van Vlaanderen.

▪ Sectorale spreiding:

De chemische en farmaceutische nijverheid (15,99 %) en de automotive sector (15,02 %) blijven de belangrijkste exportsectoren van Vlaanderen. Op vrij korte afstand volgen de

⁴⁹ Administratie Planning en Statistiek (APS): Vlaanderen 2004 in cijfers

⁵⁰ Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR): cijfers eerste kwartaal 2004

mechanische werktuigen en machines (13,41%). Andere belangrijke sectoren zijn kunststoffen (8,71 %) en edelstenen en edele metalen (8,04 %).

c) Importcijfers ⁵¹

De Vlaamse invoer kent een stijging met 6,34% in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar. Het is ook voor de eerste maal dat we zicht krijgen op het Vlaamse aandeel in de totale Belgische invoer: Vlaanderen is met € 36,8 miljard goed voor 80,2%.

▪ Geografische spreiding:

De 15 EU-leden zijn goed voor 72,68% van onze invoer. Nederland staat met een aandeel van 20,67% afgetekend op de eerste plaats. Duitsland (16,86%) en Frankrijk (12,09%) vervolledigen de Top-3.

▪ Sectorale spreiding:

De chemische en farmaceutische producten (15,78 %) gaan de machines (15,07 %) vooraf als belangrijkste invoersector. De producten van de automotive sector (14,18%) volgen op korte afstand. Op nummer vier staan de minerale producten (12,10 %) voor edelstenen en edele metalen (7,82 %).

6.1.2. Buitenlandse investeringen in Vlaanderen ⁵²

Officieel cijfermateriaal betreffende de investeringen van buitenlandse bedrijven in België is niet voorhanden. In een recente studie⁵³ wordt in 2002 het aantal buitenlandse bedrijven in België geschat vertrekt op 4767. Hiervan bevinden er zich 2958 in Vlaanderen, die voor 25,1 miljard euro toegevoegde waarde zorgden (46,24% van de toegevoegde waarde van de buitenlandse ondernemingen in België).

De trend van wereldwijde dalende investeringen sinds 2001 tekent zich eveneens af in de Vlaamse economie. Er is een dalende aantrekkingskracht van Vlaanderen vast te stellen van investeringen van buitenlandse ondernemingen in meer traditionele sectoren, evenals in zogenaamde nieuwe, meer kennisintensieve sectoren.

▪ Geografische spreiding:

De meeste bedrijven in Vlaanderen zijn afkomstig uit Nederland (33,5%), Frankrijk (18,86%), VS (10,03%) en Duitsland (7,97%).

⁵¹ Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR):cijfers eerste kwartaal 2004.

⁵² Volgens cijfers van het NIS werd in 2002 voor 17,9 mia euro geïnvesteerd in Vlaanderen (geen onderscheid binnen-en buitenlandse investeringen). Dit was 3,1% minder dan in 2001.

⁵³ Sleuwaegen: Buitenlandse aanwezigheid in Vlaanderen (juni 2004), gebaseerd op cijfers van 1996-2001. Volgens een update waren er in 2002 in Vlaanderen 3124 buitenlandse ondernemingen actief

- Sectorale spreiding:

In de industrie is 78% van de top-100 ondernemingen van buitenlandse origine. Zij zorgen voor 42% van de werkgelegenheid in vooral de chemie-, automobiel-, metallurgie- en audio/video/telecom-sector.

In de diensten is 57% van de top-100 bedrijven van buitenlandse origine. Deze staan in voor 29% van de werkgelegenheid in zakelijke dienstverlening, groot- en kleinhandel.

6.1.3. Vlaamse ondernemingen, actief in het buitenland

Er bestaan geen opgesplitste cijfers om exact de activiteit van Vlaamse ondernemingen in het buitenland aan te duiden. De BELMOFI-databank⁵⁴ voor heel België geeft wel enige indicatie: de 4 886 in België gevestigde moederondernemingen hebben samen 15 742 filialen in het buitenland (cijfers 2001).

- Geografische spreiding:

De Belgische ondernemingen, vooral KMO's, investeren hoofdzakelijk in Europa en voornamelijk in de buurlanden. De helft van het totaal aantal filialen heeft zich daar gevestigd.

Ongeveer één op tien Belgische ondernemingen is actief in de 10 nieuwe EU-lidstaten: vooral in Polen, Hongarije en de Tsjechische Republiek. Vooral grote ondernemingen zijn actief in deze landen.

- Sectorale spreiding:

Hoewel de dienstensector in absolute waarde meer ondernemingen met buitenlandse filialen telt, is haar relatief aandeel kleiner dan dat van de industriector. In de dienstensector met buitenlandse filialen is men vooral actief in de handel in onroerende goederen, verhuur en diensten aan ondernemingen en financiële dienstverlening. Inzake industrie gaat het voornamelijk over de vervaardiging van niet-metaalhoudende minerale producten, chemische industrie, automotive, de productie en distributie van energie, enz.

6.2. Maximaliseren van de Vlaamse economische belangen

In de voorbije 10 jaar is het economisch en institutioneel kader voor de ondernemer grondig veranderd. In de tweede helft van de jaren '90 - in de aanloop naar de invoering van de euro en de uitbreiding van de Europese Unie – hebben de ondernemingen hun strategieën grondig herzien.

De sterke evolutie van logistieke concepten, mede gebaseerd op geavanceerde ERP- en IC-technologieën⁵⁵ die de goederenstromen ondersteunen met sterk verbeterde informatiestromen, heeft de klassieke bevoorradingsketen totaal veranderd. De mobiliteit van goederen en diensten is toegenomen. Innovatie, verkoop, marketing, productie en distributie

⁵⁴ Studie van het Federaal Planbureau: Filialen van Belgische ondernemingen in het buitenland: De BELMOFI-databank (december 2003)

⁵⁵ Enterprise Resource Planning (ERP) en Informatie en communicatie (IC)

gebeuren dikwijls op verscheidene plaatsen. Meer en meer niet strategische activiteiten, en activiteiten die door derde partijen beter, sneller en goedkoper kunnen worden uitgevoerd, worden uitbesteed. Het besef is toegenomen dat fysieke afstanden gemakkelijker overbrugbaar zijn. Nieuwe communicatietechnologieën hebben ook de psychologische afstanden verkleind.

Het belang van die groeiende, éne Europese Economische ruimte en van de verdere ontwikkeling van de geïntegreerde Europese Interne Markt is sterk toegenomen. Euroland en de uitbreiding van de Unie hebben tal van praktische, maar vooral ook psychologische barrières doen wegvallen. Het begrip ‘thuismarkt’ heeft meer en meer een internationale dimensie gekregen. De mondialisering van vraag en aanbod is langzaam maar zeker een feit geworden.

Om hun bestaan en expansie te vrijwaren moeten Vlaamse bedrijven die vandaag enkel lokaal acteren buiten de regionale grenzen kijken. Voor expansie op nieuwe markten gaat traditionele export steeds vaker gepaard met een vorm van investeren. Het start vaak als pure export- en importrelaties, kan evolueren naar licentieovereenkomsten, naar doorvoer, naar investeringen via joint-ventures, naar outsourcing, naar gezamenlijke onderzoeksprogramma's naar uitwisseling van technologie, enz.. De meeste investeringen in Vlaanderen hebben niet enkel de thuismarkt Vlaanderen als doelregio. Meestal is onze thuismarkt te klein en wil men vanuit Vlaanderen gaan exporteren. Vlaamse bedrijven zelf investeren ook meer en meer in het buitenland, wat de doorgroei van de Vlaamse bedrijven kan bevorderen. Dat kan op zijn beurt weer een stimulans betekenen voor de export.

Vlaamse ondernemingen kunnen door investeringsprojecten in het buitenland hun concurrentiële positie versterken, door het openen van nieuwe markten, het meer globaal bedienen van hun cliënteel, of door het optimaliseren en diversifiëren van hun productie-eenheden. Het niet te stuiten proces van de internationalisering van de markten betekent dat de bedrijven zich meer dan ooit in het buitenland moeten engageren om de concurrentie het hoofd te bieden.

Waar de ondersteuning van delocalisatie op basis van kostenmotieven, zoveel mogelijk moet worden vermeden, kan de ondersteuning van sourcing-activiteiten wel worden gerechtvaardigd door de vaststelling dat Vlaanderen zelf nauwelijks over grondstoffen beschikt. Aangezien ook de aankoopfunctie van groot belang is voor de rendabiliteit en het concurrentievermogen van ons bedrijfsleven, en grondstoffen/basisproducten op gelijke voet kunnen worden geplaatst als de productiefactoren arbeid, grond, kennis, kapitaalsgoederen en kapitaal, moet de overheid een ondersteunend kader scheppen.

Vlaanderen moet op die trend van differentiatie tussen secundaire en tertiaire sector inspelen. In die optiek moet de evolutie van de dienstenrichtlijn van de Europese Commissie nauwgezet in het oog gehouden worden. Deze richtlijn heeft immers als voornaamste doel de belemmeringen weg te werken die op dit moment nog bestaan voor de ontwikkeling van dienstenactiviteiten tussen de lidstaten, en meer in het bijzonder inzake het gemakkelijker maken voor een dienstverlener om zich in een andere lidstaat te gaan vestigen of om daar een dienst te gaan verrichten. Dit kan een extra stimulans betekenen voor internationaal ondernemerschap in Vlaanderen.

Kortom de open Vlaamse economie is de ideale draaischijf voor een pan-Europees, mondiaal en multilateraal economisch handelen. Het is aan de Vlaamse ondernemer om in te spelen op

deze steeds meer en complexe vormen van ondernemen over de grenzen heen. Het is aan Vlaamse de overheid om hen daarvoor te sensibiliseren en te ondersteunen, zonder dat de overheid zich in de plaats stelt van de bedrijven.

Daarom zal de enge term “buitenlandse handel”, die in het verleden steeds stond voor het traditionele exporteren en aantrekken van investeringen, vervangen worden door de meer adequate term “Internationaal Ondernemen”.

6.3. Instrumenten en strategieën

6.3.1. Instrumenten

a) Dienstverlening

Om hun (door)groei te verzekeren is het aan te raden dat de Vlaamse bedrijven die vandaag enkel lokaal opereren, gesensibiliseerd worden om ook internationaal hun kansen te wagen. Het is dan ook de centrale taak van het Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen (FIT) om de Vlaamse bedrijven hierin te ondersteunen op basis van zoveel mogelijk geïndividualiseerd maatwerk. Acties van FIT ter bevordering van de inspanningen inzake internationaal ondernemerschap van onze Vlaamse bedrijven kunnen bestaan uit : beursdeelnames, uitwerking van specifieke programma's voor zakenreizen, contactdagen, seminars, business-to-business ontmoetingen, informatie- en catalogusstanden op beurzen, uitnodiging van buitenlandse kopers naar Vlaanderen, enz.

In de strategische planning van de dienstverlening FIT (cf.infra) zal meer en meer het accent gelegd worden op bepaalde significante (groei)sectoren per regio. Gezien het niet altijd eenvoudig is om als regio alleen te opereren, overal ter wereld vertegenwoordigd te zijn en (h)erkend te worden, zal in deze planning dan ook meer en meer in partnerschap gewerkt worden met andere regio's, en in het bijzonder met de Wallonië en Brussel. Bijvoorbeeld inzake het buitenlands netwerk kunnen de dienstverlening van de drie Belgische regio's elkaar aanvullen en versterken ten voordele van onze én hun ondernemingen.

b) Financiële stimuli

Het is belangrijk dat onze Vlaamse ondernemingen kunnen beschikken over een aangepast flankerend instrumentarium dat hen stimuleert in hun internationaal ondernemen. De huidige steunregelingen zullen verruimd worden zodat deze beter afgestemd zijn op de internationalisering van creatieve en innoverende bedrijven die zich dikwijls in niches van high-tech, cultuur-commerciële, niet-georganiseerde sectoren, enz. bevinden. Ook moeten de meer complexe vormen van internationaal ondernemen daarin opgenomen kunnen worden.

Daarbij zal ondermeer rekening worden gehouden met het verlagen van de financiële drempel voor langdurige prospectie. Dat kan door werkposities of bedrijvencentra ter beschikking te stellen gedurende enkele dagen of weken van Vlaamse bedrijven. Flanders Investment and Trade (FIT) zal de nodige pistes onderzoeken om dit systeem uit te bouwen, waarbij publiek-private samenwerking (PPS) ook overwogen zal worden.

Een andere steunmaatregel om nieuwe markten te verkennen, blijft de financiering van de export van Vlaamse uitrustingsgoederen conform de OESO-consensus. Ook zal onderzocht worden op welke wijze de steunmaatregel voor haalbaarheidsstudies op een maximaal aantal sectoren kan toegepast worden.

De opportuniteit van de oprichting van een eigen Vlaams investeringsfonds voor buitenlandse investeringsprojecten zal onderzocht worden. Tevens zal worden nagegaan in hoeverre de begeleiding van Vlaamse ondernemingen bij investeringsprojecten in het buitenland kan opgenomen worden binnen bestaande Vlaamse fondsen.

FIT zal haar dienstverlening verbeteren via een betere communicatie naar en begeleiding van Vlaamse ondernemingen inzake het gebruik van de (huidige) nationale exportinstrumenten:

- *Nationale Delcredere Dienst (NDD)*, waarin Vlaanderen vertegenwoordigd is in de Raad van Bestuur, staat in voor de verzekering van exportkredieten door economische en politieke risico's te dekken verbonden aan export, import en investeringen in het buitenland.
- *Finexpo* is een instrument voor financiële steun bij export van kapitaalgoederen: rentestabilisaties voor kredieten in vreemde munt, in lijn met C.I.R.R.⁵⁶; interestbonificaties; interestbonificaties met gift; leningen van staat tot staat. Het Vlaams gewest is vertegenwoordigd in het Comité Finexpo.

De multilaterale instellingen in Brussel, Genève, Kopenhagen, Washington, en New York bieden grote afzetmogelijkheden, door rechtstreekse verkoop aan de instellingen zelf, maar ook en vooral via de door hen gefinancierde projecten. De Vlaamse bedrijven zouden er meer gebruik van kunnen maken. Wereldwijd gaat het om een markt van ettelijke miljarden euro per jaar voor de aankoop van goederen, uitrusting en diensten en voor de uitvoering van grote werken. Zowel grote als kleine ondernemingen komen in aanmerking voor dergelijke contracten: de opdrachten worden immers meestal opgesplitst in grote aantallen deelcontracten voor leveranciers van diverse grootte. De informatie over de marktopportunities die door dergelijke instellingen geboden worden, over de projecten en de procedures om deel te nemen aan de door hen uitgeschreven aanbestedingen, zal aangeboden worden door FIT. FIT zal hen in de verschillende stappen begeleiden, en waar nodig beroep doen op de federale administratie (Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken en FOD Financiën) voor de concrete opvolging.

c) Netwerking met strategische partners

Een open samenwerkingsverband en –netwerk zal uitgebouwd worden met andere (groei)regio's die een structurele versterking van hun economische prestatie willen realiseren via informatie- en ervaringsuitwisseling en via het stimuleren van directe contacten tussen economische actoren. Het doel is concrete 'business development' en internationale clustervorming zowel tussen bedrijven onderling als tussen bedrijven en kennisinstellingen. Daarvoor komt elke regio in aanmerking die over uitgebreide bevoegdheden beschikt op economisch, wetenschappelijk, onderwijs, cultureel, toeristisch en politiek vlak. Evenals elke regio die een belangrijke speler is in sectoren waar ook Vlaanderen wereldwijd een belangrijke rol in kan spelen, en met wie de samenwerking hefboomen kan creëren die de individuele inspanningen overstijgen.

Vlaanderen zal daarom o.a. aansluiting zoeken bij de "4 motoren van Europa": Lyon-Rhône-Alpes, Catalonië, Baden-Württemberg, Lombardije.

⁵⁶ Commercial Interest Reference Rate

Een netwerk van Vlamingen in het buitenland vormt een sociaal kapitaal dat de internationale netwerking van Vlaanderen aanzienlijk kan faciliteren. Uiteraard behoort een aantal van de uitgeweken Vlamingen tot de bedrijfswereld. Door hun onderlinge band en geregelde bijeenkomsten kunnen zij een ideale springplank vormen voor contacten met lokale ondernemingen. FIT zal daarom een doorlichting maken om na te gaan welke ondernemers vanuit dit netwerk van Vlamingen in de Wereld ingeschakeld kunnen worden in de ondersteunende activiteiten van FIT.

6.3.2. Strategische planning ⁵⁷

Gelet op het overwegend belang van de Europese Unie voor alle vormen van internationaal ondernemen, zal permanente focus uitgaan naar deze regio. Dat houdt tevens een focus in op de landen/regio's/handelszones waarmee de EU bijzondere samenwerkingsverbanden onderhoudt of partnerschappen opbouwt.

Uiteraard zal er ook een bijzondere aandacht uitgaan naar de economische groeiers wereldwijd. Met haar aanhoudende jaarlijkse groei van 8 tot 10% en haar toetreding tot de WHO, biedt China meer en meer producten aan die de Westerse markt bekoren, zowel qua prijs als qua kwaliteit. Ook India zet zijn groei voort, terwijl de Aziatische tijgers terug aanknopen met de uitstekende prestaties van het midden van de jaren '90. Europa, Japan, de Verenigde Staten en Canada zijn mature markten die van blijvend belang zijn voor de Westerse producenten en voor het aantrekken van investeringen. Zuid-Amerika kan via de recente ontwikkelingen in de relaties tussen de Europese Unie en de Mercosur nieuwe afzetmogelijkheden bieden.

Er zal van het potentieel van alle buitenlandse markten en van de interesse en de mogelijkheden van het Vlaamse bedrijfsleven jaarlijks een analyse opgemaakt worden door een beleidsondersteunende cel (cf. infra) die tevens medegedeeld zal worden aan het Vlaams parlement. Op basis van deze analyse en in overleg met het binnen- en buitenlands netwerk van FIT enerzijds en de Vlaamse economische actoren anderzijds zal de beleidsondersteunende cel een geïntegreerde focusstrategie per regio/land opstellen. Deze strategie zal tevens afgetoetst worden aan het beleid terzake van de minister bevoegd voor “internationaal ondernemen” (buitenlandse handel). Het is de bedoeling dat dergelijke oefening steeds uitmondt in flexibele meerjarenplannen. Tenslotte zal FIT, inclusief haar buitenlands netwerk, zich meer en meer pro-actief en meer sectorgericht opstellen om zo indicaties door te geven aan de beleidsondersteunende cel inzake mogelijke bijsturingen van deze focusstrategieën per regio en per sector.

a) Europese Unie

De Europese Unie met 450 miljoen inwoners vormt een eenheidsmarkt die groter is dan de Verenigde Staten en Japan samen. De 25 landen hebben een aandeel van 75% in de Vlaamse uitvoer. De EU is dus van kapitaal belang voor de Vlaamse economie.

Inzake tewerkstellingscreatie zijn de 15 EU-lidstaten, en in het bijzonder onze buurlanden, de belangrijkste investeerder in Vlaanderen. 60% van de buitenlandse investeringsdossiers van de huidige Dienst Investeren Vlaanderen (DIV) vindt daar hun oorsprong. Een blijvende aandacht voor de 15 EU-lidstaten, en in het bijzonder voor de buurlanden is dan ook

⁵⁷ Alle exportgegevens afkomstig van NBB, 1^e kwartaal 2004

primordiaal. Vlaanderen ligt immers op een kruispunt van drie culturen (Germaans, Romaans & Angelsaksisch) en kan in die hoedanigheid een ideale uitvalsbasis vormen naar de andere omringende landen. Deze culturele openheid & diversiteit van Vlaanderen maakt overigens van onze regio - ook voor onze buurlanden - een ideale testmarkt. Deze troeven moeten wij blijven uitspelen en behartigen. Ook de goed uitgebouwde logistieke infrastructuur van Vlaanderen vandaag is hierbij een essentiële schakel.

- de buurlanden

De Vlaamse handel is traditioneel toegespitst op onze directe burens Duitsland, Frankrijk en Nederland, goed voor 47,43% van de totale uitvoer. Nieuwe handelscontacten worden doorgaans in de eerste plaats in de buurlanden gelegd. De buurlanden vormen dus het werkerrein bij uitstek van startende exporteurs en KMO's die tegelijkertijd ook de meeste ondersteuning nodig hebben. Kenmerkend is dat deze regio voor heel wat sectoren een vrij verzadigde en bijgevolg verdringingsmarkt met hoge eisen is. Daarom is het van strategisch belang om de buurlanden als een aparte regio te beschouwen, en zo acties specifiek voor startende exporteurs in een geïntegreerd geheel te kunnen plaatsen.

Voor de buurlanden vormt de factor “nabijheid” een belangrijke niet te verwaarlozen opportuniteit, vooral voor KMO's. Er zal een sectordoorlichting gebeuren voor het opsporen van bijzondere synergieën die zouden gecreëerd kunnen worden tussen de Vlaamse economie en die van haar buurlanden. Mogelijkheden voor samenwerkingsverbanden zullen ook worden gezocht.

Ruim de helft van de tewerkstelling die gecreëerd wordt dankzij buitenlandse investeringen in Vlaanderen, is terug te brengen op investeringsstromen vanuit de buurlanden.⁵⁸ Een focus op de buurlanden inzake het aantrekken van buitenlandse investeringen is dus aangewezen.

- de 10 nieuwe EU-lidstaten

Op 1 mei 2004 kende de Europese Unie een historische uitbreiding met 10 nieuwe lidstaten. Deze landen vormen met hun 75 miljoen consumenten snelgroeiende afzetmarkten. De jongste jaren groeide de interesse van onze Vlaamse ondernemers voor deze landen bijzonder snel en het vrij verkeer zal ongetwijfeld een zeer sterke stimulans zijn voor de verdere intensifiëring van onze wederzijdse handelsrelaties (cf. Spanje, Portugal en Zweden na hun toetreding tot de EU). Het is dus belangrijk dat we het internationaal ondernemerschap met deze landen verder ondersteunen.

- Vier kandidaat-EU-lidstaten

Kandidaat-toetreders tot de EU ontvangen interessante financiële steun voor openbare aanbestedingsprojecten. Deze projecten kunnen ook marktopportunities bieden voor de Vlaamse ondernemingen wanneer zij zich hierop inschrijven.

⁵⁸ Sleuwaegen: Buitenlandse aanwezigheid in Vlaanderen (juni 2004), gebaseerd op cijfers van 1996-2001. Volgens een update waren er in 2002 in Vlaanderen 3124 buitenlandse ondernemingen actief.

Roemenië, Bulgarije en Kroatië zijn kandidaat-EU-lidstaten die wellicht in 2007 gaan toetreden tot de EU. Mogelijks wordt een economische zending onder het voorzitterschap van de Belgische kroonprins naar deze twee landen georganiseerd.

Turkije kreeg als kandidaat-lidstaat recent een positief rapport van de Europese Commissie. De Europese Raad van december 2004 zal beslissen of de onderhandelingen met Turkije wel of niet opgestart kunnen worden. In dat kader kan men zich potentieel verwachten aan een toenemend belang van Turkije als partner voor Vlaanderen.

b) NAFTA

De regio Noord-Amerika (NAFTA: VS, Mexico en Canada) is goed voor 5% van de Vlaamse export.

Nafta is niet alleen een grote vrijhandelszone, maar betekent ook een toenemende integratie van de economieën van deze drie lidstaten. Gezien het belang van deze economieën in de wereld zal getracht worden om de groei van onze export naar deze markten aanzienlijk te versterken. Daar bij zal een zeer ruime sectorbenadering gehanteerd worden, die zich zowel focust op sectoren waarin we traditioneel zeer sterk staan als op strategische groeisectoren.

De VS zijn in BBP nog steeds de grootste economie ter wereld. Momenteel zijn ze de 6^e afzetmarkt voor Vlaanderen en de belangrijkste handelspartner van Vlaanderen buiten de Europese Unie.

Ook als buitenlandse investeerder zijn ze wereldwijd nog steeds de belangrijkste. Alhoewel de focus van de VS-bedrijven inmiddels verschoven is naar de nieuwe wereldeconomieën, blijven de VS voor Europa, én voor Vlaanderen, een belangrijke regio voor het aantrekken van investeringen, temeer omwille van de reeds sterke aanwezigheid van VS-bedrijven in onze regio op dit moment.

Hoewel Canada in haar commerciële relaties sterk gericht is op de VS, zijn er heel wat parallellen te trekken met Vlaanderen, zowel in technologische, economische als maatschappelijke ontwikkelingen. Naast commerciële opportuniteiten zorgt dit ook voor mogelijkheden voor samenwerking en partnership.

Aangezien Canada behoort momenteel tot de top-8 van de belangrijkste buitenlandse investeerders in de wereld, moet ook dit land de nodige aandacht krijgen. Inzake ICT en biotechnologie behoort Canada tot één van de wereldspelers. Dat biedt ongetwijfeld mogelijkheden voor de groei van deze sectoren in Vlaanderen. In dit kader zou de economische zending onder voorzitterschap van de Belgische kroonprins eind 2005 voor de nodige uitstraling kunnen zorgen. De regio's Québec en Montréal (Canada) zijn mogelijks interessante partnerregio's voor Vlaanderen.

Mexico vindt op economisch vlak steeds meer en meer aansluiting bij de andere twee Nafta-partners. Naast een blijvende vraag in eerder traditionele sectoren vertoont Mexico toenemende opportuniteiten in nieuwe technologieën.

c) APAC

's Werelds economische groeimotoren momenteel zijn China en India alsook Japan, dat als land in BBP nog steeds de tweede grootste economie ter wereld is en opnieuw op weg is om een sterke groei te realiseren.

Japan blijft een belangrijke en waardevolle investeerder in Vlaanderen. Deze bedrijven hebben meestal een langere termijn samenwerking in onze regio voor ogen dan investeerders uit andere landen. De vraag naar hoogtechnologische samenwerking in ICT, biotechnologie en automotive is reëel en biedt perspectieven voor de uitbouw van het internationaal ondernemen binnen onze Vlaamse bedrijven.

Naar Japan toe zal maximaal worden ingespeeld op de Wereldtentoonstelling Aichi 2005, dit in combinatie met de economische zending onder voorzitterschap van de kroonprins waarvoor o.a. de thema's milieu in relatie tot automotive werden geselecteerd. Het thema van Wereldtentoonstelling Aichi 2005 is immers “de wijsheid van de natuur” en wil de nadruk leggen op duurzame ontwikkeling.

Greater China (China, Hong Kong en Taiwan) en India: Hoewel vooral China en India groeiemarkten voor de toekomst lijken wat het aantrekken van investeringen betreft, is het goed pro-actief al de landen van Greater China nu reeds in de prospectie te voorzien.

Met een gemiddelde economische groei van 8% per jaar wil China tussen 2005 en 2020 haar BBP verdrievoudigen en zo de tweede grootste economie ter wereld worden.. Deze groei(ambitie) gecombineerd met haar toetreding tot de WHO, betekent dat het hier over een land gaat waarmee terdege rekening moet gehouden worden, ook inzake investeringen die het buiten China zal plaatsnemen. Daarbij is een focus op de grotere kapitaalkrachtige bedrijven aangewezen.

Wat China betreft zal in eerste instantie vooral aandacht uitgaan naar enkele belangrijke steden en hun omgeving: Beijing, Shanghai, Guangzhou en Hong Kong. Eind november 2004 wordt een economische zending onder voorzitterschap van de Belgische kroonprins georganiseerd naar de eerste drie steden.

In maart 2005 zal er een economische zending onder het voorzitterschap van de kroonprins plaatsvinden naar India. Van die gelegenheid zal gebruik gemaakt worden om de contacten met partnerregio Karnataka aan te halen met het oog op bilaterale regioconferenties.

Ook Singapore verdient een bijzonder aandacht gezien haar belang als hub en beursstad in de regio.

Korea, Australië, Nieuw-Zeeland hebben vandaag een sterke industriële ontwikkeling en betonen interesse in de Europese markt omwille van het groot potentieel aan consumenten. Korea bezit enkele grote kapitaalkrachtige groepen om technologische samenwerking met onze ondernemingen op te zetten. Australië en Nieuw-Zeeland bieden door de afstand vooral mogelijkheden voor logistieke activiteiten.

d) Midden-Oosten

De export naar het Midden-Oosten vertegenwoordigt 3,25% van de totale Vlaamse export.

De Vlaamse export naar Iran vertoont een stijgende lijn en men verwacht dat de handelsoportunities in de nabije toekomst verder zullen toenemen. Een multisectorale zakenreis wordt gepland in het kader van een economische zending onder voorzitterschap van de Belgische kroonprins.

Dubai treedt op als een supraregionaal beurs- en handelscentrum voor potentiële kopers uit de regio zelf, Afrika, het Indische subcontinent, het Verre Oosten en de voormalige Sovjet-Unie. Het kan potentieel dus vele deuren openen voor de Vlaamse ondernemingen.

Inzake de mogelijkheden die Vlaanderen kan bieden voor kapitaalkrachtige investeerders, moeten ook vast en zeker de contacten met meerdere van de Golfstaten onderhouden worden.

De bijzondere status van de economie van Israël in de regio wordt momenteel vooral gekenmerkt door een sterke hightechsector (telecommunicatie, IT, biotechnologie). Potentiële partnerships met Vlaanderen daaromtrent behoren zeker tot de te onderzoeken mogelijkheden.

e) Afrika

Hoewel de export naar Afrika slechts 1.63 % bedraagt van de totale Vlaamse export is dit een continent dat toch de nodige aandacht verdient gezien haar groeipotentieel op voorwaarde van enige politieke stabiliteit.

Hierbij wordt de prioriteit gelegd op het bevorderen van de export boven het aantrekken van investeringen. Wat wel van nabij gevolgd wordt zijn de marktopportunities die geboden worden middels projecten van multilaterale instellingen zoals die van de Wereldbank en van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank.

f) Centraal- en Latijns-Amerika

De Vlaamse export naar deze twee regio's is eerder beperkt, namelijk 0,67%.

Brazilië neemt meer dan de helft van de Vlaamse uitvoer naar Latijns-Amerika voor zijn rekening. Het enorme groeipotentieel in dit land rechtvaardigt een blijvende aandacht. Als opkomende wereldspeler inzake buitenlandse investeringen is het aangewezen dat het in de prospectie voor buitenlandse investeringen betrokken wordt.

Argentinië verloor over de laatste jaren heel wat van zijn slagkracht door de aanhoudende financiële crisissen. Dit doet echter niets af aan het enorme potentieel dat het land blijft behouden.

De landen in Centraal-Amerika zijn elk afzonderlijk relatief beperkt in belang, maar meer en meer proberen ze als één economische blok op te treden. In die zin vormt de regio een zeer attractieve markt waarvan verwacht kan worden dat ze zich zeer zal ontwikkelen de komende jaren.

Gezien het huidige aandeel in de Vlaamse export en gezien de weinige buitenlandse investeringen in Vlaanderen vanuit deze regio, zal een evaluatie gebeuren in hoeverre een permanente aanwezigheid van FIT in Latijns-Amerika opportuun is. Uiteraard zal de beleidsondersteunde cel de ontwikkeling van deze markten nauwgezet in de gaten houden. Wanneer bijzondere opportuniteiten zich aanbieden zal FIT de Vlaamse ondernemer daarover informeren.

6.3.3. Ethisch aankoopbeleid

Vlaanderen zal een ethisch aankoopbeleid stimuleren, en in het bijzonder voor industriële producten en diensten uit ontwikkelingslanden. Daartoe zullen niet enkel kwaliteitslabels (eerlijke koffie, textiellabel, ...) gehanteerd worden, maar ook zal een importbegeleidingscentrum voor producten uit de minst ontwikkelde landen (MOL's) worden opgericht naar het Nederlandse voorbeeld Centrum tot Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden (CBI). Een dergelijk importcentrum kan bijdragen tot de economische onafhankelijkheid van ontwikkelingslanden en is gunstig voor het imago van economisch Vlaanderen.

6.4. *Structuren*

6.4.1. Integratie Export Vlaanderen & Dienst Investeren Vlaanderen

FIT zal moeten uitgroeien tot een draaischijf tussen de representatieve organisaties van de Vlaamse bedrijfswereld voor alle ambities inzake internationaal ondernemen. De continue aansturing en afstemming van de netwerken van Export Vlaanderen (EV) en Dienst Investeren Vlaanderen (DIV) in functie van de strategische planning en in samenwerking met alle Vlaamse economische actoren is dan ook de belangrijkste uitdaging voor FIT. Het is evident dat zij op elkaar moeten afgestemd worden opdat de resultaten van ieders inspanningen optimaal zijn.

Door de fusie van Export Vlaanderen en Dienst Investeren in Vlaanderen tot Flanders Investment and Trade (FIT) zal het gezamenlijk buitenlands netwerk wereldwijd uitgebreid worden, waardoor FIT niet alleen over meer slagkracht zal beschikken in haar dienstverlening, maar waardoor ze ook meer en pro-actiever op de complexiteit van internationaal ondernemen kan inspelen. Zo zullen alle economische vertegenwoordigers van Export Vlaanderen meer oog moeten hebben voor allerlei sourcing-activiteiten. Slechts op de meest strategische plaatsen inzake buitenlandse investeringscapaciteiten zal de economisch vertegenwoordiger van Export Vlaanderen bijgestaan worden door een full-time investeringsprospecteur van de Dienst Investeren Vlaanderen.

Enkele basisprincipes die centraal staan bij de oprichting van deze nieuwe structuur:

- modern, efficiënt en effectief overheidsbeleid
- modern HRM beleid : via een volgehouden inspanning van opleiding en vorming moeten competentie, performantie en motivatie worden verhoogd, ter verbetering van dienstverlening aan de Vlaamse en buitenlandse internationale ondernemer.
- de professionalisering en de uitbouw van de diensten HR, Financiën, ICT, Interne audit, Communicatie
- gemeenschappelijke begroting en uniforme boekhouding
- ontwikkelen van een performantiemeetsysteem voor het binnenlands en buitenlands netwerk, de acties en programma's; daarbij is de ontwikkeling van een 'Balanced

Score Card' (BSC) een cruciaal instrument ; introductie van MIS en KIS⁵⁹; introductie van klantentevredenheidsspeilingen

6.4.2. Beleidsondersteuning inzake internationaal ondernemen

In het kader van BBB en conform de filosofie van deze beleidsnota, zal onderzocht worden in hoeverre FIT toegewezen kan worden aan het beleidsdomein economie.

Er is nood aan meer beleidsgerichte ondersteuning inzake internationaal ondernemen en internationale economische trends en evoluties. Daartoe zal een nieuwe beleidsondersteunende cel "internationaal ondernemen" opgericht worden die o.a. beroep kan doen op het Steunpunt Ondernemerschap, Ondernemen en Innovatie. Deze beleidscel zal ernaar streven zo goed mogelijk met de twee andere Belgische regio's samen te werken om zo hefboomen te creëren inzake ondersteuning van internationaal ondernemerschap die de individuele inspanningen van elke regio overstijgen. Ook met het federale niveau zal deze beleidscel meer overleg vragen inzake de onderhandelingen en het afsluiten van bilaterale verdragen ter wederzijdse bescherming van investeringen.

Deze cel zal zich tot slot richten op het uitbouwen van kennis inzake: analyse van het Vlaams economisch potentieel voor internationaal ondernemerschap per sector; multilateraal handelsbeleid (OESO, EU, WB, ...); de ontwikkeling van vrijhandelsakkoorden; internationale evolutie inzake exportkredieten; algemene economische risico-analyses wereldwijd (per sector); benchmarking met de prestaties van vergelijkbare export- en investeringsorganisaties in binnen- en buitenland; opvolging van macro-economisch ontwikkelingen en van nieuwe tendensen, concepten betreffende internationaal ondernemen; ethisch aankoopbeleid; Europese richtlijn betreffende diensten op de interne markt ("Dienstenrichtlijn" of "Bolkenstein richtlijn"); Witboek inzake Diensten van Algemeen Belang (DAB) en voorstellen van de Commissie inzake Diensten van Algemeen Economisch Belang (DAEB); enz.

6.4.3. Samenwerkingsakkoorden

Buitenlandse handel werd definitief geregionaliseerd in 2001. Er zal onderzocht worden in hoeverre het noodzakelijk is dat de volgende samenwerkingsakkoorden aan de post-Lambermontsituatie moeten aangepast worden:

- samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten inzake de gewestelijke economische en handelsattachés en de modaliteiten op het vlak van de handelspromotie van 26 oktober 1994
- samenwerkingsakkoord inzake buitenlandse investeringen met de andere regio's en federaal van 29 juni 1995
- samenwerkingsakkoord inzake de participatie van Vlaanderen binnen de multilaterale fora (die van toepassing zijn op buitenlandse handel)

⁵⁹ MIS: Management Informatie Systeem

KIS: Kennis Informatie Systeem

6.4.4. Optimalisatie van de geografische structuur van het buitenlands netwerk

Een constante optimalisering van de geografische structuur van het buitenlands netwerk in functie van de sectorontwikkelingen in elke regio/land en in afstemming met de vertegenwoordigingskantoren van de Waalse en Brusselse exportpromotie-instellingen en investeringsagentschappen, is aangewezen.

De vestigingsplaatsen alsmede de invulling van de provinciale buitenlandse kantoren zullen jaarlijks grondig geëvalueerd worden, in samenspraak met de beleidsondersteunende cel. Op die basis zal een selectie van kantoren gemaakt worden die beantwoorden aan de noden van de Vlaamse internationale ondernemer. Daarna zal het voor goedkeuring voorgelegd worden aan de Minister bevoegd voor Buitenlandse Handel.

6.4.5. Samenwerking in binnen- en buitenland met strategische partners, kennispartners

Samenwerking met het middenveld (bedrijfsgroeperingen, economische actoren en federaties, zoals de kamers van koophandel, technologie en know-how partners ...) kan verder worden uitgediept via samenwerkingsakkoorden. Daarbij moet de aandacht uitgaan naar een bundeling en harmonisering van de acties ter ondersteuning van internationaal ondernemen. Op die manier kan de efficiëntie van FIT en het imago van Vlaanderen in het buitenland versterkt worden.

6.4.6. Tarifiering van diensten

Buitenlandse voorbeelden tonen aan dat tarifiering algemeen wordt toegepast. Door een betere afstemming tussen vraag en aanbod zal duidelijker worden welke “core business” van FIT door de ondernemers verwacht wordt inzake internationaal ondernemen. Dat zal een permanente bijsturing van de dienstverlening van FIT toestaan. Een betere omschrijving van de “klant” kan zo ook gedetecteerd worden. De tarifiering verhoogt de kwaliteit van de dienstverlening, filtert de aanvragen, levert een bijdrage tot de meting van de resultaten en heeft een efficiëntere tijdsbesteding tot gevolg.

De mogelijkheden van tarifiering van de diensten zullen dan ook onderzocht worden.

6.4.7. Agentschap voor Buitenlandse Handel (ABH)

Er moet bekeken worden – conform artikel 3 van het Samenwerkingsakkoord van 24 mei 2002⁶⁰ - welke taken het ABH kan uitvoeren ten behoeve van de gewestelijke diensten belast met buitenlandse handel en op welke domeinen kan worden samengewerkt. Het pragmatisch uitgangspunt hierbij is dat de taken uitbesteed aan ABH een duidelijke toegevoegde waarde moeten betekenen voor de dienstverlening van FIT en tevens kostenbesparend of tenminste kostendelend moeten zijn voor FIT.

De sterkere focus op KMO's en op specifieke sectoren moet ook vertaald kunnen worden in de taken van het Agentschap.

⁶⁰ tussen de federale overheid en de gewesten mbt de oprichting van een Agentschap voor buitenlandse handel

De centrale opdracht van het Agentschap blijft de coördinatie en de voorbereiding van de economische zendingen onder voorzitterschap van de kroonprins. Indien de regionale Minister van Buitenlandse Handel deelneemt aan een dergelijke zending, zal zij/hij ten volle bevoegd zijn voor de politieke contacten met betrekking tot de bevordering van de buitenlandse handel, de bevordering van Vlaamse investeringen in het buitenland en het aantrekken van buitenlandse investeringen naar Vlaanderen, alsook voor de contacten met de bedrijven. Voor al deze contacten treedt hij/zij als woordvoerder van de zending op. Deze complementaire rol tussen de regionale Minister bevoegd voor Buitenlandse Handel en het lid van de federale regering bevoegd voor Buitenlandse Handel werd vastgelegd in een omzendbrief van de federale Minister van Buitenlandse Zaken in maart 2004 en wordt dus verder bestendigd.

Hoofdstuk 7:

Invoer, doorvoer en uitvoer van wapens en producten van tweeërlei gebruik

7.1. Begrippenkader

Bij bijzondere wet van 12 augustus 2003 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, werd volgende bevoegdheid per 1 september 2003 naar de gewesten overgeheveld: “de in- uit- en doorvoer van wapens, munitie, en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie *evenals* van producten en technologieën voor tweeërlei gebruik, *onverminderd* de federale bevoegdheid inzake de in- en uitvoer met betrekking tot het leger en de politie *en* met naleving van de criteria vastgesteld in de Gedragscode van de Europese Unie op het stuk van de uitvoer van wapens”.

Voor een goed begrip is het uiterst belangrijk een onderscheid te maken tussen enerzijds de “in- uit- en doorvoer van wapens, munitie, en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie” (kortweg ‘wapens’) en anderzijds de in-, uit- en doorvoer van “producten en technologieën voor tweeërlei gebruik” (‘dual use’). Ze zijn immers onderworpen aan een verschillend juridisch kader, met name voor de wapens de wet van 5 augustus 1991 en voor de ‘dual use’ producten de verordening (EG) 1334/2000.

‘Dual use’-goederen zijn goederen die zowel civiele als militaire toepassingen kunnen hebben. Vaak gaat het om zeer courante en wijdverspreide producten die een breed gamma aan civiele industriële toepassingen hebben, maar die eventueel ook zouden kunnen gebruikt worden voor de aanmaak van wapens of voor inbouw in wapensystemen.

In het kader van de verordening 1334/2000 worden voor dergelijke goederen enkel vergunningen afgeleverd indien de bestemming civiel is. Hierin verschillen dual use producten met wapenexport. Er is immers sprake van een fundamenteel verschillende finaliteit van de export. Normaliter is uitvoer van ‘dual use’-producten steeds bedoeld voor industrieel-economische doeleinden. Vandaar bijvoorbeeld dat de uitvoer van producten en technologieën voor tweeërlei gebruik zelfs naar landen onder wapenembargo in principe mogelijk is, uiteraard mits er spijkerharde garanties zijn over het civiele karakter van het eindgebruik.

Niettemin moet deze aangelegenheid met grote omzichtigheid benaderd worden. De vraag naar de werkelijke eindgebruiker is in deze uiterst belangrijk. Hoewel deze producten veelvuldig gebruikt worden voor civiele toepassingen, kunnen zij mits ‘malafide’ praktijken gebruikt worden in de aanmaak van wapens of onderdelen ervan. Vandaar dat op deze in essentie economische transacties een stringent systeem van controle van toepassing is. De verordening (EG) 1334/2000 is overigens van toepassing op een zeer uitgebreid gamma van producten, waarvan de militaire toepassing soms eerder vergezocht lijkt, net om de maximale controle mogelijk te maken op de verspreiding van bepaalde wapens.

7.2. Het verzoenen van economie en ethiek

In een vergunningsbeleid inzake wapenexport moeten de aandachtspunten van mensenrechten en conflictpreventie steeds centraal staan. Indien een bepaalde uitvoer van wapensystemen een negatieve impact heeft op een conflict of op de mensenrechtensituatie in het land van bestemming, kan hiervoor geen vergunning verleend worden. Hieromtrent bestaat overigens reeds een breed gamma van internationale afspraken, dat uiteraard de leidraad moet zijn voor het Vlaams beleid.

Niettemin is er ook een economisch aspect aan deze bevoegdheid verbonden. Economische overwegingen spelen niet zozeer een rol in de beoordeling van concrete aanvragen, maar des te meer in de uittekening van een procedure die een afdoende controle mogelijk maakt op de ethische criteria, maar tegelijkertijd op het gebied van administratieve last en doorlooptermijnen werkbaar blijft voor het bedrijfsleven. Dit is de moeilijke evenwichtsoefening die in deze complexe materie gemaakt moet worden.

7.3. Naar een Vlaams wapenexportdecreet

De wet van 5 augustus 1991 betreffende “de in-, uit- en doorvoer van en bestrijding van illegale handel in wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie” blijft van kracht tot het Vlaams Parlement een eigen decreet stemt. Het is deze wet, in samenhang met internationale afspraken, die het kader uitmaakt waarbinnen de Vlaamse regering deze bevoegdheid sinds de regionalisering uitoefent.

De wet van 5 augustus 1991 werd net voor de regionalisering nog twee maal gewijzigd⁶¹. Door deze wijzigingen werd onder meer de Gedragscode van de Europese Unie inzake wapenhandel grotendeels in deze wet geïncorporeerd. De bijzondere wet van 12 augustus 2003 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, die de bevoegdheid van wapenuitvoer regionaliseert, voert bovendien voor de gewesten de verplichting in om deze gedragscode na te leven.

In deze dient rekening gehouden te worden met de resolutie van 5 mei 2003 waarin het Vlaams parlement stelt dat een reflectieperiode van 1 jaar moet ingelast worden alvorens de werkzaamheden voor een eigen Vlaams Wapendecreet op te starten. Bedoeling is dat het Vlaams gewest het nieuw regelgevend kader kan baseren op voldoende ervaring.

7.4. Het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie

Bij decreet van 7 mei 2004 werd beslist om in de schoot van het Vlaams Parlement een Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie op te richten. Tot het takenpakket van dit instituut behoort onder een adviesopdracht t.a.v. van de Vlaamse regering en het Vlaams parlement in aangelegenheden die tot het onderzoeksdomein van het instituut horen. Dit

⁶¹ door de wetten van 25 maart 2003 (*wet-Van Der Maelen*) en 26 maart 2003 (*Nepal-wet*).

instituut zal natuurlijk bij de uitwerking van het Vlaams wapenexportdecreet worden betrokken en een ondersteunende rol spelen bij het beleid ter zake.

In uitvoering van art. 6 § 2 van het decreet van 7 mei 2004 zal daarenboven het advies van het vredesinstituut gevraagd worden telkens een aanvraag tot uitvoervergunning voorligt waarvan er ernstige aanwijzingen bestaan dat de verlening van de vergunning in strijd zou zijn met de criteria vervat in hetzij de wet van 5 augustus 1991 of hetzij deze vervat in de gedragscode van de Europese Unie.

7.5. Vlaamse administratieve cel Wapenexport

Het toetsen van een concrete aanvraag voor wapenexport aan de criteria vervat in de wet van 1991 en in de Europese gedragscode houdt een diepgaand onderzoek in dat een specifieke expertise vereist. Deze expertise was voorheen op federaal niveau aanwezig, waarop beroep wordt gedaan in de overgangsperiode. De uitbouw van een beperkte administratieve cel wapenexport is expliciet in het Regeerakkoord is opgenomen en dit is een absolute prioriteit in het beleid terzake.

Om deze bevoegdheid naar behoren uit te oefenen zal steeds moeten beroep gedaan worden op de kennis en het netwerk van de FOD Buitenlandse Zaken. De afspraken die hieromtrent in het verleden met de federale overheid gemaakt zijn, zullen worden geëvalueerd en geïntegreerd in een samenwerkingsakkoord.

7.6. De vertegenwoordiging in internationale fora

De Europese en internationale samenwerking op vlak van export van wapens en dual use-producten vertaalt zich in internationale vergaderingen en fora. Voor deze vergaderingen zal een nieuwe regeling getroffen moeten worden, vermits de vertegenwoordiging van België hier niet meer op dezelfde wijze zal kunnen gebeuren als voor de regionalisering van deze bevoegdheid.

In deze is reeds een initiatief genomen om overeenstemming te vinden tussen de drie gewesten, teneinde een gezamenlijke positie t.a.v. de federale overheid in te nemen. Deze kwestie zal eveneens deel uitmaken van bovenvermeld samenwerkingsakkoord.

Besluit: synergieën tussen de diverse beleidsdomeinen

De uitdaging voor de komende jaren is de competitiviteitspositie van Vlaanderen te behouden en zo mogelijk te versterken. Immers die positie is de bron van welvaart en legt de basis voor duurzame werkgelegenheid. Teneinde de competitiviteitspositie in Vlaanderen te versterken moeten adequate middelen worden ingezet en alle betrokken actoren hun verantwoordelijkheid opnemen. Meer nog, de verwevenheid tussen onderzoek en ontwikkeling, ondernemen en internationaal ondernemen met daarbij oog voor de ruimtelijke dimensie en de kennisintensiteit impliceert dat een gefragmenteerd beleid ontoereikend is. De verwevenheid kan slechts in het beleid worden vertaald door een geïntegreerde aanpak die er naar streeft zo veel mogelijk synergie te realiseren tussen de verschillende beleidsdomeinen.

Dit betekent ondermeer dat de link tussen onderzoek en industrie verder wordt versterkt, teneinde meer starters te genereren (zowel spin-offs als traditionele starters), het onbenut groeipotentieel van de ondernemingen beter te benutten en de europeanisering en de internationalisatie van onze ondernemingen te stimuleren.

Deze samenhang consequent vertalen in het beleid impliceert zowel structurele (“single access multiple back office”-principe) als mentale (ondernemerschap bevorderen) aanpassingen die gedetailleerd werden beschreven in deze beleidsnota. Het zal Vlaanderen competitiever maken en resulteren in duurzame welvaart voor de regio en zijn inwoners.

Fientje MOERMAN

Vice-minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Economie, Ondernemen,
Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel
